

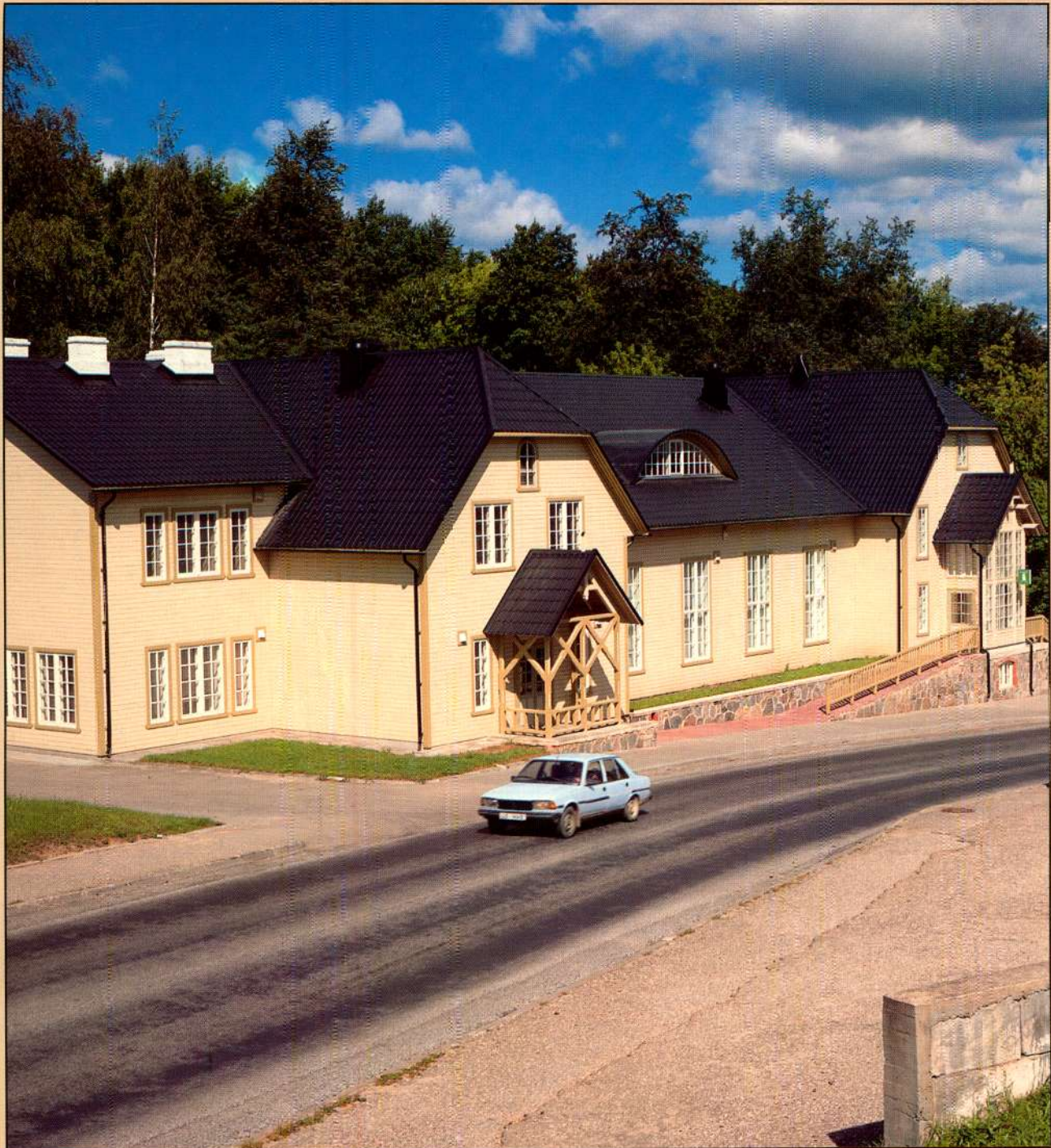
Raamatukogu

* Evi Rannap, Helene Johani, Mati Muru, Kalju Tammaru
raamatukoguhoidjate koolitusest;

* Helle Rimmelt ühest seitsmekümne aasta tagusest romaanivõistlusest;

* Tiiu Tosso eesti mõtlejast Hanno Kompusest jm.

4 / 1997

RLK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

4/1997

Toimetuse kolleegium:

A. NORBERG
A. NUUT
R. OLEVSOO
E. RANNAP
T. SOONE
K. TAMMARU
U. TÖNNOV
T. VALM
A. VALMAS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Keeletoimetaja TIINA VILBERG
Tehniline toimetaja TIJU TALI

Kujundus KERSTI TORMIS
Kaenefotodel Põlva
Keskraamatukogu uus hoone.
Esikaane foto: KALJU KUUSIK
Tagakaane foto: RIHO SEMM

Aadress/Address:

EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetis
tel. 6 307 128
faks (372) 6 311 410
elektronpost: enerk@venus.nlib.ee

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas
AS TRÜKIEKSPERT VILJANDI, '97 T 787

Taas töötame täie pingega. Kuidas aga analüüsida oma töö tulemusi, eristada tähtsat ebaolulisest ja osata näha tulevikku? Oskuse süsteemselt mõelda, aduda, mis millestki sõltub, ja veel palju muudki peab andma haridus.

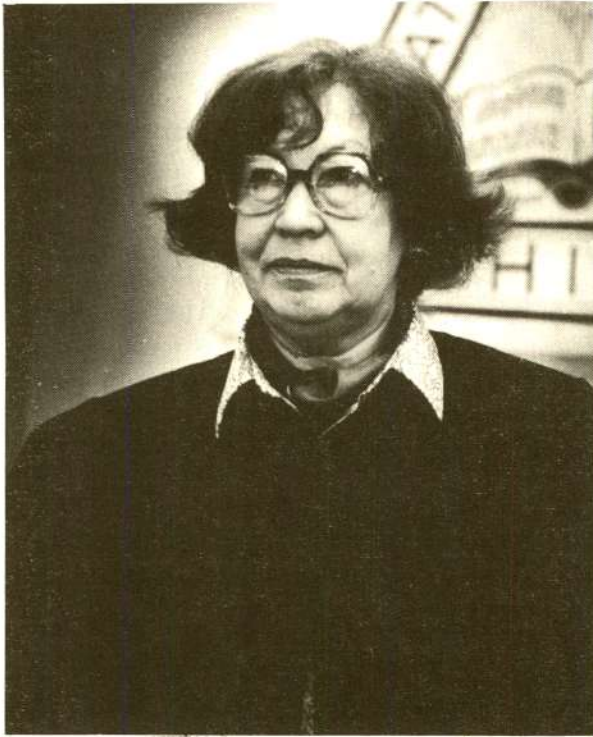
Raamatukogunduse ja bibliograafia aineid hakati Tartu Ülikoolis F. Puksoo eestvõttel õpetama 70 aastat tagasi. Püüame oma ajakirjas anda ülevaate sellest, mida ja kuidas tollal õpetati ning kuidas on tänaseks muutunud raamatukogundushariduse sisu ja vorm. Üliõpilaste arvu ja konkursi tiheduse järgi võib küll öelda, et eriala on hinnas ning sellel on tulevikku.

Möödas on kõiki kuumarekordeid ületanud suvi. Ja kuigi päevitamine pole moes, oleme kõik kaugele välismaale sõitmatagi osa saanud päikese soojusest ja jõust. Soovin, et tema kuum naeratus ning energia säiliks kõigis meis võimalikult kaua!

Ene Riet

SISUKORD

■	AVAVEERG	Evi Rannap	4
■	RAAMATUKOGUNDUSHARIDUS		
	Raamatukoguhoidja, bibliograafi, informisti kutseala kaitseks	Helene Johani	5
	Mälestuskild raamatukogunduse ja bibliograafia õppimisest		
	Tartu Ülikoolis 1930ndail aastail	Helene Kulpa	10
	Raamatukoguhoidjate koolitusest Viljandi Kultuurikolledžis	Mati Muru	11
■	RAAMATUKOGUD VÄLISMAAL		
	Raamatukogud muinasjutumaal Taanis: raamatukogundusharidus	Ene Riet	12
■	JUTUTUBA		
	Tänane infoteaduste osakonna lõpetaja on aktuaalsetes asjades		
	piisavalt haritud: intervjuu Kalju Tammaruga	Maire Liivamets	14
■	* * *		
	Eesti rahva-, eriala- ja teadusraamatukogud 1996. aastal: statistika		17
	Eesti eriala- ja teadusraamatukogud 1996. aastal: statistika		
■	RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS		23
■	RAAMATULUGU		
	TÜRi haruldasi raamatuid: Heinrich Stahli "Leyen Spiegel'i"		
	haruldane eksemplar	Elna Hansson	27
	Ühest seitsmekümne aasta tagusest romaanivõistlusest	Helle Remmelt	29
■	EESTI MÖTTELUGU		
	Hanno Kompus – varjatud väärtuste aimaja	Tiiu Tosso	32
■	ARVUTIHARIDUS		
	Bibliograafiliste andmebaaside konverteerimisest		
	USMARC formaati	Ülle Soosalu	34
■	PÄEVAKORRAL		
	Leping Eesti teadusraamatukogude infosüsteemi ostmiseks sõlmitud	Asko Tamme	35
■	KEELEHOOLE		
	Raamatukogunduse sõnavara kasutusest terminoloogi pilguga	Maia Randma	36
■	KONVERENTSID&SEMINARID		
	Teavikute säilitusprobleemid muutunud ajas	Viiu Klement	37
	Digitaalne raamatukogu	Reet Kukk	39
■	SÕNUMID		
	Rahvusvaheline rahvaraamatukogude arenguprojekt	Krista Talvi	40
	Mälestame:		44
	Kyra Robert		
	Alli Tippo		
	Kersti Bakhoff		
■	SUMMARY		46

Ajakirjanduses, erialatrükistes, aruteludel ja seminaridel kordub viimastel aastatel kaks mõtet:

- elame põhjalike muudatuste ajastul;
- erialaharidus peab olema suunatud tulevikku.

Mis siis on muutunud ja muutub raamatukogu- ja infotöös?

Kogu infotööd muudab tehnoloogia. Infotehnoloogia on valdkond, kus areng toimub kiirusega, millele ei ole analoogset ega võrdset. Infotehnika, mis on raamatukogu- ja infotöötaja põhiline töövahend, ei ole seni meie raamatukogudes veel üldkasutatav. Uus tehnoloogia nõuab uusi oskusi, mida on võrdlemisi kerge omandada. Nendes raamatukogudes, kus arvuti on igapäevatöös abivahend, on üleminek olnud suurema osa raamatukoguhoidjate jaoks lihtne.

Samas on selgunud, et suhe infotehnoloogiaga on raamatukoguhoidjatel eriline. Ühelt poolt on nad infotehnika kasutajad, sest arvuti lihtsustab ning kergendab kataloogimist, lugejateenindust jm.

Teiselt poolt on nad infojuhid, kes kavandavad ja loovad andmebaase, pakuvad infotehnoloogiale rajatud teenuseid, nõustavad infotarbijaid. See kõik võimaldab igale soovijale juurdepääsu vajalikule teabele.

Tänapäeva nõudeks on hariduse mitmekülsus. Tuumiku moodustavad seejuures info-teadused: raamatukogundus, raamatuteadus, infoteadus. Teadmised ja oskused nendest informatsiooni erinevaid aspekte uurivatest valdkondadest on ainuomased raamatukoguhoidjale-informistile.

Tehnika areng ei ole ainus muudatuste põhjus. Palju keerukam on kaasa minna poliitilise-, majandus- ja kultuurikeskkonna arenguga. Sellest tulenevad muutused juhtimises, raamatukogu rollis ühiskonnas. Nende muutustega toimetulekuks vajavad raamatukoguhoidjad teadmisi ja oskusi, mis alati ei seostu otsese raamatukogutööga. Need raamatukoguhoidjate jaoks uued valdkonnad on turundus, üldsussuhted, reklaam, infojuhtimine, rahvusvaheline koostöö raamatukogu- ja infotöös jm. Peab oskama suhelda suuliselt ja kirjalikult, tuleb pidada tulemuslikult läbirääkimisi juhtide, sponsorite, fondidega. Osalemine rahvusvahelises koostöös tagab võrdsed võimalused koolituses, infoteeninduses, teabe kasutamises.

Kui erialases koolituses suudetakse arvestada üldisi suundumisi, arengutendentse ja tänapäeva nõudeid, siis ei teki suuri vastuolusid erialahariduse ja praktika vahel. Muudatuste kiirus sunnib arenemisvõimelisi raamatukoguhoidjaid-informiste mõistma, et nende haridus ja erialane koolitus on ainult üks osa eluaegsest õppimisest.

Rann

RAAMATUKOGUHOIDJA, BIBLIOGRAAFI, INFORMISTI KUTSEALA KAITSEKS

HELENE JOHANI

1998. aasta 26. veebruaril tähistab Eesti raamatukogunduse suurkuju HELENE JOHANI 95. sünnipäeva. Tema kaasaelamist raamatukogunduse probleemidele ka praegu näitab ilmekalt hiljuti kirjutatud artikkel, mille avaldame siinkohal autori kirjaviisis.

Raamatukogu tegevust ja selle protsesse suunavad ja mõjutavad kolme kategooria – raamatu, raamatukoguhoidja ning lugeja vastastikused psühholoogilised seosed, mida käsitleme arengu protsessis ühtseina. Praktiliselt peab raamatukogu meelestama end lugeja järgi.

Oma programmilises ettekandes Eesti esimesel raamatukoguhoidjate kongressil 24. veebruaril 1923 ütles Friedrich Puksoo, et ilma raamatukoguhoidjata ei ole raamatukogu. /1/ Selles tabavas mõttes peitub sügav tähendus ka tänapäeva kohta: ilma raamatukoguhoidjata ei jõua raamatutes peituvad teadmised nendeni, kes seda vajavad. Ei jõudnud minevikus, ei täna, usutavasti ka tulevikus mitte. Raamatuladu ei ole raamatukogu.

Oma ettekandele pani Puksoo motoks antiikaja sententsi: *Bibliothecarius non fit, sed nascitur* (raamatukoguhoidjaks ei saada, vaid sünnitakse). Muidugi ei mõelnud Puksoo seda, et tulevasel bibliotekaaril oleksid kirjeldamise ja klassifitseerimise oskused kaasa antud, vaid seda, et talle oleks kaasa antud "vastutulelikkust, suurt inimesearmastust ja inimesetundmist – üldse seda, mida nimetatakse kunstiks inimestega ümber käia". /1/

Nopime veel mõtteid Puksoo ettekandest: "Raamatukoguhoidja on sõna tõsisel mõttes pedagoog, kasvataja, ehk tal küll tegemist on suurte lastega, kuid siiski lastega. Kool on teadustele ainult aluse loonud, kuid elu nõuab suuremaid oskusi, mida raamatukogu peab võimaldama. /.../ Raamatukoguhoidja ei ole mitte raamatute jaoks, vaid lugejate jaoks, iseäranis aga rahvaraamatukogudes. /.../ Küsimuse peale: misuguste teadusharudega peab raamatukoguhoidja tuttav olema, pean vastama:

kõikidega. Raamatukoguhoidja olgu entsüklopedist, ta ei tohi süveneda ainult ühte teadusse, vaid peab kõikidega tutvunema. /.../ Pea rõhku tuleb siiski panna raamatukoguhoidjal humanitaarteaduste peale. Kõige pealt peab ta hästi tuttav olema kultuuri ajaloo, kirjanduse, kunsti ja usuküsimustega, peale selle mõteteadusega ja sotsiaalküsimustega. Ta peab tundma niivõrra iga asja, tal peab niipalju teaduslist teravmeelsust olema, et iga teaduslist küsimust lahendada ja iga küsimuse kohta vastavat raamatut juhatada võiks."

Olgu nende Puksoo sõnadega meenutatud, et tänava jaanuaris möödus 70 aastat sellest, kui Fr. Puksoo hakkas õpetama raamatukogunduse ja bibliograafia aineid Tartu Ülikoolis.

Arendades Friedrich Puksoo mõtteid, tuleb rõhutada, et raamatukoguhoidja on kultuuri edendaja, kes on pühen-

dunud lugejate teenimisele. Vastavalt sellele on kujunenud ka raamatukoguhoidja kutse-eetika.

Raamatukoguhoidja-bibliograafinformisti tõeline kutse-eetika seisneb kohusetundlikus ja eesmärgipärasel tegevuses ning kaasaelamises inimestega suhtlemisel. Eetika on alati subjektiivne, igatüüpi on oma eetilise lävi ja kõik oleneb sellest, kuidas kõrgel ta seda hoiab. Raamatukoguhoidja on inimene, kes on endale teadvustanud raamatukogu kultuurilised ja psühholoogilised eesmärgid.

Erksa mõtlemisega raamatukoguhoidja süveneb nähtustesse, teeb järeldusi ja otsustab, kuidas meetoodiliselt õigesti toimida, tõstatab probleeme, et neid arutada. Igasugune kuiv eeskiri viib bürokraatismi. Formaalne kasutäitmine võib välja kutsuda südametu suhtumise inimestesse ja töösse, muuta antieetiliseks.

¹ Fr. Puksov. Raamatukoguhoidja kutse ja kutseharidus. Ajakiri Raamatukogu, 1923, nr. 1, lk. 4-14.

Kutse-eeetika nõudeks on, et iga töötaja suhtuks väärilt oma kaastöötajatesse ja külastajatesse. Lahkus ja rõõmsameelne käitumine lähendab ja seob inimesi.

Raamatukoguhoidja tähelepanu peab olema suunatud raamatukogu kasutajate huvide rahuldamisele. Raamatukoguhoidja ja lugeja vaheline suhe ei peegeldu ainult nende dialoogis, vaid ka väljenduste emotsionaalses hoiakus.

Vastutulematus ja jäigad vastused tõrjuvad tagasi kirjatarkust vajavad lugejad, olgu need õpilased, teadlased või töölised. Nad ei söandagi enam raamatukogusse tulla, kui neid seal on kord ebasõbralikult vastu võetud. Raamatukoguhoidja vastutulelikkus ja peenetundeline käitumine aga ergutab ja suurendab lugeja püüdlusi ning küllastamistahet.

Raamatust saadud esteetiliste elamuste kaudu kujundame ka eetilisi tundeid, tekitame immuunsust väära, inetu ja kurja vastu.

Raamatukoguhoidja psüühilist ja vaimset hoiakut iseloomustavad

- empaatiavõime, oskus asetuda teise inimese seisukohale;
- oskus määrata raamatu tunnuseid;
- vilumus lugeda bibliograafilist materjali niisama erksalt nagu muusik loeb nooti;
- erudeeritus kirjanduses, kunstis ja teaduses;
- kutsemeisterlikkuse täielik valdamine;
- töö organiseerimise oskus;
- teenindusvalmidus ja avar emotsionaalsus lugejatega suhtlemisel;
- võime töötada keskendunult, loovalt ja pingeliselt.

Raamatukoguhoidja ei ole kunagi olnud apaatne letitöötaja ja on kurb, kui selline meie hulka juhtub. Raamatukoguhoidja peab alati jälgima ühiskonna arengutendentsi ja olema kursis aja nõuetega. See teostub ainult siis, kui raamatukoguhoidja ise kannab endas veendumust oma tegevuse vajalikkusest. Põhiliseks nõudeks on pidev enesetäiendamine eriala teoreetilistes küsimustes ja kultuurivaldkondades.

Raamatukogus, kus valitseb mehaaniline raamatute laenuvus, kus mõeldakse ainult sellele, kuidas päev õhtusse saab, annab vaimuvaene õhkkond end kohe ka lugejale tunda.

Õige ettevalmistus raamatukoguhoidja elukutseks seisneb raamatutundmise oskuste arendamises. Seega on raamatukoguhoidja südametunnistuse asjaks vääriliselt hinnata teadust, mida nimetame **bibliognoosiaks** (kreeka k. *biblion* – raamat, *gnosis* – tundmine, teadmine: bibliognoost – raamatutundja). Bibliognoosia on õpetus, mis uurib raamatu tunnuseid tema sisu, otstarbe, iseloomu, vormi ja laadi seisukohast. Kõige paremini saab arendada raamatutundmist töö käigus, kogemuse kaudu.

Tunnused fikseeritakse märksõnadena nii raamatu sisu kui vormi kohta. Märksõna leidmise aluseks tuleb kasutada märksõna- või deskriptor- (kirjedussõna) süsteeme.

Raamatutundmist on tarvis selleks, et otstarbekohaselt suuta rahuldada lugeja soove ja nõudlust. Raamatukoguhoidja pühaks kohuseks on teha enesele selgeks lugemispühholoogia probleemid. Seda ei saa võrdsustada lugemishuvide sotsioloogilise uurimisega, kus peetakse silmas lugejate nõudluse dünaamikat ja muutuvate tingimuste mõju. Seetõttu tuleb igal raamatukoguhoidjal ise välja töötada meetodid, kuidas uurida lugejate psühholoogilisi tüüpe. Mina jaotasin lugejaid järgmiselt: abstraktne-assotsiatiivne (introvertne), konkreetne-emotsionaalne (ekstravertne) ja intellektuaalne-taheteline (ambivertne) segatüüp oma maitse ja vajadustega. On täheldatud, et teose vaimne lähedus lugeja psüühilistele iseärasustele suurendab teksti mõjujõudu.

Eelkirjeldatut ootamegi tänapäeva raamatukoguhoidjatelt – bibliograafidelt – informistidelt. Oma loomult kannavad nad kõik ühiseid jooni, erinevus avaldub vaid rõhuasetuses. Tinglikult on raamatukoguhoidja rohkem kinni traditsioonilistes võtetes – kogub, töötleb, säilitab ja laenutab raamatuid; bibliograaf valib, kirjeldab ja süstematiseerib kirjandust, koostab nimestikke, kartoteeke, andmebaase, annab teadiseid lugejate päringutele; informist uurib lugeja soovi, peab temaga aru, otsib välja temale vajalikku infot kandva teose, tema põhitegevus ongi nõudlejale info teadistamine. (Kuna *informaatika* võeti tarvitusele arvutiõpetuse kohta, siis soovitan võtta kasutusele juba varem käibinud termini - *informatsioonindus*).

Võidakse väita, et arvutiajastul on eespool öeldu tarbetu ja minevikuline. Kuid esiteks peame andmebaase ka ise tegema, mitte lootma vaid väljasttulevatele. Ja nende tegemiseks on vaja tunda inimesi ja dokumente (raamatuid). Ning veel – arvuti on ju vahend, mitte eesmärk. Peamiseks jääb suhtlemine inimeste vahel.

Raamatukogude ühiskondlike funktsioonide täitmine eeldab raamatukogukaadri ettevalmistamist ja kutsehariduse andmist. Igal ajastul on selleks olnud oma võimalused. Kuidas toimus raamatukoguhoidjate ettevalmistamine Eesti Vabariigis, selle kohta isiklikke meenutusi.

Tollaseid raamatukogusid (just rahvaraamatukogusid) käsitati vabaharidustöö asutustena. See tugines vabatahtlikkusele mõlemalt poolt – nii raamatukogude asutajate kui lugejate poolt. Rahvaraamatukogusid asutati rahva enese algatusel ja kulul, mida mõningal määral toetas vastava seaduse alusel riik ja omavalitsused. Suur enamus, 73 % töötajatest tegi rahvaraamatukogudes

tööd tasuta. Mõistagi ei saanud sellistes tingimustes raamatukoguhoidjate ettevalmistus olla põhjalik, vaid pidi tuginema lühiajalistele kursustele.

Vastavalt 1. üleriikliku raamatukoguhoidjate kongressi resolutsioonile hakati korraldama raamatukoguhoidjatele kursusi – 3-4 päevalisi, mõnikord ka kuni 12-päevalisi.

Esimene kursus toimus augustis 1924. a. Rakveres. Töötasin Rakvere Rahvamaja ja Haridusseltsi raamatukogus 1922-1923, kust siirdusin Tartu Ülikooli õppima. Rakveres aga jätkas minu tööd vend Hando Mugasto, tulevane Eesti tunnustatud graafik. Vend oli sel ajal raamatukoguhoidja, kui Rakveres kursus toimus. 17-aastane noormees oli nii hakkaja, et raamatukogu korraldamisega toimetuleku eest sai haridusministeeriumi nõuniku A. Kurvitsa käest kiita. Rakvere kursuse lektoriteks olid Tallinna Keskraamatukogu juhataja A. Sibul ja Tartu Linna Keskraamatukogu juhataja I. Abarenkov. Samal kuul toimus kursus ka Väike-Maarjas, lektoriks A. Sibul; Tallinnas oli kursus 10.-16. novembrini mitme lektoriga.

Kursused sisaldasid nii loenguid kui praktilisi harjutusi ja õppekursioone. Ly Lälli andmetel (diplomitöö, 1969; juhendaja H. Johani) toimus 1924-1940 36 kursust, mis viidi läbi eri paikades ja asjatundlike lektoritega nagu A. Sibul (16 korral), H. Johani (13), A. Kurvits (13), Fr. Puksoo (12), M. Jürma (7), L. Ploompuu (6), A. Kettam (5), J. Aavik (4), R. Antik (3), J. Saar (2), E. Vigel (2) jt.

Minu poolt korraldatud kursustest oli raskeim läbi viia Tartu kursust 1929. a., sest majanduskriisi tõttu ei saanud valitsuselt toetust. Ometigi toimus kursus 25. veebruarist 5. märtsini (seega 9 päeva) ja osales 35 inimest, sh. Leida Kibuvits, õpetaja H. Seidelberg, antikvaar Adalbert Toom. Lõpuks sooritasid kõik ka eksamid.

Elamuslikuks aga kujunes Kuressaare kursus 29.-31. juulini 1929. Olin parajasti seal puhkusel ja mul jäi palju aega kursuse ettevalmistamiseks. Teiseks lektoriks oli raamatukogunduse nestor Fr. Puksoo. Kursusest võeti agaralt osa ja näidati üles suurt huvi raamatukogunduse vastu, osalejaid oli 25.

Üldse võttis 36 kursusest osa kokku u. tuhatkond kuulajat, see oli aeg, mil suhtuti oma töösse tõsiselt – isegi kursustel käidi "oma kula ja kirjadega".

1938. a. peale toimusid peaaegu kõik raamatukoguhoidjate kursused Haridusministeeriumi juhtimisel. Kõige pikem neist oli Tallinnas 10.-22. juunini 1940.

ERÜ jätkas oma tegevust ka Saksa okupatsiooni ajal. 24.-29. augustini 1942 toimus kursus Tallinnas M. Jürma eestvedamisel, eksamid aga sooritati Haridusdirektooriumi raamatukoguhoidjate eksamikomisjoni ees.

Tartu Ülikoolis hakkas raamatu-kogunduse ja bibliograafia aineid lugema Fr. Puksoo. Avaloengu pidas ta ülikoolis 26. jaanuaril 1927. Õppetööst võisid osa võtta kõigi teaduskondade üliõpilased. Aine uuduse tõttu ilmus kuulajaid mitusada. Järgmisel aastal langes kuulajate arv paarikümne peale, loenguist huvitusid peamiselt filosoofia teaduskonna üliõpilased. Õppuste eesmärgiks oli omandada raamatukogus orienteerumise oskus – leida raamatu koguvahendite kasutamisel endale vajalik teos.

Õppetöö toimus järgmiselt: sügissemestril olid loengud ühes harjutustega – raamatukogu kasutamine ja bibliograafia (1-2 tundi nädalas), ja kevadsemestril iganädalane proseminar vestluste ja arutlustega – eesti raamat ja bibliograafia. Mul õnnestus Fr. Puksoo ettevõtmistest osa saada algusest peale kuni ülikooli lõpetamiseni 1931. Raamatu ja raamatukogude ajaloo loengud olid väga huvitavalt ja piltlikult esitatud. Fr. Puksoo hääletoon oli küll vaikne, kuid mõjus sugestiivselt. Ta oli kokku seadnud komplekti valguspilte "Kirja ja raamatu ajalugu. Raamatukogud" (100 klaasdiapositiivi), välja antud 1927. aastal Eesti Haridusliidu poolt. Nende näitamine elustas igati loengu vastuvõttu. Palju mõtlemisainet andsid üliõpilastele esinemised ja oponentimised proseminaril. Fr. Pukso oskas suunata üliõpilasi ka iseseisvale uurimistööle. Seda võin ka enese kohta öelda, et ta mind innustas – esitasin seminaril uurimistöö eesti kümnendliigitusest, mis ilmus trükis iseseisva teosena 1933. Üliõpilaste soovil seati 1929. aastal sisse eel- ja lõpueksamite andmine ka bibliograafiaaines, mis peamiselt rajanes võõrkeelse erialakirjanduse läbitöötamisele. Eestikeelse õppematerjalina kasutati Fr. Puksoo uurimistööd "Eesti raamatu arengulugu" (1933).

Kokku sooritas lõpueksami umbes 50 inimest.

Peale sõda, 1944. a. sügisel loodi ülikooli juurde bibliograafia kateeder, 1944./45. õppeaastal oli selle ainsaks õppejõuks Fr. Puksoo. Juhuslikult kohtasin Fr. Puksood 1945. a. suvel Tartus Tähtvere pargis. Meil oli sel korral palju juttu raamatukogunduse õpetamisest ülikoolis. Fr. Puksoo saatus kujunes aga traagiliseks – ta vangistati samal suvel. Jäi mõistatuseks, miks vangistati ja isoleeriti vajaliku töö juurest teadlane ja avarate demokraatlike vaadetega inimene.

Mõni aeg hiljem sain TRÜ-lt kutsetulla õppetööd jätkama bibliograafia kateedris. Ma ei pidanud ennast selle töö jaoks veel küpseks, kuigi juba 30ndate aastate lõpul oli Fr. Puksoo usaldanud mõnede seminaride töö juhendamise minu hoolde.

Helmi Masingu andmetel juhendasin tema proseminaritööd "Eesti naine Eesti naisteajakirjanduses". Nähtavasti andis selleks põhjuse raamatuaastal minu korraldatud näitus "Raamat ja naine" (1936) ja selle kohta andmeterohke kataloogi koostamine ja trükkis avaldamine.

Olin ka üliõpilase Veronika Siku seminaritöö "Eesti raamatu välimumest XVII ja XVIII sajandil" juhendajaks. See ilmus paljude raamatuiustratsioonide reprodage 1941. aastal.

Oktoobris 1945 asusin tööle Tartu Riikliku Ülikooli bibliograafiakateedri juhatajana kohakaasuse alusel. Olin tolleaegne Eesti NSV Riikliku Avaliku Raamatukogu direktor Tallinnas. Sain tubli kaaslaste, kes mind toetas – bibliograafiakateedri assistendiks kinnitati 1945. a. sügisel Kaja Noodla, kes oli kateedri esindaja kohapeal. 1946. a. sügissemestril sai kateeder laborandi koha, millele asus Elsa Kudu. 1947. a. kevadsemestril moodustati biblio-

graafiakabinet.

Väga põnev oli bibliograafia üldkursuse lugemine kõigile ajaloo-keeleteaduskonna I kursuse üliõpilastele. Käsitlesin bibliograafiat kultuuriloolisest aspektist. Bibliograafia on inimkonna vaimuvarade fikseerija, selle tutvustaja ja kätte juhataja. Bibliograafiaid jagunevad rahvus-, teaduste eriharude-, personaal- ja temaatiliseks bibliograafiaks, kus valik tehakse mingi eesmärgi või otstarbe seisukohalt. On püütud luua ka rahvusvahelist bibliograafiat, kuid selle koostamine on nii mahukas, et käib üle jõu. Tänapäeval, arvutite kasutamise päevil on kindlasti ka selle ülemaailmse bibliograafia koostamise võimalused olemas. Minupoolne käsitlus paelus üliõpilasi-kuulajaid. Leenu Siimisker oli sel ajal üliõpilane ja hiljem saime headeks sõpradeks. Tema toonitas mitmel korral, et selline bibliograafiakäsitlus avardas tema jaoks vaimsete väärtuste mõistmist.

NSVLi Kõrgema Hariduse Ministeeriumi atestatsioonikomisjon andis mulle juulis 1947 bibliograafia dotsendi teadusliku kutse. Kaja Noodlast kujunes vääriline õppejõud loengupidajana ning kursuse- ja diplomitööde juhendajana.

Õppetöö korraldus oli sel ajal selline, et üliõpilastel tuli kõigepealt õppida ajaloo-keeleteaduskonna ühte põhiainet, spetsialiseerumine bibliograafia erialale algas alles III kursusel. Erialakursusi kuulama asudes võis üliõpilast vabastada põhiaine õpetamise metoodikast ja pedagoogilisest praktikast. Selle asemel tuli läbi teha menetluspraktika raamatukogus.

Eriainete ulatus oli esilagu võrdlemisi väike, kõigi ainete peale 300 tundi. 1947. a. sügisel suurendasime õppetöö mahtu, nähti ette 6 eridistsipliini 482 tunni ulatuses, lisaks 4 nädalat (192 tundi) raamatukogupraktikat. Eriaineteks olid:

Tartus 1929. aasta 25. veebruarist 5. märtsini H. Johani poolt korraldatud raamatukoguhoidjate kursustest osavõtjad. Teise rea keskel F. Puksoo, temast paremal H. Johani.

1) bibliograafia ja raamatukogunduse alused, 2) raamatu ja raamatukogunduse ajalugu, 3) raamatukogukoostis ja kataloogid, 4) lugejateenindus, 5) eesti ja vene bibliograafia ajalugu, 6) välismaa bibliograafia.

Kõikide õppeainete ja eriseminaride jaoks töötasin välja programmid koos kirjanduse loeteluga. Õnneks oli mul kogemusi selleks tööks, 1934. aastal koostas ERÜ juhataste ettepanekul raamatukoguhoidjate kutsehariduse õppekava.

Võrdselt teaduskonna teiste lõpetajatega seadsime sisse ka bibliograafidele riigieksamid ja diplomitöö kaitsmise.

Õppejõutööd tegin kuni 1949./50. õppeaasta lõpuni. Tervises tulid tõrked. Ma ei pidanud vastu kahekordsele töökoormusele, elades vaheldumisi kahes linnas ja septembris 1950 loobusin ma õppejõutööst ülikoolis.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et 1944–1950 kujunes bibliograafia õpetamine eriprogrammi alusel. Sel perioodil oli statsionaaris filoloogia baasil bibliograafia lõpetajaid küll vaid 18; kaugõppijadena said bibliograafi kutsetunnistuse 23 isikut. Viimastest oli enamuse juba varem ülikooli lõpetanud, kuid nüüd sooritasid juurde kutseeksamid. Neist kõigist kujunes bibliograafiatöö raudvara, sellised suurkujud nagu Linda Ploompuu, Helmi Masing, Leida Püss, Vaime Kabur, Herbert Laidvee, Elsa Kudu, Virve Enno Saar, Arda Kirsal (tema tegutses veel praegugi Eesti Akadeemilises Raamatukogus ja kirjutab teaduslikke artikleid). Pean ütleva, et nende inimestega töötada oli suur rõõm, nad olid ainetest vaimustatud, tõstasid probleeme, löid bibliograafiaringi, kus mõtteid edasi arendasid. Hilisematel kokkutulekutel nimetasid lõpetanud end "Helene lapsukesteks".

Paralleelselt ülikoolis õpetamisega toimusid 1946–1952 minu juhendamisel aastase kestvusega viis raamatukogunduse ja bibliograafia kursust Tallinnas Riiklikus Avalikus Raamatukogus. Neist kvalifikatsioonitõstmise kursustest võtsid osa oma raamatukogu ja ka teiste teaduslike raamatukogude töötajad (sõideti Tartust). Põhiainete kohta ilmusid trükitud eestikeelsed programmid, mis hõlbustasid eksamite andmist ja täpsete terminite tarvitamist.

Uuesti alustati raamatukogunduse ja bibliograafia õpetamist Tartu Riiklikus Ülikoolis ilma vastava kateedri moodustamiseta 1954. a. sügisel. Sel puhul võeti I kursusele vastu 25 statsionaarset ja 25 kaugüliõpilast. Samuti toimiti ka 1955. a. sügisel. Järgmistel, 1956. ja 1957. a. võeti vastu ainult kaugõppijaid. Tegevust alustati ilma ühegi koosseisulise erialaõppejõuta ja muu personalita. Raamatukogunduse eriala kuulus eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri hooldusele. Õppetöö erialaainetes viidi läbi tun-

nitusuliste õppejõududega. Lektoriteks olid TRÜ Pearaamatukogu spetsialistid, nende seas juhendavaks õppejõuks õppetöö kogemustega Kaja Noodla.

Üliõpilaste vastuvõtt statsionaari piirduski vaid eelpoolmainitud kahe lennuga, kes stuudiumi lõpetasid 1959. ja 1960. a. kevadel. Statsionaaris lõpetajaid oli pärast neid aastaid veel vaid üksikuid.

Nõudmine aga raamatukoguspetsialistide järele mitmekordistus, eriti kuuekümneandel aastatel, kui hakati looma teadusasutuste, ettevõtete ja tehaste ning ministeeriumide juurde infotalitisi ja -osakondi. Ka teaduslike raamatukogude koosseisude suurendamine oli parajasti kõrglaines, eriti kasvas tehnikaraamatukogude arv ning nõudmine töötajate ja spetsialistide järele. Raamatukogud olid sunnitud võtma tööle inimesi, kel ei olnud raamatukogunduse eriharidust. Mõningate kogemuste omandamise järel siirdusid paljud raamatukogudest infoasutustesse, kus saadi kõrgemat palka.

1961. a. veebruaris anti eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri raamatukogunduse spetsiaalsusega vanemõpetaja koht. Sellele kohale asus Kaljo Veskimägi, kes oli lõpetanud aspirantuuri Leningradis N. K. Krupskaja nim. Kultuuriinstituudis. Mõni aasta hiljem, 6. märtsil 1964 kaitses ta väitekirja eesti raamatukogude ajaloo alal ja sai pedagoogikakandidaadi kraadi. K. Veskimägi taotlusel tehti õppeplan, kus alustati erialaainetega I kursusel. 1963. a. sügisel võeti ajaloo-keeleteaduskonna poolt I kursusele vastu 10 üliõpilast. Sama üliõpilaskontingent määrati ka järgnevatel aastatel, mis kuidagi ei vastanud raamatukogukaadri vajadustele.

Raamatukogunduse erialal oli 1954–1965 statsionaaris 56 lõpetajat ja kaugõppes 55 lõpetajat. Kaugõppeosakond tegutses veel 1965./66. ja 1966./67. õppeaastal, mil diplomi sai 54 lõpetajat.

Raamatukogunduse tähtsündmuseks võib pidada minu poolt koostatud ja toimetatud paljude autoritega koguteost "Raamatukoguhoidja käsiraamat" (1966).

Edasi vaatleksime raamatukoguhoidjate ettevalmistamist E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis 1965–1973. ENSV MN Kõrgema ja Keskkariduse Komitee esimehe M. Pesti 27. augusti 1965 käskkirjas nr. 258 öeldi, et kõrgema haridusega raamatukogunduse ja bibliograafia kaadri ettevalmistamise paremaks korraldamiseks tuuakse nimetatud eriala TRÜ ajaloo-keeleteaduskonna juurest Tallinna Pedagoogilise Instituudi juurde.

Kuigi ümberkorraldus raamatukoguhoidjate kutse ettevalmistuses tuli ootamatult, võib kinnitada, et see oli väga vajalik samm. Raamatukogunduse kõrgema erihariduse andmise vajadustesse suhtuti mõistvalt ja perspektiivselt. Igaaastane vastuvõtukontingent

fikseeriti nii statsionaaris kui ka kaugõppes 25 üliõpilasele. Esimesel õppeaastal tuli alustada ülikoolist üle tulnud 10 üliõpilasega kursusel ja nende kaugõppijatega, kes päevasesse üle tulid. Õppetöö algas uute õppeplaanide alusel 1. septembril 1965.

Laiendati distsipliinide ringi: teaduse ja tehnika kiire arenguga ning teadusinformatsiooni tähtsuse tõusuga viimastel aastatel tuli uudsenä pöörata tähelepanu tehnilise kallakuga raamatukogukaadri ettevalmistamisele. Spetsialiseerumine algaski kohe esimesel semestril eriharude järgi: a) rahva- ja teaduslike raamatukogude (humanitaarharu) ning b) tehnikaraamatukogude (tehnikaharu) erialal. Sellist spetsialiseeritud ettevalmistust saab anda tingimustel, kui kõigi üliõpilaste jaoks jätkub praktikumide läbiviimiseks õppebaaseraamatukogusid, nii nagu Tallinnas, kus leidis kõiki raamatukogutüüpe.

Rahva- ja teaduslike raamatukogude harus oli põhiaineteks eesti, vene ja nõukogude rahvaste kirjandus ning väliskirjandus, NSV Liidu ja Eesti NSV ajalugu ning üldajalugu. Tehnikaraamatukogude harus oli põhiaineteks täppisteaduste probleemid (matemaatika, füüsika, keemia), tööstusliku tootmise alused, majandusgeograafia, teaduse ja tehnika ajalugu ning teine võõrkeel.

Mõlemas eriharus tulid käsitlemisele eridistsipliinidena raamatukogunduse alused, kataloogimine, liigitamine, raamatukogu koostis, lugejateenindus, raamatukogu korraldus, bibliograafia teooria ja -ajalugu, raamatu- ja raamatukogude ajalugu, informaatika, infotöö tehnilised vahendid, sotsioloogia, esteetika, psühholoogia, pedagoogika, eesti keel (semantika), vene keel ja võõrkeel.

TPedi juures määrati esimesel õppeaastal ametisse kaks erialaõppejõudu – vanemõpetajaks pedagoogikakandidaat Kaljo Veskimägi, kes tuli üle Tartu Ülikoolist, ja kateedri dotsendiks mind. Suure vaheaja järele asusin uuesti pedagoogilisele tööle. (Vahepeal olin 8 aastat tööst isoleeritult põlu all.)

Peale korralduste õppejõudude lugesid tunnitusulistena loenguid 13 spetsialisti teaduslikest raamatukogudest ja infoasutustest. Esimesel, 1965./66. õppeaastal kuulus raamatukogunduse ja bibliograafia eriala eesti keele ja kirjanduse kateedri juurde, kuid seda vaid administratiivselt. Eriala õpetamise spetsiifiliste küsimuste arutamiseks moodustasin raamatukogunduse ja bibliograafia teaduslik-metoodilise sektori, kuhu kuulusid ka välislektorid. Ühistel arutelustel ja individuaalkorras asusime lahendama õppetöö metoodilisi probleeme, nagu üld- ja erikursuste käsitlemise piiride määramine, terminoloogia täpsustamine, õppeprogrammide ja metoodiliste juhendite läbivaatamine, kursuse- ja diplomitööde temade fikseerimine jm.

TPedI rektoraadi koosolekul 15. novembril 1965 arutati raamatukogunduse ja bibliograafia eriala edasise korraldamise ja ka kateedri loomise küsimusi. Tunnistati tarvilikuks raamatukoguhoidjate-bibliograafide järjepidev ettevalmistamine, mida õigustas kasvav nõudmine nii raamatukogude kui ka infoasutuste poolt: üliõpilaste arvu ja erialaste ainete suurenemisel moodustada raamatukogunduse ja bibliograafia kabinet, varustada see õppemetoodiliste vahendite ja tehniliste seadmetega; pidada vastastikku tihedat kontakti teiste kateedrite õppejõududega, et siduda nende poolt käsitletavad ained raamatukogunduse spetsiifikaga; üliõpilaste arengu soodustamiseks võimaldada III kursuse menetluspraktika läbi viia väljaspool vabariiki – Leningradis, Moskvast, Vilniuses jm., II kursuse menetluspraktika toimumise vabariigi teaduslikes raamatukogudes ja IV kursuse menetluspraktika rajooni- ja tehnikaraamatukogudes ning infoasutustes; seada sisse kaugõppe V kursuse üliõpilastele menetluspraktika vabariigi suuremates raamatukogudes.

1. septembril 1966 oli rajatud TPedI erialakateedri raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri nime all, mille ülesandeks oli kõrgema kvalifikatsiooniga raamatukoguhoidjate-bibliograafide ettevalmistamine. Kateedri koosseisu kuulusid peale kateedrijuhatajast siinkirjutajast ja vanemõpetajapedagoogikakandidaadist K. Veskimäe veel kolm õppejõudu: Mari Kalvik, Signe Väljataga ja Karin Sarv. Asutati ka raamatukogunduse ja bibliograafia kabinet ning loodi vanemlaborandi ja laborandi ametikohad.

Uute üliõpilaste vastuvõtt 1966. a. sügisel toimus tugeva konkurentsi tähe all, ühele kohale tuli kolm soovijat. Vastu võeti 28 üliõpilast (1970. a. kevadel lõpetasid neist 27 – see oli esimene täislend). Raamatukogunduse üliõpilaste kontingendi on kujundanud ka järgnevatel aastatel samasugune võitlusvahetõtt sisseastumisel.

Iseseisvaks tegutsemiseks erialaprobleemidega ja esinemisvõimaluste loomiseks rajati raamatukogunduse ja bibliograafia eriala üliõpilaste bibliograafiaring (6. detsember 1966). Liikmete arv oli 30-40 üliõpilast. ÜTÜ ringi teaduslik töö oli algusest peale seotud kateedri teadusliku töö põhiprobleemiga "Raamat ja raamatukogu lugejaskond".

Juba detsembris 1966. a. loodi sidemed Vilniuse Riikliku Ülikooli raamatukogunduse ja informaatika kateedriga. Sõitsin juhendajana kaasa läbi viima III kursuse õppepraktikat. Meid võttis vastu kateedrijuhataja dotsent V. Žukas koos oma üliõpilastega.

26. juunil 1967 arutati raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri tööd ja edasiarendamise perspektiive TPedI nõukogus. Kateedri töö sai kõrge tunnustuse osaliseks. 1967. a. seisuga oli

vabariigis u. 800 kõrgema kvalifikatsiooniga raamatukoguhoidja kohta, millest täidetud oli vaid 150, mis andis võimaluse välja arendada erialakateedri kasvuperspektiivid. Leiti, et rahva- ja teaduslike raamatukogude ning tehnikaraamatukogude eriharude kõrval tuleks hakata ettevalmistama ka lasteraamatukogude töötajaid.

Aastase eksisteerimisaja jooksul oli tehtud pingelist tööd kateedri õppejõudude metoodilisel ja teaduslikul suunamisel, üliõpilaste õppe- ja kasvatustöö korraldamisel. Kateeder töötas välja õppeplaani, mis olid täiendatud uute ainealadega ja detailiseeritud otstarbekohasema ajajaotusega, et soodustada diplomitööde tegemist, sest seda tuli teha õppetöö kõrvalt. Fikseeriti teadusliku uurimistöö põhisuunad ja õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmise plaan, mis oli arvestatud pikema aja peale. Õppeprotsessi täiustamise eesmärgil oli tarvis süvendada õppeainete metoodikat, siduda näitlikustamisega aine käsitlus, arendada loengute esitamiseks kõneoskust, töötada välja harjutusteks metoodilised võtted, ergutada üliõpilaste iseseisvat mõtlemist ja enesearendamise vajadust, õppida tundma kõrgkooli pedagoogikat.

Õppetöö mahu suurenemisega anti järkjärgulisele õppeaastail juurde kateedri dotsendi ja vanemõpetaja kohti. Vastavalt perspektiivplaanile oli 1969 kateeder jõudnud täiskohaseisuga – kaheksa õppejõudu, vanemlaborant, laborant ja kabinetjuhataja. Õppejõududeks olid Mare Kalvik, Imbi Vesmes, Mare Lott, Helmi Masing, Maret Väljaots, Anne Kalvik, Kaljo Veskimägi ja kateedrijuhataja Helene Johani. 1971./72. õppeaastal täitis kateedrijuhataja ülesandeid dotsent K. Veskimägi. Tunnitasa alusel töötavate õppejõude oli 15. Kateedri kabinet varustati vajalike õppematerjalidega ja asuti looma tehniliste vahendite laboratooriumi.

Õppe- ja kasvatustöö põhiprobleemiks oli seadud üliõpilaste erialaste teoreetiliste teadmiste süvendamine ning raamatukoguhoidja professionaalsete oskuste ja kutse-eetiliste omaduste kujundamine. Loengu- ja seminarivormis toimuva kõrval peeti vajalikuks õppejõudude ja üliõpilaste isiklike kontaktide arendamist, üliõpilastel iseseisvate tööharjumuste kasvatamist referaatide koostamise, ettekannetega kursuse ees esinemise ja kollokviumidest osavõtmise teel.

Üliõpilaste praktiliste oskuste omandamisel mängis tähtsat osa menetluspraktika hea korraldus. Raamatukogupoolsete (praktikabaaside) juhendajatega viisime läbi metoodilisi nõupidamisi (suurim 30. mail 1973), et välja selgitada pidepunktid ja kriteeriumid üliõpilaste hindamiseks.

Esinesin mitmel korral (viimati novembris 1972) TPedI rektoraadi ja nõukogu ees ettepanekuga taotleda

eriala üleviimist viieaastasele õppeajale, et saavutada paremaid tagajärgi sügavuti (pikendada praktika-aega ja anda diplomitöö tegemiseks enam aega).

Ajavahemikul 1967–1973 lõpetas seitse lendu. Statsionaaris ja kaugõppes kokku oli kõrgema kvalifikatsiooniga raamatukoguhoidja-bibliograafi kutse saanud 250 lõpetajat, neist rahva- ja teaduslike raamatukogude harus 178 ja tehnikaraamatukogude harus 72. Tartu Ülikoolist üle tulnud üliõpilased kuulusid humanitaarharru. Üldse oli lõpetajaid statsionaaris 134, kaugõppes 116.

Alates 1967. a. sügisest saadeti iga aasta bibliograafiaringi üliõpilaste teaduslikke töid TPedI ÜTÜ nõukogu võistlusele. Paremad tööd said auhinnalisi kohti ja diplomeid. Ajavahemikul 1967-1973 auhinnati üliõpilastöödest kokku 42 tööd. Traditsiooniks muutusid Vilniuse Kapsukase nim. Riikliku Ülikooli raamatukogunduse ja informaatika kateedri üliõpilaste esinemised meie ÜTÜ konverentsidel ja meie üliõpilaste ettekanded ÜTÜ konverentsidel Vilniuses (teemad valiti eesti ja leedu kultuurilooliste suhete alalt). ÜTÜ konverentsidel oli üliõpilasi kõigilt kursustelt, vilistlasi ja raamatukogude esindajaid, samuti külalisi naaber-vabariikidest.

Õppetöö käigus toimus järjekindlalt õppemetoodiliste küsimuste arutlusi nii kateedri liikmete vahel kui ka teiste kateedrite eridistsipliini käsitlevate õppejõududega, mis avaldasid aine õpetamisele süvendavat ja innustavat mõju.

Kateedris toimus ka teoreetilisi arutlusi nagu "Metodoloogilisi aluseid eesti raamatu ajaloo uurimisel" (märts 1973). Mare Lott analüüsis kultuuripärandi hindamise kriteeriume.

Eritähelepanu pöördati kateedris informaatika probleemidele. Ettekannetega esines laia kuulajaskonna ees Leningradi Krupskaja nim. Kultuuriinstituudi informaatika kateedri juhataja dotsent A. Sokolov (veebruar 1970). Vilniuse Riikliku Ülikooli raamatukogunduse ja informaatika kateedri dotsent V. Lirovi (detsember 1970) ja kateedri juhataja dotsent L. Vladimirovase ettekannet kuulama kogunes eriti rohkesti üliõpilasi, õppejõude, külalisi raamatukogudest ja infoasutustest (märts 1971; 250 osavõtjat). Väga sisuka ettekandega teemal "Aktuaalseid probleeme informaatikas" esines Üleliidulise Teadus- ja Tehnikainformatsiooni Instituudi teadusala asedirektor R. Giljarevski (detsember 1972).

Peale vabariigi raamatukogude, infoeskuste ja vastavate teaduslike asutuste kontaktide osutati suurt tähelepanu sidepidamisele Moskva, Leningradi, Vilniuse ja Riia vastavate teadus- ning õppeasutustega. Kateedri õppejõudude viibimised kohtadel, osavõtud konverentsidel ja esinemised, ühised probleemide arutlused komisjonides ja

nõukogudes süvendasid erialaste küsimuste mõistmist.

Kestva koormusena (1964–1977) tuli mul täita vastutavaid ülesandeid ENE juures raamatuteaduse, bibliograafia ja raamatukoguteaduse ühiskondliku teadusliku sektsiooni juhatajana. Kuulusin ka TA Keele ja Kirjanduse Instituudi terminoloogia sektori informatsioonialaste oskussõnade fikseerimise töörühma (1968–1975). Infosõnastikku kuulus hulk bibliograafia ja raamatukogunduse termineid, sealhulgas palju sõnu minu poolt. Aktiivselt võtsin osa raamatukogunduse terminoloogiakomisjoni tööst ja oskussõnastiku koostamisest.

Kateedri ettevõtmisel, koos vabariigi teaduslike raamatukogudega lahendati arutlus- ja vaidluskoosolekuil nii mõnigi teaduslik probleem nagu rahvusbibliograafia (mais 1967), raamatukogunduse ja informaatika terminoloogia (oktoober 1967), annotatsiooni metoodika (aprill 1968), märksõnaliigituse (oktoober 1968), bibliograafia oskussõnade standardiseerimise (veebruar 1969) ja teisi probleeme.

K. Veskimägi uuris lugejate huvialade probleeme ankeedi põhjal "Eesti NSV raamatukogu lugeja 1967". Ta esines teaduslike ettekannetega konverentsidel ja Lenini nim. Riikliku Raamatukogu vastavas komisjonis (2. aprill 1970).

Aastatel 1965–1973 arenes kateeder ulatuslikuks raamatukogunduse ja bibliograafia teadus- ja metoodikakeskuseks. Sel ajal tekkis raamatukoguhoidja ja bibliograafi elukutse kõrvale kolmas – informisti elukutse.

Põhiliseks raamatute tutvustamise vahendiks on igas raamatukogus kataloogid. Kataloogikastide rägastikus tunneb aga lugeja end kuidagi ebamugavalt. Need on peamiselt raamatu-

koguhoidja enda tööriistad. Palju meeldivam on süveneda trükikataloogide tekstidesse, on aega mõtiskleda ja siis vajalik välja valida. Tänapäevane arvuti- ja kopeerimistehnika võimaldab teha väga mahukaid ja detailirohkeid katalooge. Arvuti annab täiendavaid võimalusi ja avardab tegvusvälja.

Arvutite kasutuselevõtuga on Eesti teadusraamatukogudes tegeldud juba kümme aastat, kuid rahuldavat tulemust pole seni saavutatud. Põhjus on olnud alafinantseerimine, millest omakorda tuleneb riistvara nappus, spetsiaalse tarkvara puudumine ja arvutikoolituse madal tase.

Murranguliseks tuleb lugeda 1996. aastat, mil Avatud Eesti Fondi toetusel asuti looma maakonna ja linna keskraamatukogude infosüsteemi, mille üheks põhikomponendiks on Kirjasto 3000 tarkvara (ATP Oy, Soome). Samal aastal moodustati Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortium (ELNET Konsortium), mis ühendab seitset teadusraamatukogu (Rahvusraamatukogu, Akadeemiline Raamatukogu, TÜ Raamatukogu, TTÜ Raamatukogu, TPÜ Raamatukogu, EPMÜ Raamatukogu ja Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu).

Ühisandmebaasi loomiseks valiti välja raamatukogutarkvara – INNOPAC (*Innovative Interfaces Inc., USA*). Nimetatud projekti realiseerimine saab võimalikuks tänu Andrew W. Melloni Fondile (USA). INNOPACi tervikliku käikuandmiseni kulub aga veel vähemalt paar aastat. /2/ Kõige põhjalikumalt on arvutiseerimisega tegeanud Jüri Järs TTÜ Raamatukogust.

Raamatukoguhoidjate ettevalmistamise küsimus aga vääriks mõttevahetust laia raamatukogu-avalikkuse vahel – mida peab ikkagi teadma 21. sajandi raamatukoguhoidja?

² Järs, Jüri. Tiigrihüpe ja raamatukogude automatiseerimine A. D. MCMXCV - ERÜ aastaraamat. 7. - Tallinn, 1996, lk. 42-50.

TPeDi raamatukogunduse ja bibliograafia kateedri õppejõud 1973. aastal.

MÄLESTUSKILD RAAMATUKOGUNDUSE JA BIBLIOGRAAFIA ÕPPIMISEST TARTU ÜLIKOOLIS 1930ndail AASTAIL

Seda ainet õpetati alamastme (nn. *aprobaturi*) ulatuses. Õppus koosnes Friedrich Puksoo loengute tsüklist kataloogide kasutamise harjutustega, seminaritööde kirjutamisest ja oponeerimisest ning kolmest eksamist järgmiste raamatute järgi: 1) Fr. Puksoo. Eesti raamatu arengulugu seoses kirja ja raamatu üldise arenemisega (Tallinn, 1933), 2) G. Schneider. Handbuch der Bibliographie (Leipzig, 1926) ja 3) S. Dahl. Geschichte des Buches (Leipzig, 1928). Pärast eksamite sooritamist oli ette nähtud mitmekuine praktika Tartu Ülikooli Raamatukogus.

Õppus andis teadusraamatukogu töötaja kutse.

Loengud ja seminarid toimusid raamatukogu kataloogide ruumis ja lugemissaalis kord nädalas kella kolmest viieni, kui Toome raamatukogu oli lugejaile lõunavaheajaks suletud.

Õppustest osavõtjaid oli tavaliselt 15-20 ümber. Meeles on nende hulgast Linda ja Helmi Masing, Hilda Pulk-Tallmeister, Aira Kaal, Gustav Suitsu vanem tütar Mare Suits, Liisi Pedajas, Erna Koolmey, Olga Brandt-Hildebrandt, Paul Korp, Alfons Rungis, Linda Talistu.

Minu seminaritöö teema oli bibliograafiline nimestik "Tartu Ülikooli Raamatukogu".

Helene Kulpa (sünd. Ivask)

RAAMATUKOGU- HOIDJATE KOOLITUSEST VILJANDI KULTUURIKOLLEDŽIS

MATI MURU

Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse osakond koolitab rakendusliku kõrgharidusega raamatukoguhoidjaid vabariigi raamatukogudele.

Rakendusliku kõrgkoolina tegutseb kolledž 1991. a. sügisest, 1952. aastal asutatud Viljandi Kultuurikooli baasil. Seega on raamatukoguhoidjate koolitamisel Viljandis pikaajalised traditsioonid. Õppetöö toimub 3,5 aastase aine- ja kursuse-süsteemi ühendava õppekava alusel. Selle koostamisel on kateeder lähtunud rahvusvahelistest soovitus-test erialakoolituse kohta (IFLA, FID, EUCLID). Kõige enam on arvestatud IFLA soovitusi. Erialakoolituse kaasajastamisel on õppekavas eeskuju võetud ka mitme Euroopa ja eriti Põhjamaade raamatukogu- ja infoalast haridust andva ülikooli ja rakenduskõrgkooli kogemustest.

Loomulikult oleme arvestanud ka Eesti raamatukogundushariduse traditsioonidega. Kolledži õppekava integreerub suurel määral TPÜ info-teaduse osakonna õppekava ning Eesti raamatukogude arenguprog-rammidena.

Õppetöös kasutame eeldusainetel põhinevat tsükliõpet. Teoreetilise õppetöö lõpetab kuuenädalane prak-tika vabariigi raamatukogudes. Kolledži lõpetamiseks on üliõpilasel vaja koguda 140 ainepunkt (AP) ning sooritada riigieksam või kaitsta diplomitöö.

Täpsema pildi õpetatavatest ainetest ja nende mahust annab järgnev õppekava.

R - I KURSUS

Õppeaine nimetus	Tundide arv	AP
1. Balti ajalugu	32	1
2. Eesti kultuurilugu	64	2
3. Teatri ajalugu	64	1,5
4. Muusika ajalugu	64	1,5
5. Kunsti ajalugu	64	1,5
6. Maailmakirjandus	120	4
7. Eesti kirjandus	108	3
8. Lastekirjandus	88	3
9. Võõrkeel I	152	4
10. Eesti folkloor	64	1,5
11. Eesti keel	20	1
12. Teaduslugu	32	1
13. Üldine raamatu- kogundus	64	2
14. Bibliograafia	60	1,5
15. Arvutiõpetus	32	1
16. Infoteaduse alused	32	1
17. Raamatukogundus (tutvumiseks)	36	1
18. Kursusetöö kultuuriloost	6	

R - II KURSUS

Õppeaine nimetus	Tundide arv	AP
1. Usundi ajalugu	32	1
2. Filosoofia ajalugu	54	1,5
3. Võõrkeel II	152	3,5
4. Vene kirjandus	64	1,5
5. Balti kirjandus	48	1
6. Raamatukogude kogud	32	1
7. Infokeeled	64	1,5
8. Infotöötlus	64	1,5
9. Infotegevus ja -teenindus	42	1
10. Raamatu ajalugu	144	3
11. Raamatukogunduse ajalugu	104	2,5

* Individuaaltunnid

** Erialabibliograafiad: I – koduloo, II – lastekirjanduse, III – loodus- ja rakendusteaduste, IV – ilukirjanduse ja kunsti, V – sotsiaalteaduste

12. Bibliograafia praktikum	56	1,5
13. Bibliograafia ajalugu	32	1
14. Õppepraktika	32	1
15. Erialane kursusetöö		6
16. Dokumentide kirjeldamine	60	1,5
17. Seminaritöö kirjandusest		6
18. Psühholoogia	64	1,5
19. Andragoogika	32	1

R - III KURSUS

Õppeaine nimetus	Tundide arv	AP
1. Maailma kultuurilugu	64	1,5
2. Esteetika	32	1
3. Majandusõpe	32	1
4. Eetika	32	1
5. Võõrkeel II	112	3
6. Kirjakunst	32	1
7. Bibliofiilne raamat	54	1,5
8. Eesti raamatu- kujundus	32	1
9. Erialabibliograafia I**16		0,5
10. Erialabibliograafia II	32	1
11. Erialabibliograafia III	32	1
12. Erialabibliograafia IV	16	0,5
13. Erialabibliograafia V	16	0,5
14. Raamatukogude juhtimine	28	1
15. Lugejateenindus	64	1,5
16. Õppepraktika (lugejateenindus)	84	2,5
17. Retoorika	32	1
18. Erialane kursusetöö		6
19. Raamatukogunduse kaasaja probleemid	á 5 it	1

R - IV KURSUS

Õppeaine nimetus	Tundide arv	AP
1. Raamatukogutöö praktika		10
2. Diplomitöö	á 30 t.	10
3. Riigieksam		10
4. Raamatu- kõitmine	32+10 it*	1
5. Raamatukogu- tehnika	16	1
6. Kultuuri- sotsioloogia	32	1
7. Lasteteeninduse korraldamine	32	1
8. Lasteteeninduse õppepraktika	54	1,5
9. Lasteteeninduse kaasaja probleemid	á 5 it	1
10. Eri raamatu- kogundus	16	0,5

RAAMATUKOGUD MUINASJUTUMAAL TAANIS

ENE RIET

(algus RK 1/97)

Raamatukoguhoidjate erialakoolitusega tegeleb Kuninglik Raamatukogunduskool.

KUNINGLIK RAAMATUKOGUNDUSKOO (*Danmarks Biblioteksskole*)
Royal School of Librarianship

Ajaloost

Kuninglik Raamatukogunduskool rajati 1956. aastal iseseisva Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuuluva asutusena, mille tegevust reguleerib parlamendiseadus. See on ainus litsentseeritud õppeasutus Taanis, millel on üleriiklik kohustus pakkuda haridust raamatukogunduse ja infoteaduse kõigis harudes peale kooliraamatukogunduse. (Kooliraamatukoguhoidjatena töötavad õpetajad, kellele raamatukogundusliku lisahariduse annab Taani Kuninglik Hariduskõrgkool.)

Kahe asukohaga – Kopenhaagenis ja Aalborgis asuva kooli aastaelarve on 70 miljonit DKK. Suurema osa vajalikust rahast annab Kultuuriministeerium, näiteks andis KM 1995. aastal 66 miljonit DKK, 3 miljonit saadi eriprogrammide läbi viimiseks mitmetelt fondidelt, ülejäänud teeniti ise.

Koolitatakse:

Spetsialiseerunud raamatukoguhoidja: 4-aastane kraadiõpe raamatukogunduses ja infoteaduses, mis hõlmab ka 30 nädalat õppepraktikat.

Magistrikraad raamatukogunduses ja infoteaduses: 2-aastane kraadiõpe, milles võivad osaleda kõik Kuningliku Raamatukogunduskooli lõpetanud raamatukoguhoidjad ja kõik kõrghariduse nendes koolides omandanud isikud, mille diplomit Kuninglik Raamatukogunduskool arvestab.

Magistrikraad kultuuri- ja kommunikatsioonialal: 2-aastane kraadiõpe koostöös Odense Ülikooliga, milles võivad osaleda kõik Kuningliku Raamatukogunduskooli lõpetanud raamatukoguhoidjad.

Eriettevalmistusega raamatukoguhoidja ja dokumentalist: aastane õppeprogramm, mis annab ülikoolide lõpetanutele, uurimistöö tegijatele ja teistele nende tegevusvaldkonnast lähtuva kvalifikatsiooni töötamiseks eriettevalmistusega raamatukoguhoidja ja teadistajana.

Raamatukoguassistent: annab raamatukogus töötavatele ametnikele üldteadmised ja -arusaamad Taani raamatukogusüsteemi seadusandliku regulatsiooni, organisatsiooni ja juhtimise kohta. Kestvus: 150 õppetundi.

Täienduskoolitus: igal aastal pakub Kuninglik Raamatukogunduskool täiendõpet 3000-4000 akadeemia-, teadus-, eri- ja eriala-, eraring rahvaraamatukogus töötavale professionaalile ning sealsele lisapersonalile.

Õppimine Taani Kuninglikus Raamatukogunduskoolis on tasuta nagu teisteski Taani ülikoolides. Praegustest üliõpilastest on 1/3 mehed ja 2/3 naised, meeste arv pidevalt suureneb.

Kooli võetakse vastu eksamiteta gümnaasiumi lõpuhinnete alusel. Gümnaasiumi lõpuhinnad võivad olla skaalas 0-13 palli, 1996. aastal said raamatukogundust õppima need, kes olid keskkoolis saanud enam kui 8 palli. Kool on Põhja- ja keskmäädes hinnatud ning siin õpib palju norralasi ja rootslasi – nende vastuvõtu lisatingimuseks vaid keeleoskus, õppimine on neile samuti tasuta nagu taanlastele.

Koolis õppis 1995/1996 õppeaastal 766 üliõpilast, sealhulgas Kopenhaagenis 523 ja Aalborgis 243; täiskohaga töötas 70 õppejõudu, neist 50 Kopenhaagenis ja 20 Aalborgis, lisaks 60 inimest talitustes ja teenistustes. Suur osa õppetöös on praktiline – 4-aastase õppeaja 8st semestrist ollakse ühe semestri praktiline ja viimane semester kulutatakse lõputöö kirjutamiseks.

Eesti raamatukoguhoidjaile esineb Taani riigiraamatukoguhoidja Elisabeth Lylloff.

Tundsime huvi, kas kõik lõpetajad endale ka töökoha leiavad. Selgus, et kaks aastat tagasi olevat jäänud tööta 17 % lõpetanutest, 1996. aastal 8 %.

Kuningliku Raamatukogunduskooli instituudid

- * Bibliograafia Instituut
- * Kataloogimise ja Liigitamise Instituut
- * Kultuuritegevuse ja Lugejauuringute Instituut
- * Eri Valdkondade Infoteeninduse Kavandamise ja Täiendamise Instituut
- * Majanduse ja Administratiivse Juhtimise Instituut
- * Ilukirjanduse, Kirjandussotsioloogia ja Lastekultuuri Instituut
- * Infovahenduse ja Meedia Instituut
- * Infootsingu Teooria Instituut
- * Raamatukoguajaloo Instituut
- * Infoteeninduse ja Dokumentatsiooni Instituut
- * Reaal- ja Humanitaarteadusliku Informatsiooni Uuringute Instituut
- * Lugejateeninduse ja Juhendamise Instituut
- * Infomeetrikauuringute Keskus.

Teadusuuringud

Kuninglik Raamatukogunduskool uurib ja arendab kõiki raamatukogu- ja infoteaduse (LIS) valdkondi. Viimase paari aasta jooksul on kool läbi viinud infootsingu osapoolte vastastikust mõju, kujutluse töötlemise süsteeme, mõiste "subjekt" infoteaduslikku kontseptsiooni, lugejauuringuid, raamatukoguajalugu, kogude arendamist ja informatsiooni otsimist ning kvaliteedijuhtimist käsitlevaid projekte.

Käimas on projektid järgmistel teemadel: raamatukogu kasutamine, lugejaterminalid, rahvaraamatukogu ideoloogia, kultuuriuuringud ja interaktiivne meedia.

Nõustamistegevus

Kuningliku Raamatukogunduskooli konsultatsiooniosakond nõustab ja pakub konsultatsioone kõigi raamatukogu- ja infoteeninduse valdkondade kohta nii Taanis kui mujal. Praegu antakse konsultatsioone näiteks järgmistel teemadel: infotehnoloogia strateegia ja täiustamine, uute raamatukogusüsteemide kohandamine, dokumendihaldus ja Interneti teenused. Konsultatsiooni-

osakond vastutab ka üleriiklike ja rahvusvaheliste konverentside korraldamise ning Euroopa Ühenduse projektides osalemise eest. Nõustamistegevus on tasuline – 1995. aastal osutati niisuguseid teenuseid 2,8 miljoni DKK eest.

Rahvusvaheline koostöö

Kuninglik Raamatukogunduskool osaleb rahvusvaheliste raamatukogundusorganisatsioonide EUCLID, FID, IFLA, ISO, ISKO töös samuti Euroopa Ühenduse programmides SOCRATES ja TEMPUS ning Põhjamaade programmis NORDPLUS.

Kuninglikul Raamatukogunduskoolil on raamatukogu, mille avariulitel 200 000 raamatut, perioodikat on tellitud 1 700 nime-tust. Raamatukogu sisaldab ka Raamatukogu Ajaloo Muuseumi.

Taani raamatukogutöötajate kool võlus oma suurte ruumide ja kõrge automatiseerimistasemega. Huvitav oli raamatukogus üles pandud kunstinäitus ühe õppejõu loomingust: raamatud seostatuna röntgenipiltide, vanade hammaste jm. taolisega.

(Järgneb.)

Lugupeetud Tartu Ülikooli vilistlane, raamatukogundust ja bibliograafiat õppinu!

Tartu Ülikooli Raamatukogu ootab Sind **seminar-kokkutulekule 25. ja 26. septembril 1997. aastal**. Aprillikuus saadeti laiali küsitluslehed, et koguda kõigi lõpetanute isikuandmeid ja saada teavet kokkutuleku korraldamisest. Kui Sa küsitluslehte ei ole saanud, siis palun pöördu kohe järgmistel aadressidel:

Linda Kask ERÜ Tõnismägi 2, EE0100 Tallinn
tel. (26) 450 926
elektronpost: ela@venus.nlib.ee

Maare Kümnik TÜ Raamatukogu W. Struve 1, EE2400 Tartu
tel. (27) 465 783
elektronpost: maare@kilu.utlib.ee

Jällenägemist nooruse linnas Tartus!

Algatusrühma nimel
Maare Kümnik

TÄNANE INFOTEADUSTE OSAKONNA LÕPETAJA ON AKTUAALSETES ASJADES PIISAVALT HARITUD

Kuna haridus muutub aina olulisemaks väärtuseks töö otsimisel, siis otsustasime meiegi oma Jututoas kõnelda raamatukogundushariduse tasemest, võimalustest ja prestiižistki. Vestluskaaslast KALJU TAMMARU peetakse raamatukoguringkondades erialaselt üheks pädevamaks isikuks – temalt nõutasingi vastust toimetust huvitavatele küsimustele.

Olen kirjasaõnas alati esile tõstnud raamatukoguhoidjate suurt teadmiste pagasit ja rõhutanud nende oskust tohtus infotulvas orienteeruda, aga aastate jooksul tehtud tähelepanekute järgi sõandan väita, et raamatukogutöötajate üldkultuuriline haridustase on langenud – teisisõnu, meie haridus on muutunud kuidagi piiritletuks. Tark raamatukoguhoidja ent peaks minu arvates tundma sügavuti nii eesti kui maailma kultuurikihte. Vahel näib, et Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnal on nende teadmiste jagamisel puudujääke. Keda ja kellele Teie meelest infoteaduste osakond spetsialiste ette valmistab?

Eelväidetule mõeldes ei tea ma praegu öelda, keda infoteaduste osakond spetsiifiliselt koolitab. Kaksikümne aastat tagasi, kui mina õppisin, oli suunitus selge – raamatukoguhoidjad võisid õppida humanitaar- ja reaalarus, hiljem

hariti veel lasteraamatukoguhoidjaid. Praegu tundub tõesti, et kindlat, paberile pandud rida, kelle tarvis raamatukoguhoidjat haritakse, ei leidu. On võimalik, et kaht ühesuguse ettevalmistusega lõpetajat Pedagoogikaülikoolist enam ei tulegi, sest praeguse õppekava juures on vaja koguda teatav arv ainepunkte, kusjuures võimalused ainete valimiseks on piisavalt suured. Ka eriala nimetus ise pole enam nii tähtis, sest iga tudeng võib valida talle meelepärased ained lähtudes huvidest, ja on selge, et õppija mõtleb ka oma teadmiste müümisele tulevikus, vähemalt alateadmises. Täna õppija aga paraku ei tea, missugused ametikohad teda nelja aasta pärast ootavad. Rahvaraamatukogu võib ju öelda, et ta ei leia koolitavate hulgast sellist inimest, keda tahaks, teadusraamatukogu aga kurdab, et ei leia ühe või teise ala asjatundjat. Valutum variant oleks ilmselt õppimise ja osalise töötamise ühitamine, mis võimaldaks inimesel lähtudes oma tegevusest vajalikke teadmisi omandada.

Rääkides harjumuslikult kõrgest raamatukoguhoidjate üldhumanitaarharitusest, siis see ei sõltu kuigivõrd infoteaduste osakonnast, sest nagu juba osutatud, on paljude ainete valik vaba. Me eeldame, et raamatukoguhoidja peaks hästi tundma kirjandust, ajalugu, filosoofiat jne., aga need pole infoalal põhiained. Uute tulijate teadmised sõltuvad tema enda valikust, näge-

musest, soodumusest. Neid aineid, mida mina õppisin, on raske õppekavast leida. Mõned on muidugi muutnud nime, aga ka juurde on tulnud kümneid. Omavahel raamatukogundusest vesteldes tunnistame, et üldistavatele erialaainetele võiks rohkem tunde anda, aga see on veidi laiem probleem. Raamatukogundus pole praegu populaarne – küsiks, mida ta õieti endast kujutab?

80ndatel vaieldi, kas raamatukogundus on teadus, kas tal on oma objekt või subjekt, omad spetsiifilised meetodid. Raamatukoguteadusel olid oma pooldajad, aga leidis neidki, kes ütlesid, et raamatukogundus kuulub paljude distsipliinide koosseisu. Tähendab, raamatukogunduse ajalugu on osa ajaloo, raamatukogunduse sotsioloogia tükike sotsioloogiast jne. Praegu küll vaidlust enam ei toimu, aga ka tõestatud pole midagi... Selle teemaga spetsiifiliselt lihtsalt ei tegelda. Hetkel on meie valdkonnas iseloomulik tegevuspiiride kokkutõmbumine – st. ollakse ühel kindlal alal põhjalikumate teadmistega spetsialist – mis aga ei süvenda oskust näha kogu keskkonda, kus eksisteeritakse. Nii võib juhtuda, et meie poolt hoolikalt väljatöötatud süsteem või plaan ei käivitugi loodetult hästi. Näiteks need, kes praegu kuulavad turundusloenguid, saavad ideena selle probleemi selgemaks, sest seal räägitakse ka keskkonnast, viimase ootustest ja tulevikust. Raamatu-

kogutöötaja, või kuidas teda ka ei kutsutaks, nime muutus ei tohiks tegelikult tema ameti sisu muuta. Infoteaduse rõhutamine ja sisse-toomine meie erialal on toimunud kogu maailmas. Mina igatahes väidan, vaadates elu raamatukogudes, et hetkel antav raamatukogundusharidus on väga hea, sest inimestele pakutakse tasuvat tööd kõikvõimalikes teisteski institutsioonides. Ka üldine ettevalmistus tänapäeva maailmas toimetulekuks on olemas, sest meie diplomisaaja teab paljust, sh. elektroninfost küllaldaselt. See, mis hetkel on aktuaalne, on üldse keeruline küsimus, aga kindel on, et ükski teadmine pole inimesele kahjuks. Külaraamatukogus peab kindlasti vana ja traditsioonilisega rohkem tegelema, kuid ma ei usu, et infoteaduste osakonnas sisendatakse usku, et kõik paberil on vana ja jama. Samuti pole infoteaduste osakond süüdi, et maaraamatukogude kaader vananeb. Külas on ju kergem revolutsiooni teha, raamatukogu rolli muuta, kui raamatukoguhoidjal on infomaailma võimalused tuttavad. Üldisema juurde tagasi tulles ei tohi unustada, et uue kõrval eksisteerivad sajandite jooksul loodud kultuuriväärtused edasi.

Juunis istusin maahariduse konverentsil Põltsamaal, kus pleenaaristungil ja kaheksas töөрühmas arutati eri-, üld- ja kutseharidusküsimusi maal. Osalejad olid ühel meelel, et raamatukogudel ja küla infovõrgul on siin täita oluline osa.

Mind kui ajakirja toimetajat ja raamatukogutöötajat üllatab siiski, et Pedagoogikaülikooli haridusega inimesed, valdavalt keskastme juhid, eelistavad protsesse või sündmusi kirjeldada, mitte analüüsida. Ja paljud meie puudujäägid tulenevad minu arvates just analüüsi nappusest. Ma olen vahel isegi provotseerinud mõnd oma kolleegi situatsioone ja oma võimalusi perspektiivis hindama, aga eriliste tulemusteta. Seda puudust märkame vahel ka RK artiklites. Mina pean seda hariduse liingaks, mida arvate Teie?

Oskamatus asju ja olukordi abstraherida pole üksnes raamatukogunduskõrghariduse puudujääk, vaid palju üldisem probleem. Ma ei tea, kuidas seda oskust raa-

matukogunduses arendada, aga me puutume sellega kokku nii artikleid, aruandeid ja arenguplaane koostades kui ka konverentsi ettekandeid kuulates – sellest tulenevad aga paljud järgnevad probleemid. Kõike tuleb vaadata protsessis, keegi ei eksisteeri omaette nähtusena. Mida suurem raamatukogu, seda rohkem nähtamatuid niite, mida tuleb iga hetk harutada. Aga suurematel on võimalus kokku panna viis, viisteist või viiskümmend pead, külaraamatukogus peab suutma üksi otsustada. Praegu, kus näiteks omavalitsused lõpetavad strateegiliste plaanide kirjutamist aastateks 2005-2010, küsiks, kui paljud raamatukogud on mõelnud sellele, missugune on tema raamatukogu viie, kümne aasta pärast. On oht, et tulevikuplaanid kujunevad kirjeldusteks, nagu varem, kus on üles tähendatud, millal tehakse uus ahi või mis aastal värvitakse valla raamatukogu riulid. Ka on tore rääkida elektroonilisest infost, kuid üks meie illusioonidest – info on tasuta ja kergesti kättesaadav, ei vasta päriselt tõe. Me tahame olla kaasajased, aga ei oska alati arvestada, et nõu maailmas maksab, info eriti.

Teatavasti koolitatakse raamatukoguhoidjaid lisaks Pedagoogikaülikoolile ka Viljandi Kultuurikolledžis. Jutud käivad ka Tartu Ülikooli soovist noori haritlasi vastaval alal tudeerida lasta. Samas on kuulda, et Viljandi õppekavad on vananenud, ja kas tööturg ülepea nii palju raamatukoguhoidjaid vajab?

Kes küll vastaks küsimusele, mis on täna oluline, mis vananenud? Eks raamatukogud muidugi peavad ütleva, millega üks või teine peab tegelema. Kas 1997. aastal ilmunud 1965. aasta raamatu kahekümnes kordustrukk on vananenud? Minu meelest ei ole, kui oli vajadus teda taas välja anda. Ma pole Viljandi õppekavu uurinud, aga kõik oleneb, millega üht või teist asja võrrelda. Pedagoogikaülikoolis on täna piisavalt sõnaga info aineid, aga ma ei arva, et Viljandis peab täpselt nii olema. Kuna Pedagoogikaülikoolis on tiptasemel tehniline baas, siis pole mõtet ja ilmselt ka võimalust ettevalmistust Viljandis üles ehitada sama rõhuga arvutiharidusel. Kuid

ta peab siiski teadma, millised võimalused tema erialal ees ootavad. Pealegi teame, et Viljandi lõpetanu läheb teise reaalsusesse, teise keskkonda. Vahepeal olid Pedagoogikaülikooli ja Viljandi Kultuurikolledži õppekavad ühtlustatud, aga see ei kestinud kaua. Ma ei usu, et Tartu Ülikool hakkab teadusraamatukogudele tööjõudu juurde tootma, aga idee moodustada raamatukateeder (olgu nimi ükskõik milline) on hea. Paistab siiski, et sellest sügisest ei juhtu veel midagi, aga humanitaaraladel on vaja rääkida rohkem raamatust ja infost. Ka juristid ja majandusmehed peaksid teadma, kuidas kasutada, otsida ja leida, osta ja müüa infot. Pedagoogikaülikoolile ma siin konkurentsi küll ei näe, veel vähem võiks see olla etteheide infoteaduste osakonnas antavale haridusele. Muuseas, ka Pedagoogikaülikoolis anti vahepeal kõrgemat haridust omavatele inimestele lisatäiendust infoalal ja tänagi on see võimalus täienduskoolitusena säilinud. Tundub, et infotöö õppekeskusel tööpuudust karta ei ole.

Palju sõltub ikkagi õppejõudude kvalifikatsioonist. Isiklikult arvan, et minu ajal koolitasid Tartu Ülikoolis filolooge suure eruditsiooniga teadlased ja neilt jäi isegi purulaisale midagi külge. Infoteaduste osakonna õppejõudude kohta tuleks muidugi erinevaid lõpetajaid küsitleda, aga kuulame, mis Teil öelda on.

Ka õppejõudude taseme puhul peab olema võrdlusvõimalus. Põhiõppejõud on infoteaduste osakonnas samad kui minu õppeajal. Käesoleva kevadeni oli kolm professorit – nemad õpetasid ka 1975. aastal. Õppejõu ja tudengi suhe on vana ja keeruline probleem. Kui aga räägime ülikooli võimalustest väljastpoolt õppejõude palgata, kitsa spetsialiteedi tarvis, siis pörgatakse kokku majanduslike raskustega. Lisakoormuse võtmiseks peab olema inimesel materiaalne stiimul, keegi ei hakka heast peast endale õppejõu tööd kaela võtma. Kahjuks ei oska ka kõik spetsialistid õpetada. Infoteaduste osakonna kavva on tulnud lisa-aineid tänu mõnegi hakkaja õppejõu initsiitivile ja iseõppimisele. Tegelikult ei oska tudeng algul eriti

midagi tahta ja tööletulija teadmised ei pruugi sugugi näidata õppejõudude taset. Õpetamine ja õppimine on, nagu teame, vahel vastuolus. Noor inimene õpib küll mõne aine korralikult selgeks, aga reaalsuses ei oska sellega midagi peale hakata ja ütleb – see kõik on üks jama...

ERÜs juttu ajades oleme mõistnud, et koolitamise juures puututakse kokku kolme momendiga: esiteks, õpetamise protsess ise, teiseks, teooria ja praktika ühildamine ja kolmandaks, õppija endapoolne ainete valik. Seejuures kerkib väga tähtis küsimus, kui palju on huvilisel täna materjali kasutada. Teame, et hetkel õppe-materjale enam ei trükita, kuid meid huvitab, kes peaks, saaks ja võiks neid välja anda.

Aastakümneid on kõneldud raamatust pealkirjaga "Raamatukoguhoidja käsiraamat", vaidlused on aga jäänud sinnapaika, sest puudub reaalne kate. Tundub, et me õieti ei teagi veel, mida me vajame. 80ndatel tehti katse koostada 60ndate aastate käsiraamatu uut varianti, aga peagi tulid ühiskondlikud muutused ja tegemata jäi seegi. Minu arvates vajame erinevaid käsiraamatuid. Sarnast, mida saaks kasutada tudeng, iga päev raamatukogus töötav raamatukoguhoidja oma töös ja ka näiteks see, kes tahab minna kutseksamile. Väljaanne peaks sisaldama näiteks materjali Eesti raamatukogude süsteemist, raamatukogunduse ajaloost, raamatukogutöö praktikast ja Kultuuriministeeriumi raamatukogundust reguleerivaid dokumente jne. Raamatukoguhoidja vajab ühiste kaante vahel kõike, mis fikseerib raamatukogu ja raamatukoguhoidja õigusi ja kohustusi, kehtestab raame tegutsemiseks jne. Selleks on vaja teha projekt, leida raha ja paar-kolm inimest, kes raamatu valmis kirjutaksid. Usun, et Eestis on need inimesed olemas. Ilmselt võiks olla ka Inglise Raamatukoguühingu poolt koostatud *Handbook* i tüüpi väljaanne, mis sisaldaks seadusandlikke akte, erinevaid normatiivdokumente.

Arvamuse kuulajana pakuksin viimase idee ERÜle ja mõistagi võiksid nad ka konkreetse ning asjaliku mõtte teostajad olla. Kordan ka oma varemöeldud seisukohta – ERÜ peaks kutsealal aktiivsemalt

inimesi toetama, olema nõ. nähtavam.

Käsiraamatu koostamise ja selle vajalikkuse üle on muidugi mõnus targutada, ent praegu on sobiv koht ka sujuvalt üle minna raamatukoguteaduses antavate teaduskraadide teemale. Infoteaduste osakonnas kaitstud magistratööde väärtus on devalveerumas, lihtsalt öeldes, liiga kergesti antakse mõnele see kraad kätte. Niisugune väide võib puudutada kedagi, aga teame, et teise või kolmanda töö järele vääriks tähelepanu.

Minul peaks häbi olema magistratöö kohta sõna võtta. Teaduskraad on kahtlemata stiimul, mis annab õigusi ja ka soodustusi. Rahvusraamatukogu seadus nõuab peadirektori kohale kandideerijalt igatahes kraadi. Olen juba piisavalt vana ja seepärast on mul mõnest stereotüübist raske lahti saada. Kunagi võimaldati diplomitöö kirjutamine ikka tublimale, seejärel tuli kadalipp kandidaadikraadini ja see, kes sai doktoriks (poliitilised teemad väljaarvatud) oli ka maailma silmis arvestatav persoon. Praeguse süsteemi järgi saab ülikooli lõpetaja esimese teaduskraadi – bakalaureuse, järgnevad magistratöökraad ja doktor. Kunagised kandidaadid muutusid automaatselt doktoriteks, ehkki Pedagoogika-ülikoolis tituleeritakse neid vahel veel kandidaatideks.

Magistratöö peaks sisuliselt õpetama analüüsima – probleemi, millest rääkisime eelpool, peaks seega vähenema. Magistratöö kaitsmine on muutunud praegu tõesti populaarseks, seega ühtlasi prestiižseks. Peatudes infoteadusel raamatukogunduslikus tähenduses, tuleb tunnistada, et meid on vähe, st. ühed inimesed õpetavad üliõpilasi, juhendavad magistratöid ja moodustavad kaitsmise komisjoni. See pole etteheide, aga ühte ohtu ma magistratöödega seoses siiski näen. Kohtab põhimõtet – teeme mõne erandi, toimub nõ. lati kinnihoidmine, mitte just allalaskmine ja see võib tekitada küll suhtumise – mis see magistratöö kaitsmine siis ära ei ole... Võibolla on see normaalne tasand, mina aga arvan, et magistratöökraad on midagi erilist, nagu omal ajal kandidaadi oma. Kõrgkoolide magistratöid võrrelda on

samuti raske, sest meie erialal sisulist konkurentsi seni pole. Me peaksime vist hoopis uurima, mida kujutavad endast magistratööd Soomes, Inglismaal, Saksamaal. Isiklikult ootan, millal kaitstakse esimene eesti raamatukogunduslik magistratöökraadi või doktoritöö välismaal. Siis saame teada, kas meie ootused magistratööst on liiga kõrged.

Olgem ausad, praegu on prestiižsemad ja vähem alvratavamad ametkohti. Raamatukoguhoidja töö väärtusest on juba tiidimuseni kõneldud, aga siiski, kas paari viimase aasta jooksul on meie amet pres-tiižsemaks muutunud ja kui võrd seostub see haridusega, millest täna juttu oli?

Pedagoogikaülikool ei ole muidugi kõige prestiižsem, olenemata erialast ja õpetamistasemest. Raamatukoguhariduse monobaas asub aga just seal, kuid ma kinnitan, infoteaduste osakonna lõpetanu on aktuaalsetes asjades piisavalt haritud. Ka pole raamatukogude prestiiž üleüldiselt tõusnud. Interneti kättesaadavus raamatukogudes muidugi tõmbab meile suuremat tähelepanu ning mõne silmis on ehk raamatukogu prestiiž seega tõusnud. Statistiliste näitajate järgi on ka raamatukogu kasutajate arv tõepoolest viimastel aastatel suurenenud, aga selleks on hoopis teised põhjused. Algul oli Rahvusraamatukogu lugejapileti omanik olla keskkooli õpilaste silmis üsna prestiižne ja küllap mõne lugejakategooria arvates on siin prestiižne istuda, aga raamatukogu tegelikku väärtust näitab ikkagi riigi suhtumine meisse. Milline koht on meile ettenähtud üldriiklikes arengukavades, palju meile eraldatakse raha – siis muutub prestiiž prioriteediks. Prioriteetsus on aga juba olulisem ja kasulikumgi. Selle saavutamiseks aga tuleb iga päev midagi põhjendada, tõestada, üldistada, selgitada, planeerida, mis omakorda eeldab head analüüsisioskust ja haridust. Prestiiž pole eesmärk omaette, ta aitab aga meil end müüa. Lause "Raamatukogu eesmärk on muutuda aastaks 2000 prestiižseks" ei tähenda midagi. Parem mõelgem selle peale, mis juhtub, kui raamatukogundus ei arene koos keskkonnaga.

Juttu ajas Maire Liivamets

EESTI ERIALA- JA TEADUSRAAMATUKOGUD 1996. AASTAL

Eriala- ja teadusraamatukogud	Rk-de arv	Teavikud 01. 01. 1996	Registreefitud lugejaid	Laenutusi	Külastusi	Raamatukogu- hoidjaid
Eriala- ja teadusraamatukogud						
1. Rahvusraamatukogu	1	3080229	52312	553358	609374	510
* 2. Universaalaramatukogud	2	2986509	17317	514815	92001	154
** 3. Ülikooliraamatukogud	6	5981679	55233	2064641	1207147	439
4. Muud kõrgkooliraamatukogud	14	641313	8480	166431	302724	36
*** 5. Teaduslikud erialaraamatu kogud	4	23551650	13734	700350	72502	58
6. Muud erialaraamatukogud kokku	98	2138351	26370	624761	220204	130
6.1. Teadus- ja arendusasutuste rk-d	33	495507	4769	323238	77110	37
6.2. Arhiivide raamatukogud	3	247488	224	6880	2769	6
6.3. Haridusasutuste raamatukogud	4	29435	2529	35068	13105	4
6.4. Kultuuriasutuste raamatukogud	16	425681	1308	20713	12529	23
6.4.1. Teatrite raamatukogud	1	8644	144	629	1135	1
6.4.2. Muuseumide raamatukogud	15	417037	1164	20084	11394	22
6.5. Meditsiinasutuste raamatukogud	14	108366	8315	91765	38310	13
6.6. Tootmisasutuste raamatukogud	23	406382	8488	129984	67187	23
6.7. Riigiorganite raamatukogud	4	25410	708	16999	9158	5
6.8. Eesti Hoiuraamatukogu	1	400082	29	114	36	19
EESTI ERIALA- JA TEADUS- RAAMATUKOGUD KOKKU	125	38379731	173446	4624356	2503952	1327

* - EAR, KMAR.

** - TÜ R, TTÜR, TPÜR, EPÜR, EMAR, TKÜR.

*** - Eesti Meditsiiniiraamatukogu, Eesti Patendiraamatukogu, Eesti Standardiraamatukogu, Eesti Lasteraamatukogu.
Andmed pole täielikud, sest 19 eriala- ja teadusraamatukogu lugejad, külastused ja laenutused esitati puudulikult.

EESTI RAHVA-, ERIALA- JA TEADUSRAAMATUKOGUD 1996. AASTAL

	Rk-de arv	Teeninduspunk- tide arv	RAAMATUKOGU TOOTAJAD		
			Kokku ametis 31.12.	Raamatukoguhoidjaid	
				Ametis 31.12.	% töötajatest
Rahvaraamatukogud					
1. Tallinn	28	39	179	133	74.3
2. Kohtla-Järve	13	19	75	52	69.3
3. Narva	5	5	67	46	68.7
4. Pärnu	6	10	49	38	77.6
5. Sillamäe	2	3	22	16	72.7
6. Tartu	5	18	133	99	74.4
7. Harjumaa	63	69	153	105	68.6
8. Hiiumaa	10	12	24	21	87.5
9. Ida-Virumaa	35	39	71	53	74.6
10. Jõgevamaa	31	38	62	55	88.7
11. Järvamaa	36	41	65	55	84.6
12. Läänemaa	24	30	57	44	77.2
13. Lääne-Virumaa	42	58	80	70	87.5
14. Põlvamaa	33	37	56	48	85.7
15. Pärnumaa	45	57	75	63	84.0
16. Raplamaa	35	40	70	56	80.0
17. Saaremaa	31	53	53	49	92.5
18. Tartumaa	50	62	73	63	86.3
19. Valgamaa	27	33	56	47	83.9
20. Viljandimaa	42	56	93	74	79.6
21. Võrumaa	40	56	76	66	86.8
Rahvaraamatukogud kokku	603	775	1589	1253	
Rahvaraamatukogude keskmine		1.3	2.6	2.1	78.9
Eriala- ja teadusraamatukogud					
Rahvusraamatukogu	1	2	587	510	86.9
* Universaalraamatukogud	2	2	195	154	79.0
** Olikooliraamatukogud	6	20	531	439	82.7
Muud kõrgkooliraamatukogud	14	15	37	36	97.3
*** Teaduslikud erialaraamatukogud	4	5	80	58	72.5
Muud erialaraamatukogud	98	102	154	130	84.4
Eriala- ja teadusraamatukogud kokku	125	146	1584	1327	
Eriala- ja teadusraamatukogude keskmine		1.2	12.7	10.6	83.8
Eesti rahva-, eriala- ja teadusrk-d kokku	728	921	3173	2580	
Eesti rahva-, eriala- ja teadusrk-de keskmine		1.3	4.4	3.5	81.3

* - EAR, KMAR.

** - TÜR, TTÜR, TPÜR, EPÜR, EMAR, TKÜR.

*** - Eesti Meditsiiniraamatukogu, Eesti Patendiraamatukogu, Eesti Standardiraamatukogu, Eesti Lasteraamatukogu.

Hariduse järgi								
Olikooliharidus			Rakenduskõrgharidus			Keskharidus		
Kokku	Rkogundusharidus		Kokku	Rkogundusharidus		Kokku	Rkogundusharidus	
	Kokku	% rk. hoidjatest		Kokku	% rk. hoidjatest		Kokku	% rk. hoidjatest
87	62	46.6	6	5	3.8	40	19	14.3
16	12	23.1	2	1	1.9	33	21	40.4
24	24	52.2	0	0	0.0	22	18	39.1
19	11	28.9	3	3	7.9	16	9	23.7
11	6	37.5	0	0	0.0	5	4	25.0
63	33	33.3	1	1	1.0	35	14	14.1
35	23	21.9	1	1	1.0	63	25	23.8
5	5	23.8	0	0	0.0	14	8	38.1
12	9	17.0	2	2	3.8	39	19	35.8
17	9	16.4	5	5	9.1	32	23	41.8
21	16	29.1	1	0	0.0	33	20	36.4
16	9	20.5	1	1	2.3	27	6	13.6
21	17	24.3	0	0	0.0	49	31	44.3
9	4	8.3	1	1	2.1	36	21	43.8
20	20	31.7	0	0	0.0	43	19	30.2
16	13	23.2	1	1	1.8	38	22	39.3
14	10	20.4	0	0	0.0	34	19	38.8
22	15	23.8	0	0	0.0	40	26	41.3
10	4	8.5	3	3	6.4	34	17	36.2
18	14	18.9	10	9	12.2	46	27	36.5
18	12	18.2	2	2	3.0	46	23	34.8
474	328		39	35		725	391	
0.8	0.5	26.2	0.1	0.1	2.8	1.2	0.6	31.2
483	253	49.6	4	4	0.8	23	8	1.6
128	71	46.1	7	3	1.9	19	0	0.0
318	100	22.8	9	8	1.8	112	15	3.4
21	18	50.0	2	1	2.8	13	8	22.2
44	30	51.7	5	2	3.4	9	2	3.4
86	39	30.0	4	3	2.3	34	7	5.4
1080	511		31	21		210	40	
8.6	4.1	38.5	0.2	0.2	1.6	1.7	0.3	3.0
1554	839		70	56		935	431	
2.1	1.2	32.5	0.1	0.1	2.2	1.3	0.6	16.7

EESTI RAHVA-, ERIALA- JA TEADUSRAAMATUKOGUD 1996. AASTAL

	TULUD JA KULUD (tuhandetes kroonides)				
	Tulud				
	Kokku	Riigilt	Oma- valit- suselt	Komplekteerimiseks	
Kokku				Oma- lisuselt	
Rahvaraamatukogud					
1. Tallinn	11058.0	2973.6	7831.0	3617.1	600.0
2. Kohtla-Järve	3903.1	532.9	3292.2	1377.6	844.7
3. Narva	3412.5	731.7	2591.6	1017.2	303.0
4. Pärnu	3241.6	473.8	2767.8	833.8	360.0
5. Sillamäe	1397.5	181.5	1216.0	361.5	180.0
6. Tartu	10055.2	988.1	8955.0	1585.1	717.0
7. Harjumaa	9350.6	2067.2	7111.7	2079.4	1074.7
8. Hiiumaa	1412.0	117.0	1295.0	332.0	215.0
9. Ida-Virumaa	4041.0	721.3	3319.7	1131.4	698.0
10. Jõgevamaa	3689.4	618.5	2887.6	1112.2	689.5
11. Järvamaa	5043.9	1711.2	3325.7	1060.0	612.9
12. Läänemaa	3178.5	1094.1	2050.8	695.3	347.9
13. Lääne-Virumaa	8873.0	3001.7	5855.8	1835.8	1133.0
14. Põlvamaa	8235.4	3057.7	5169.7	1134.1	816.2
15. Pärnumaa	4967.0	1304.0	3642.0	1240.0	820.0
16. Raplamaa	4218.0	966.0	3072.0	975.0	599.0
17. Saaremaa	3080.5	580.0	2500.5	942.2	563.1
18. Tartumaa	4035.3	662.6	3372.5	1102.0	613.7
19. Valgamaa	9691.6	4227.3	5431.3	1011.1	631.5
20. Viljandimaa	5791.0	808.4	4848.9	1370.7	812.0
21. Võrumaa	4678.3	617.0	4060.1	1293.6	868.7
Rahvaraamatukogud kokku	113353.4	27435.6	84596.9	26107.1	13499.9
Rahvaraamatukogude keskmine	188.0	45.5	140.3	43.3	22.4
Eriala- ja teadusraamatukogud					
Rahvusraamatukogu	45537.8	39407.5	0.0	5457.0	0.0
* Universaalraamatukogud	22390.3	21847.3	0.0	9532.0	0.0
** Olikooliraamatukogud	29069.9	27901.7	0.0	16280.0	0.0
Muud kõrgkooliraamatukogud	1923.4	1437.0	10.5	746.3	0.0
*** Teaduslikud erialaraamatukogud	6887.6	6834.7	0.0	2058.0	0.0
Muud erialaraamatukogud	6016.5	3662.5	78.7	1022.2	0.0
Eriala- ja teadusraamatukogud kokku	111825.5	101090.7	89.2	35095.5	0.0
Eriala- ja teadusraamatukogude keskmine	894.6	808.7	0.7	280.8	0.0
Eesti rahva-, eriala- ja teadusrk-d kokku	225178.9	128526.3	84686.1	61202.6	13499.9
Eesti rahva-, eriala- ja teadusrk-de keskmine	309.3	176.5	116.3	84.1	18.5

Kulud									
Kokku	Tööjõukulud		Komplekteerimiskulud				Investeeringud põhivarasse		
	Kokku	% kuludest	Kokku	% kuludest	Ajakirjanduse tellim.		Kokku	Ehitused, remont	
					Kokku	% kompl.		Kokku	invest-st
11106.0	5594.4	50.4	3617.2	32.6	1213.1	33.5	164.0	128.0	78.0
3766.2	1997.3	53.0	1371.9	36.4	456.2	33.3	118.9	10.2	8.6
3343.1	1854.4	55.5	1067.5	31.9	310.0	29.0	39.8	0.0	0.0
2854.9	1043.0	36.5	849.7	29.8	132.8	15.6	386.7	220.0	56.9
1023.7	474.8	46.4	361.5	35.3	119.2	33.0	373.8	364.3	97.5
10055.2	4704.6	46.8	1641.7	16.3	376.6	22.9	2880.0	2290.0	79.5
6434.3	3158.2	49.1	2204.0	34.3	497.7	22.6	2836.8	2458.0	86.6
1392.0	673.0	48.3	456.0	32.8	127.0	27.9	52.5	28.0	53.3
3755.9	1974.8	52.6	1095.9	29.2	293.0	26.7	232.0	79.0	34.1
3387.8	1834.6	54.2	1106.2	32.7	227.3	20.5	301.6	159.0	52.7
3369.1	1825.6	54.2	1118.8	33.2	276.7	24.7	1674.2	1417.4	84.7
2540.3	1239.1	48.8	744.9	29.3	188.0	25.2	616.0	215.1	34.9
5087.0	2616.5	51.4	1913.3	37.6	370.5	19.4	3786.0	3667.1	96.9
3534.1	1715.8	48.5	1150.3	32.5	295.3	25.7	4701.3	3996.4	85.0
3904.0	2109.0	54.0	1272.0	32.6	291.0	22.9	1239.0	1044.0	84.3
3406.0	1895.0	55.6	975.0	28.6	207.0	21.2	810.0	7.0	0.9
2844.5	1567.7	55.1	942.2	33.1	158.0	16.8	236.0	137.0	58.1
4062.6	2226.8	54.8	1097.5	27.0	353.4	32.2	70.9	48.4	68.3
2893.3	1600.7	55.3	966.3	33.4	185.5	19.2	6670.9	5828.1	87.4
5009.4	2892.5	57.7	1425.7	28.5	329.1	23.1	1265.2	1182.4	93.5
4361.1	2191.5	50.2	1266.1	29.0	295.5	23.3	411.5	199.3	48.4
88130.5	45189.3		26643.7		6702.9		28867.1	23478.7	
146.2	74.9	51.3	44.2	30.2	11.1	25.2	47.9	38.9	81.3
43037.8	14391.1	33.4	5457.0	12.7	1407.3	25.8	2500.0	499.6	20.0
21847.3	6133.3	28.1	9532.0	43.6	6499.0	68.2	4582.3	4080.0	89.0
29050.2	11154.7	38.4	16217.0	55.8	10407.6	64.2	1132.0	8.0	0.7
2073.6	1076.8	51.9	791.8	38.2	219.6	27.7	32.0	0.0	0.0
6063.2	2740.6	45.2	1979.5	32.6	684.2	34.6	604.6	421.1	69.6
5756.7	3207.6	55.7	1567.7	27.2	882.4	56.3	705.3	392.0	55.6
107828.8	38704.1		35545.0		20100.1		9556.2	5400.7	
862.6	309.6	35.9	284.4	33.0	160.8	56.5	76.4	43.2	56.5
195959.3	83893.4		62188.7		26803.0		38423.3	28879.4	
269.2	115.2	42.8	85.4	31.7	36.8	43.1	52.8	39.7	75.2

EESTI RAHVA-, ERIALA- JA TEADUSRAAMATUKOGUD 1996. AASTAL

	RAAMATUKOGU KASUTAMINE			TEAVIKUD aasta lõpul		
	Registree- ritud lucejaid	Külastusi	Laenutusi	Kokku	Raamatud Kokku	%teavikutest
	Rahvaraamatukogud					
1. Tallinn	60774	727605	2260555	1326459	1311945	98.9
2. Kohtla-Järve	16117	178224	636236	458427	449240	98.0
3. Narva	20354	216320	580147	354016	348624	98.5
4. Pärnu	18405	206908	611321	362636	357328	98.5
5. Sillamäe	5508	60378	147764	96172	95766	99.6
6. Tartu	39662	463992	1605698	900522	860412	95.5
7. Harjumaa	26244	312445	937639	795978	786169	98.8
8. Hiiumaa	4803	69604	191361	105584	103204	97.7
9. Ida-Virumaa	14716	148802	435666	483357	478194	98.9
10. Jõgevamaa	14465	185518	484527	408424	400643	98.1
11. Järvamaa	14379	171057	532610	447019	440144	98.5
12. Läänemaa	9133	104047	296201	332590	327151	98.4
13. Lääne-Virumaa	21967	286225	804224	627172	615512	98.1
14. Põlvamaa	12408	140809	407845	368970	361425	98.0
15. Pärnumaa	14620	175993	530146	515832	510240	98.9
16. Raplamaa	12851	159288	404832	407514	401850	98.6
17. Saaremaa	13341	162172	388863	327077	322066	98.5
18. Tartumaa	15641	170670	494634	634937	629364	99.1
19. Valgamaa	12449	155671	439711	347116	341674	98.4
20. Viljandimaa	22579	263623	800460	646013	638409	98.8
21. Võrumaa	17009	195346	652851	541256	532247	98.3
Rahvaraamatukogud kokku	387425	4554697	13643291	10487071	10311607	98.3
Rahvaraamatukogude keskmine	642.5	7553.4	22625.7	17391.5	17100.5	
Eriala- ja teadusraamatukogud						
Rahvusraamatukogu	52312	609374	553358	3080229	1952249	63.4
* Universaalraamatukogud	17317	92001	514815	2986509	2498693	83.7
** Olikooliraamatukogud	55233	1207147	2044641	5981679	4136709	69.2
Muud kõrgkooliraamatukogud	8480	302724	166431	641313	613753	95.7
*** Teaduslikud erialaraamatukogud	13734	72502	700350	23551650	364817	1.5
Muud erialaraamatukogud	26370	220204	624761	2138351	1511192	70.7
Eriala- ja teadusraamatukogud kokku	173446	2503952	4624356	38379731	11077413	
Eriala- ja teadusraamatukogude keskmine	1387.6	20031.6	36994.8	307037.8	88619.3	28.9
Eesti rahva-, eriala- ja teaduskr-d kokku	560871	7058649	18267647	48866802	21389020	
Eesti rahva-, eriala- ja teaduskr-de keskmine	770.4	9695.9	25092.9	67124.7	29380.5	43.8

RAAMATU- KOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

1997/4

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

405. **Raamatukogunduse bibliograafia.** - Tallinn, 1997. - 142, [1] lk. - RR.

406. **Cavazos, E. A., Morin, C.** Cyberspace and the law : Your rights and duties in the on-line world. - 4th print. - Cambridge etc., 1996. - XIV, 215 p. - RR.

407. **Jacquesson, A.** L'information des bibliothèques : Historique, stratégie et perspectives. - Nouvelle éd. - Paris, 1995. - 362 p. - (Bibliothèques). - RR.

408. **Library Trends.** Vol. 45, N 3. Resource sharing in a changing environment. - Champaign (Ill.), 1997. - P. 367-573. - RR.

409. **Lietuvos bibliotekininkystes centras (LBC)** : Paskirtis, veikla, uždaviniai. - Vilnius, 1996. - 15 p. - RR.

410. **Martin, M. S.** Collection development and finance: A guide to strategic library-materials budgeting. - Chicago (Ill.); London, 1995. - XII, 126 p. - (Frontiers of access to library materials; N 2). - EAR.

411. **Schiller, H. I.** Information inequality : The deepening social crisis in America. - New York; London, [1996]. - XVI, 149 p. - RR.

412. **Библиотеки и современное общество: Материалы междунар. науч. конф. посвящ. 200-летию основания Рос. нац. бки (С.-Петербург, 24 и 25 мая 1995 г.)** СПб., 1996. - 221 с. - RR.

413. **Библиотеки России в новой правовой среде: (Обзор.-аналит. материалы.)** - СПб., 1996. - 96 с. - RR.

*

414. **Banionyte, E.** Penktasis Baltijos bibliotekiniku kongresas Taline // Tarp knygu. - 1997, N 1. - P. 7-11. - RR.

415. **Bramwell, E.** Copyright : Behaving properly // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 1. - P. 15-17. - RR, TÜ.

416. **Casey, M.** A critical analysis of assessment criteria in the evaluation of proposals within the Libraries Sector of the Fourth Framework Programme // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 1. - P. 9-17. - RR, TTÜ.

417. **Estabrook, L. S.** Polarized perceptions // Libr. J. - 1997. - Vol. 122, N 2. - P. 46-48. - RR.

418. **Hofmann, U.** Management-Support-Systems und die Deutsche Bibliotheksstatistik // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 2. - S. 149-165. - RR, TTÜ, TÜ.

419. **Meßmer, G.** Mehr als nur Graue Literatur : Die Stelle für Amtliche Druckschriften in der Baierischen Staatsbibliothek // Bibliotheksforum Bayern. - 1997. - Jg. 25, H. 1. - S. 47-54. - RR.

420. **Perälä, K.** Romppu ei ole teoslaji // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 4. - S. 132. - ELR, ERÜ, RR, TÜ, TTÜ.

421. **Simsonaite, B.** Estijos biblioteku žurnale // Tarp knygu. - 1997, N 4. - P. 13-15. - RR.

422. **Simsonaite, B.** Estijos biblioteku žurnale // Tarp knygu. - 1997, N 3. - P. 12-14. - RR.

423. **Sinikara, K.** Kirjastojen toiminnan arviointi : Uusia analyysseja // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 3. - S. 53-55. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

424. **Stueart, R. D.** International librarianship : An agenda for research : The Asian perspective // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 130-135. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

TEATMEKIRJANDUS

425. **Eesti rahvaraamatukogud** : Teatmik. - Tallinn, 1997. - 183 lk. - RR.

426. **Keenan, S.** Concise dictionary of library and information science. - London-Melbourne etc. : Bowker-Saur, 1996. - 214 p. - TÜ.

RAAMATU JA

RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

427. **Raamatukogu** Eesti Vabariigi kultuurikontekstis 1918-1940. - Tallinn, 1997. - 152 lk. - (Eesti Rahvusraamatukogu Toimetised; VI) - Rööptiitel ja artiklite kokkuvõtted ingl. k. - RR.

428. **Library of Congress European collections** : An illustrated guide. - Washington, 1995. - 80 p. - EAR.

429. **Library of Congress geography and maps** : An illustrated guide. - Washington, 1996. - 84 p. - EAR.

430. **Lietuvos viešosios bibliotekos 1943 metu anketos duomenimis.** - Vilnius, 1996. - 51 p. - (Lietuvos biblioteku istorijos šaltiniai ir tyrinėjimai) - Rööptiitel ja kokkuvõtted vene, ingl. k. - RR.

431. **Le pouvoir des bibliothèques** : La mémoire des livres en Occident. - Paris, 1996. - 338 p. - (Bibliothèque Albin Michel histoire). - RR.

*

432. **Yoshimura, Z.** A history of writings in Japanese and the current status in the field of rare books in Japan // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 99-106. - EAR, ERÜ, RR, TTÜ.

TEADUSTÖÖ

433. **Clinch, P.** The SPTL-BIALL survey 1995/96 // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 1. - P. 25-32. - RR, TÜ.

434. **Devadason, F. J., Lingam, P. P.** A methodology for the identification of information needs of users // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 41-51. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

435. **Eesti Rahvusraamatukogu** : Arhiivkogu osakond : [Lühitutvustus]. - Tallinn, [1996]. - 1 voldik (8 lk.). - RR.

436. **The British Library** : The world's leading resource for scholarship, research and innovation. Twenty third annual report 1995-96. - London, 1996. - 88 p. - RR, TÜ.

437. **Dutrieux, D., Henon, J. O.** Les bibliothèques juridiques parisiennes : Guide pratique. - Paris; Montréal, 1996. - 127, 1 p. - (Logiques juridiques). - RR.

438. **Kirjastot 1995** : Yleisten ja tieteellisten kirjastojen toiminta. - Helsinki, 1996. - 124 s. - Rööptekst rootsi ja ingl. k. - TTÜ.

439. **Tampereen yliopiston kirjaston toimintakertomus**, 1995. - Tampere, 1996. - 18 s. - RR.

*

440. **Ikäheimo, U., Lehtinen, T.** Musiikkikirjastot ja äänitearkistot // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1996. - Vsk. 38, N 5-6. - S. 151-154. - EAR, RR, TÜ.

441. **Lempiäinen, E.** Kirjasto- ja tietopalvelua Satakunnasta // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 3. - S. 22-23. - ERÜ, RR.

442. **Palonen, V.** Vaasan tieteellisiä kirjastoja // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 3. - S. 14-16. - ERÜ, RR.

443. **Pietilä, A.** Afrikan tiedonlähteitä Uppsalassa ja Helsingissä : Pohjosmainen Afrikkainstituutti - Afrikan tutkimus- ja dokumentaatiokeskus Uppsalassa // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 1. - S. 15-18. - EAR, RR, TÛ.

444. **Pirttiniemi, E.** Opiskelijakirjaston uudet tilat // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1996. - Vsk. 38, N 5-6. - S. 157-160. - EAR, RR, TÛ.

445. **Sherlock, C.** A law librarian in Hong Kong // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 1. - P. 6-7. - RR, TÛ.

446. **Strandström, M.** Humanistisen tiedekunnan kirjastokuulumisia // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 1. - S. 3-5. - EAR, RR, TÛ.

447. **Tilastotietoja yleisistä kirjastoista vuodelta 1996 :** [Statistikatabelid] // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 4. - S. 125-127. - ELR, ERÛ, RR, TÛ, TTÛ.

448. **Weber, J.** Forschungsbibliotheken im Kontext // Z. für Bibl.wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 2. - S. 127-146. - RR, TTÛ, TÛ.

449. **Wright, S. L.** 50 years of silent service : Inside the CIA Library // Information Outlook. - 1997. - Vol. 1, N 2. - P. 33-35. - EAR, RR, TÛ.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

450. **Trotta, M.** Successful staff development : A how-to-do-it manual. - New York; London, 1995. - X, 112 p. - (How-to-do-it manuals for librarians; N 55). - EAR.

*

451. **Arlington, H.** Towards the formulation of standards : Law librarian liability // The Law Librarian. - 1997. - Vol. 28, N 1. - P. 22-24. - RR, TÛ.

452. **Dakers, H.** The library as a key to exploiting economic resources : Global competence in the library oils the lock // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 30-34. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

453. **Hermans, R.** Two professions, one future : Archivists and librarians // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 17-19. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

454. **Johnson, I.** Editorial : Peering into the mist and struggling through it - the education and training of the future information professional // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 1. - P. 3-7. - RR, TTÛ.

455. **Marshall, J.** Librarianship as a profession in Italy // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 1. - P. 29-37. - RR, TTÛ.

456. **Tammekann, E.** Kijastonhoitajan identiteetti // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 3. - S. 42-45. - EAR, RR, TTÛ, TÛ.

457. **Walsh, V.** The future of the library profession // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 13-16. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

458. **Weingand D. E.** The continuing education customer : Key to effective programme development // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 36-40. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

459. **Chiou-sen, D. C.** Serials management : A practical guide. - Chicago (Ill.); London, 1995. - XII, 186 p. - (Frontiers of access to library materials; N 3). - EAR.

*

460. **Heikkilä, I.** Asiakkaiden vai koneiden kirjasto? // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 6. - S. 194-195. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

461. **Myllylä, R.** Sunnuntaina kirjastossa? // Kirjastolehti. -

1997. - Vsk. 90, N 4. - S. 116-118. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

462. **Myllylä, R.** Mitä maksaa kirjastossa? : Asiakkailta perittävät maksut // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 5. - S. 165. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

463. **Snyder, H., Hersberger, J.** Public libraries and embezzlement : An examination of internal control and financial misconduct // Libr. Quart. - 1997. - Vol. 67, N 1. - P. 1 - 23. - EAR.

464. **Verho, S.** Eurajoki, Suomen tehokkain kirjasto // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 5. - S. 156 - 158. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

465. **Verho, S.** Kirjastotilastot 1996 : Pieni kasvu panostettiin hankintaan // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 4. - S. 124. - ELR, ERÛ, RR, TÛ, TTÛ.

466. **Verho, S.** Pysäyttääkö kirjastojen hiipunut aineistotarjonta kysynnän kasvun? // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 5. - S. 152 - 153. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

STANDARDISEERIMINE

467. **SGML-seminaari :** Eduskunnan kirjaston seminaari 12.12.1994 ja 14.12.1994. - Helsinki, 1995. - II, 141 s. - (Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä; 2). - RR.

468. **Standards policy for information infrastructure.** - Cambridge etc., 1995. - XIV, 653 p. - RR.

*

469. **Bruwelheide, J. H.** Copyright and distance education // Library Acquisitions: Practice and Theory. - 1997. - Vol. 21, N 1. - P. 41-51. - EAR, TÛ.

470. **Davis, T. L.** License agreements in lieu of copyright : Are we signing away our rights? // Library Acquisitions: Practice and Theory. - 1997. - Vol. 21, N 1. - P. 19-27. - EAR, TÛ.

471. **Henze, V.** Neuer bibliographischer Zeichensatz // Dialog mit Bibl. - 1997. - Jg. 9, H. 2. - S. 21. - RR.

472. **Lind, A. L.** Sähköiset julkaisut ja standardit : Seminaari tutkijoille ja tietohuollon ammattilaisille Suomessa // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 2. - S. 29-33. - EAR, RR, TÛ.

473. **Loring, C. B.** Library reserves and copyright : Thirty years on and still changing // Library Acquisitions: Practice and Theory. - 1997. - Vol. 21, N 1. - P. 29-39. - EAR, TÛ.

474. **Lynch, B. P.** Research as a basis of the development of standards for libraries // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 124-129. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

475. **Riggs, F. W.** Onomastics and terminology : Part IV: Neologisms, neoterisms, meta-terms, phrases, and neologisms holly // Knowledge Organization. - 1997. - Vol. 24, N 1. - P. 8-17. - TÛ.

476. **St. Clair, G., Thatcher, S. G.** Changing copyright legislation : Two views // Library Acquisitions: Practice and Theory. - 1997. - Vol. 21, N 1. - P. 7-18. - EAR, TÛ.

477. **Secor, G. M.** Fair use in a pay-per-use world // Library Acquisitions: Practice and Theory. - 1997. - Vol. 21, N 1. - P. 53-59. - EAR, TÛ.

KOMPLEKTEERIMINE

478. **Nõuanded** sundeksemplaride loovutamiseks. - [Tallinn, 1997]. - [7] lk. - RR.

*

479. **Jokinen, H.** Sarjakuva kirjastossa : Lehtolapsesta perheenjäseneksi // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 4. - S. 128-129. - ELR, ERÛ, RR, TÛ, TTÛ.

480. **Robb, D., McCormick, A.** Decision support for serials deselection and acquisition : A case study // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 3. - P. 270-273. - TTÛ.

481. **Saure, H.** Pienillä kustantajilla on suuri ongelma : Miten saada kirja kaikkien ulottuville? // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 5. - S. 148-150. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

482. **Tousignant, L.** Federal government publishing and the National Library of Canada // National Libr. News. - 1997. - Vol. 29, N 5. - P. 8-9. - RR.

KIRJELDAMINE

483. **Jeng, L. H.** A converging vision of cataloging in the electronic world // Inform. Technol. and Libr. - 1996. - Vol. 15, N 4. - P. 222-230. - EAR.

484. **Jeng, L. H.** Using verbal reports to understand cataloging expertise : Two cases // Libr. Resour. and Techn. Serv. - 1996. - Vol. 40, N 4. - P. 343-358. - TÜ.

LIIGITAMINE

485. Библиотечно-библиографическая классификация : Сб. науч. тр. - СПб., 1996. - Вып. 8. - 1996. - 100 с. - RR.

*

486. **Irving, H. B.** Computer-assisted indexing training and electronic text conversion at NAL // Knowledge Organization. - 1997. - Vol. 24, N 1. - P. 4-7. - NAL = National Agricultural Library. - TÜ.

487. **McIlwaine, I. C.** The Universal Decimal Classification : Some factors concerning its origins, development, and influence // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 4. - P. 331-339. - TTÜ.

488. **Satija, M. P.** The revision and future of colon classification // Knowledge Organization. - 1997. - Vol. 24, N 1. - P. 18-23. - TÜ.

489. **Vizine-Goetz, D.** OCLC investigates using classification tools to organize Internet data // OCLC Newsletter. - 1997. - N 226. - P. 14-18. - RR, TÜ.

KATALOOGID

490. **Ferl, T. E., Millsap, L.** Subject cataloging : A how-to-do-it workbook. - New York; London, 1991. - 92 p. - (How-to-do-it manuals for libraries; N 16). - EAR.

*

491. **Olson, T., Strawn, G.** Mapping the LCSH and MeSH systems // Inform. Technol. and Libr. - 1997. - Vol. 16, N 1. - P. 5-19. - EAR.

492. **Schöller, R., Straub, U.** Der Bayerische Zentral-katalog : Bestandsaufnahme in einer Zeit des Umbruchs // Bibliotheksforum Bayern. - 1997. - Jg. 25, H. 1. - S. 55-61. - RR.

493. **Schmidt, R. M.** Die Anwendung der überregionalen Personennamendatei in Verbundsystemen // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 2. - S. 117-125. - RR, TTÜ, TÜ.

494. **Stephan, W.** Dissertationen online // Dialog mit Bibl. - 1997. - Jg. 9, H. 2. - S. 22-25. - RR.

KOGUD

495. **Guide** to cooperative collection development. - Chicago (Ill.); London, 1994. - VII, 35 p. - (Collection management and development guides; N 6). - EAR.

496. **Коломейчук Е. М.** Литература для детей в библиотечных фондах : Пособие. - СПб., 1996. - 127 с. - RR.

*

497. **Blair, R.** Electronic publications : Update on a multi-functional approach at the National Library of Canada // National Libr. News. - 1997. - Vol. 29, N 2. - P. 7-9. - RR.

498. **Boman, T.** Runosta lauluksi : Mitä nuottijulkaisut kertovat tekijöistään // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 2. - S. 38-45. - EAR, RR, TÜ.

499. **Häkli, E.** Tiedonsaannin turvaaminen // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 1. - S. 1-2. - EAR, RR, TÜ.

500. **Kotanen, E.** Videoajan lyhyt oppimäärä kirjastoille // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 4. - S. 120-121. - ELR, ERÜ, RR, TÜ, TTÜ.

501. **Suhonen, M.** Suomalaisten äänilevyjen kopiointi-projekti // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 1. - S. 11-14. - EAR, RR, TÜ.

KOGUDE HOID

502. **Preservation microfilming** : A guide for librarians and archivists. - 2. ed. - Chicago (Ill.); London, 1996. - XXX, 394 p. - EAR.

*

503. **Abhakorn, R.** Towards a collective memory of Mainland Southeast Asia : Field preservation of traditional manuscripts in Thailand, Laos and Myanmar // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 107-111. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

504. **Bicchieri, M., Brusa, P.** The bleaching of paper by reduction with the borane tert-butylamine complex // Restaurator. - 1997. - Vol. 18, N 1. - P. 1-11. - EAR, TÜ.

505. **Bukovsky, V.** Yellowing of newspaper after deacidification with methyl magnesium carbonate // Restaurator. - 1997. - Vol. 18, N 1. - P. 25-38. - EAR, TÜ.

506. **Frase, R. W.** Preserving our documentary heritage : The case for permanent paper // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 140-143. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

507. **Gauder, B., Wagner, L.** Preservation Resources projects enrich OCLC's electronic archive initiative // OCLC Newsletter. - 1997. - N 226. - P. 23-24. - RR, TÜ.

508. **Guthrie, K. M., Lougee, W. P.** The JSTOR solution : Accessing and preserving the past // Libr. J. - 1997. - Vol. 122, N 2. - P. 42-44. - RR.

509. **Verho, S.** Ylivieska : Hometta kirjastossa! // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 6. - S. 196-197. - ELR, ERÜ, RR, TTÜ, TÜ.

510. **Zappala, M. P.** Conservation of acid paper : Studies carried out in the chemistry laboratory of the Istituto Centrale per la Patologia del Libro // Restaurator. - 1997. - Vol. 18, N 1. - P. 12-24. - EAR, TÜ.

LUGEJATEENINDUS

511. **Nordic - German Workshop on Document Delivery and Interlibrary Lending** : Proceedings of a workshop organised by NORDINFO and Deutsches Bibliotheks-institut DBI, held in Berlin, Germany, May 9-12, 1996. - Esbo, 1997. - 91 p. - (NORDINFO-publication; 37). - RR, TTÜ.

512. **Noro, T.** Teknillisen korkeakoulun kirjaston palvelun laatu asiakkaiden arvioimana. - Espoo, 1997. - 87, [20] s. - TTÜ.

*

513. **Cox, A.** Using the World Wide Web for library user education : A review article // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 1. - P. 39-43. - RR, TTÜ.

514. **Eckes, A., Pietzsch, E.** Heidelberger Electronic Document Delivery : Elektronische Bestellung und Lieferung von Zeitschriftenaufsätzen aus der Universitätsbibliothek Heidelberg (EDD) // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 2. - S. 167-181. - RR, TTÜ, TÜ.

515. **Goodson, C.** Putting the "service" back in library service // Coll. and Res. Libr. News. - 1997. - Vol. 58, N 3. - P. 186-187. - TTÜ.

516. **McCarthy, C. A., Krausse, S. C., Little, A. A.** Expectations and effectiveness using CD-ROMs : What do patrons want and how satisfied are they? // Coll. and Res. Libr. News. - 1997. - Vol. 58, N 2. - P. 128-142. - TTÜ.

LUGEMINE

517. **International Reading Association. 42nd Annual Convention, May 4-9, 1997, Atlanta, Georgia** : Lives in the balance : Linking literacy and learning : Preliminary program. - Newark (Del.), 1997. - 190 p. - RR.

518. **Что мы читаем** Какие мы Сб. науч. трудов. - СПб., 1996. - Вып. 2 : Чтение библиотекарей. - 1996. - 132 с. - RR.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

519. **Fisher, Y.** Spinning the Web : A guide to serving information on the World Wide Web. - New York etc., 1996. - XIV, 536 p. - RR.

520. **Tidskriftsförteckning** : Bok- och biblioteksväsen. - Borås, 1997. - [27]p - RR.

*

521. **Branin, J., D'Elia, G.** The implementation of the Integrated Information Center at the University of Minnesota // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 5. - P. 442-445. - TTÜ.

522. **Finding** out about AMICUS // National Libr. News. - 1997. - Vol. 29, N 3/4. - P. 5-8. - RR.

523. **Lund, D., Herther, N.** The technological structure and services of the IIC [Integrated Information Center] // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 5. - P. 446-448. - TTÜ.

524. **Owens, I., Wilson, T. D., Abell, A.** Information and business performance : A study of information systems and services in high-performing companies // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 1. - P. 19-28. - RR, TTÜ.

525. **Schuylar, M.** Computers and the laze factor // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 2. - P. 26-28. - RR.

526. **Shaughnessy, T., Adams, C.** The design of the Integrated Information Center project // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 5. - P. 434-437. - TTÜ.

INFORMAATIKA. INFOTEADUS

527. **Changing** roles in information distribution. - Philadelphia (Pa.), 1993. - X, 147 p. - (1994 NFAIS report series; 1). - RR.

528. **Converging** infrastructures : Intelligent transportation and the national information infrastructure. - Cambridge etc., 1996. - XIII, 392 p. - (A Publication of the Harvard Information Infrastructure Project). - RR.

529. **Feldman, T.** Multimedia - eine Einführung. - [Friedrichsdorf, 1995]. - 134 S. - RR.

530. **Public** access to Internet. - Cambridge etc., 1995. - VIII, 390 p. - (A publication of the Harvard Information Infrastructure Project). - RR.

*

531. **Essers, J., Schreinemakers, J.** Nonaka's subjectivist conception of knowledge in corporate knowledge management // Knowledge Organization. - 1997. - Vol. 24, N 1. - P. 24-32. - TÛ.

532. **Losee, R. M.** A discipline independent definition of information // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 3. - P. 254-269. - TTÜ.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOGIA

533. **Collier, H.** Strategies in the electronic information industry : A guide for the 1990s. - 2nd ed. - [Calne, 1993]. - VI, 115 p. - (Infonortics in-depth briefings). - RR.

534. **Gates, B., Myhrvold, N., Rinearson, P.** The road ahead. - New York (N.Y.) [etc.], 1995. - XIV, 286 p. + 1 CD-ROM. - TTÜ.

535. **Global** networks : Computers and international communications. - Cambridge etc., 1994. - XII, 411 p. - RR.

536. **Les nouvelles** technologies dans les bibliothèques. - Paris, 1996. - 386 p. - RR.

*

537. **Alhainen, T.** Virtuaalikirjastoprojekti : Tie evaluoituun verkkoaineistoon // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 3. - S. 10-11. - ERÛ, RR.

538. **Balas, J.** Selecting Internet resources for the library // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 1. - P. 44-46. - RR.

539. **Balas, J.** Library systems information on the World Wide Web // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 2. - P. 34-36. - RR.

540. **Boßmeyer, C.** Kommunikations- und Informationstechnik im Neubau : Der Neubau der Deutschen Bibliothek Frankfurt am Main // Dialog mit Bibl. - 1997. - Jg. 9, H. 2. - S. 8-12. - RR.

541. **Cibbarelli, P.** Windows NT systems for libraries : An overview of emerging products // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 2. - P. 22-25. - RR.

542. **Comings, K.** Help wanted : Webmasters // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 1. - P. 26-28. - RR.

543. **Comings, K.** Virtual library offers the latest in information technology // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 2. - P. 20-21. - RR.

544. **Cunningham, J.** So you want to put your library on the Web? // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 2. - P. 42-45. - RR.

545. **The development** of library and information technologies in Southeast Asia // Inform. Technol. and Libr. - 1997. - Vol. 16, N 1. - P. 20-29. - EAR.

546. **Drumm, J. E., Groom, F. M.** The cybermobile : A gateway for public access to network-based information // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 1. - P. 29-33. - RR.

547. **Hyvärinen, A.** Kansallinen elektroninen kirjasto // Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - Vsk. 39, N 2. - S. 27-28. - EAR, RR, TÛ.

548. **Perkins, M.** Barriers to technical solutions : Institutional, policy, and legal barriers to information support to development projects // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 23-29. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

549. **Quéau, P.** Meta-data // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 20-22. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

550. **Tenopir, C., King, D. W.** Managing scientific journals in the digital era // Information Outlook. - 1997. - Vol. 1, N 2. - P. 14-17. - EAR, RR, TÛ.

551. **West, S. T.** Taming the wild Web page : A Web consultant tells all // Information Outlook. - 1997. - Vol. 1, N 2. - P. 10-12. - EAR, RR, TÛ.

HOONED JA SISUSTUS

552. **Tulevaisuuden** kirjastorakennus : Tapausesimerkinä Turun kaupunginkirjasto. - Helsinki, 1996. - 181 s. - TTÜ.

*

553. **Der Neubau** der Deutsche Bibliothek Frankfurt am Main // Dialog mit Bibl. - 1997. - Jg. 9, H. 2. - Sondernummer, 16 S. - RR.

RAAMATUKOGUNDUSLIKUD ORGANISATSIOONID

554. **Thomas, B.** The impact of an IFLA pre-session seminar : A review after six years // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 1. - P. 52-56. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

ÜRITUSED

555. **XXX** научная конференция молодых специалистов (13 14 дек. 1994 г.): - тез. докл. СПб., 1996. - 95 с. - RR.

*

556. **Norman, S.** Report of the WIPO Diplomatic Conference, 2-20 December 1996 // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 136-139. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

HEINRICH STAHLI “LEYEN SPIEGEL’i” HARULDANE EKSEMPLAR

TÜRi HARULDASI RAAMATUID

ELNA HANSSON

Eesti raamatu- ja kultuuriloos on vaimuliku kirjamehe Heinrich Stahl (1600-1657) panus üldteada. Tema kirjatöödest mainitakse tavaliselt esmalt neljaosalist *Hand und Hausbuches Für die Pfarherren und Hausväter Ehstnischen Fürstenthumbs* (1632-1638), mille 1637. a. Tallinnas ilmunud teine osa, lauluraamat on esimene Eestis trükitud eestikeelne raamat. Stahl on ka esimese eesti keele õpiku *Anführung zu der Ehstnischen Sprach* koostaja, mis ilmus samal aastal Tallinnas. Alljärgnevalt vaadeldav kakskeelne jutlustekogu *Leyen Spiegel* (eesti keelde tõlgitud kahel jutul: “Võhikute peegel” ja “Ilmitute peegel”) on väärinud tähelepanu ka oma trükitehnilise teostuse poolest. Raamatul on tavalisest suurem piklik kvartformaad (21x32 cm) ja kujundamisel kasutatud kaunistuselementide valik on täiesti õnnestunud. Korrapäraselt korduvad vinjetid, päisliistud, kauni joonornamendiga initsiaalid, erinevate kirjatüüpide paigutus, laia arabesknornamendiga raamatud tiiteleht – see teeb teosest renessanssraamatute kaunistuslaadi kõige puhtakujulisema esindaja.

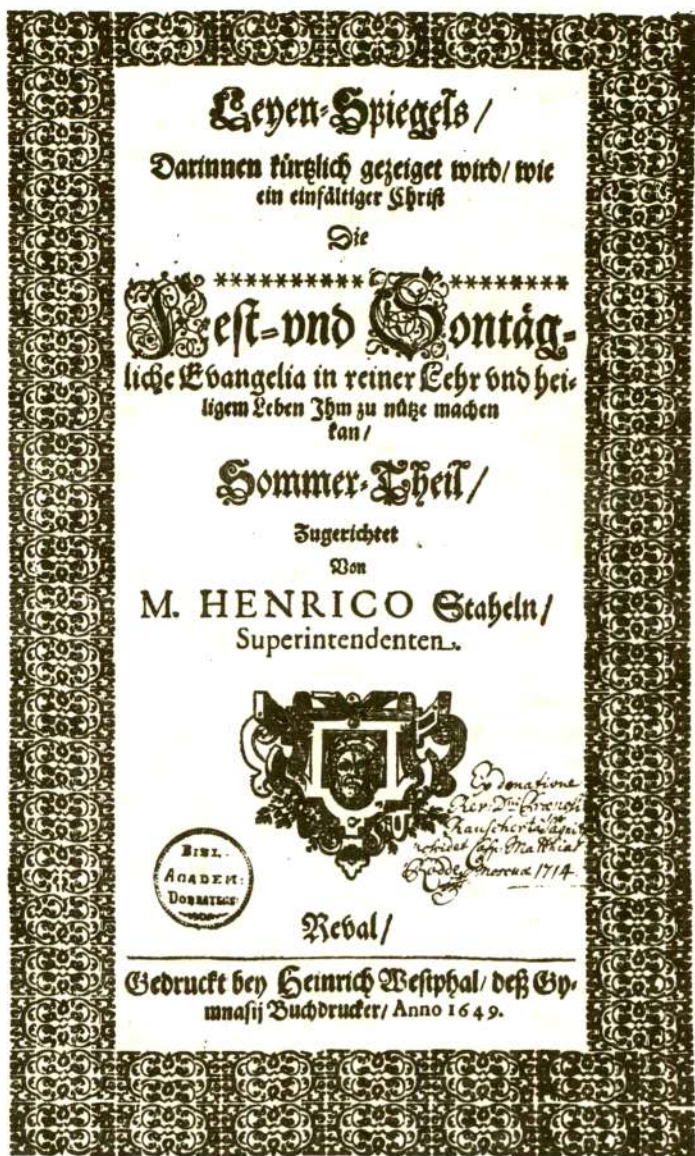
Leyen Spiegel on kaheosaline. *Winter-Theil* (“Talveosa”) trükiti 1641. aastal, *Sommer-Theil* (“Suveosa”) 1649. aastal, mõlemad Tallinnas trükkjal Heinrich Westphali juures. Raamatu valmimise ajal oli H. Stahl Ingerimaa ning Alutagause superintendent asukohaga Narvas, kus ta rakendas oma mõjuvõimuluteriusu levitamiseks. Jutlustekogu

nagu kõik varasemad kakskeelsed raamatud oli ette nähtud sakslastest vaimulikele, et jagada maarahvale kristlikku õpetust. Raamatust võis leida sobiva koha evangeeliumist ning sellel põhineva jutluse igaks pühaks ning pühapäevaks aasta ringi. Enne Stahli oli eestikeelse jutluseraamatu *Postilla Esthonica* koostanud Tallinna Pühavaimu eesti koguduse õpetaja Simon Blankenhagen (1589-1640). H. Stahl aga korraldas 1640. a. konkureeriva postilla konfiskeerimise ja hävitamise. Stahli on iseloomustatud kui energilist, suurepärase organiseerimisvõimega isikut, samas aga ka kui võimuahnet, hoolimatut, väga omakasupüüdlikku võimumeest – mida eelnev fakt ka hästi tõestab.

Tartu Ülikooli Raamatukogus leidub Stahli jutluseraamatut kaks eksemplari. Neist ühe saatust enne raamatukokku jõudmist on võimalik jälgida tänu raamatusse tehtud märkmetele.

Raamatu viimaseks omanikuks oli Võnnu kirikuõpetaja, üks esimesi Eesti koduloouurijaid, innukas ajalooarrastaja Eduard Philipp Körber (1770-1850). Ülikooli raamatukogus 19. saj. esimesel poolel peetud laenutusraamatute põhjal on näha, et pastor Körber oli üks järjekindlamaid raamatukogu lugejaid aastail 1803-1811. Loetud raamatute temaatika oli küllalt avar – teoloogia, reisikirjeldused, pedagoogika, looduslugu, ajaloo alalt eriti Baltimaadega seonduv. E. Ph. Körberi nime kohtab ka raamatukogu algusaastate kinkeregistris.

H. Stahli jutluseraamatu tagumisele köitelehele on Körber kirjutanud 10. märtsil 1810 poole lehekülje ulatuses ajaloolise õiendi raamatu endiste omanike kohta pealkirjaga *Historische Anmerkung*. Körber teatab, et see väga haruldane eksemplar kuulus varem teenetrikale Sangaste pastorile Chilian Rauschertile (1652-1717). E. Ph. Körber on koostanud ülevaate Sangaste kirikuõpetajatest, sealhulgas oli oluline koht Chilian Rauscherti elul ja tegevusel. Raamatu sissekirjutises rõhutab Körber Ch. Rauscherti seotust Tartu Ülikooliga – nimelt oli viimasel suura pidada jutlus Tartu ülikooli taasavamise tseremoonia pidulikul jumalateenistusel Tartu Maarja kirikus 21. augustil 1690. Jutluse aluseks oli Salomoni Õpetussõnade 2. peatüki 1.- 6. salm, mil ülistab tarkust ja mõistust ning kutsub taotlema teadmisi ja haridust. See oli hästi kooskõlas Rauscherti tõekspidamisega. Kõige olulisemaks peetaksegi Rauscherti tegevuses tema tunnustustväärivat tööd talurahva haridustaseme tõstmisel. Tõenäoliselt oli ta ka köster-koolmeistrite koolitamise mõtte algataja Eestis. Rauschert oli üks innukamaid B. G. Forseliuse (1660-1688) toetajaid tema töös rahvakoolide rajamisel ja nende kindlustamisel õpetajate, õpikute ja õpetamise meetodikaga. Enne Sangastesse asumist oli Rauschert aastatel 1682-1685 Tartu Maarja koguduse pastor ning andnud Forseliuse seminarile, esimesele eesti koolmeistrite koolile kasutamiseks Tartu külje all asuva Papi- ehk Piiskopimõisa, mis kuulus teenistuse eest Tartu Maarja koguduse õpetajale. Sangaste-Laatre pastorina ja Lõuna-Tartumaa praostina korraldas Rauschert Forseliuse parandatud kirjaviisis aabitsate trükipoognate köitmist, et aabits tuleks odavam. Rauscherti hoole alla koondati Riias trükitud aabitsate ja kirikukirjanduse varud, ta levitas neid nii oma praostkonnas kui mujal Lõuna-Eestis. Sangaste kirikumõisas algas koolitöö 1686. aastal. Rauscherti palvel saatis Forselius sinna oma õpilase Bengt Adamsoni, kelle õpetustöö kujunes väga edukaks. Pastor Rauschert andis koolitoaks kirikumõisa vana

häärberi, magamiskohaks aga oma rehe. Et Liivimaal rajati koole edukamalt kui Eesti- ja Saaremaal, sellele aitas oluliselt kaasa ka praost Rauschert, kes lisaks oma kihelkonnale kontrollis ja innustas koolitegevust kogu Lõuna-Tartumaal. Põhjasõda, mis Eesti aladel oli eriti laastav aastatel 1700-1710, ja sellele järgnenud katk takistasid kaua aega elu normaalset arengut. Sissetunginud Vene väed põletasid 18. juulil 1702. a. maha Sangaste kiriku koos pastoraadiga, kooli ja veski. Mitmel pool järgnes laialdane saksa elanikkonna küüditamine Sise-Venemaale. Sama saatus tabas ka Rauschertit, kes püüdis jätkata tööd uuele võimule alistumata. 1703 vangistati ja küüditati ta Venemaale Moskva lähistele, kus ta Körberi teatel jagas oma kaasmaalastest vangidele ja teistele usklikele jumalasõna *mit vielem Beyfall und*

Segen. 1714. aastal võisid küüditatud Peeter I ukaasi kohaselt Eesti- ja Liivimaale tagasi pöörduda. Ka Ch. Rauschert saabus tagasi Sangastesse, kus jätkas koolielu juhtimist. Ta avas uuesti kihelkonnakooli, et harida koolmeistreid oma praostkonna jaoks. Pastor Rauschert saavutas oma kihelkonna rahvas erakordse poolehoiu ja lugupidamise. Ta oli hea eesti keele tundja ning osav suhtleja. Tema populaarsust tõendab ka eesnime *Kilian* muutumine juba alates 1687. aastast Sangaste üheks kasutatavamaks poisilapse nimeks.

Enne Moskvast lahkumist 1714. a. kinkis Ch. Rauschert vangiretke kaasa teinud Stahli jutlustekogu oma sõbrale Kaspar Matthias Roddele (1689-1743), kes oli 1708. a. Narvast Venemaale küüditatud. Seda kinnitab nii E. Ph. Körber oma märkmes kui ka Ch. Rauscherti

kinkepühendus raamatu tiitellehel, dateeritud Moskvast 1714. a. Kahjuks ei leidu Körberi märkmes lähema andmeid K. M. Rodde kohta, on teatatud vaid: *In Moscau machte er vor seinem Abschiede von da, mit dieser Postille seinem Freunde Casp. Matth. Rodde ein Geschenk.* Samuti puudub Körberil teade selle kohta, kuidas jutlusteramat hiljem tema kätte sattus.

K. M. Rodde oli deporteeritud Narvast Vologdasse, kuid alates 1711 viibis Moskvast. Ta reisis mitmel pool Venemaal ning omandas põhjalikult vene keele. Venemaalt naasnuna õppis Rodde alates 1716 Halles teoloogiat ja sai seal tugevaid mõjutusi prof. A. H. Franckelt (1663-1720), pietistliku suuna tähtsamalt juhilt. Nagu paljud Halles õppinud Eesti- ja Liivimaa noormehed, levitas ka Rodde pietistlikku usumõistmist. Temast sai 1720. a. Narva Jaani kiriku pastor, samuti oli Roddel teeneid Narva koolielu korraldamisel.

Nende kolme tuntud isiku kõrval on Stahli jutlusteramatul olnud veel üks omanik. Raamatu esikaane siseküljele on kantud nimi HINRICH ERICH/SOHN ANNO 1699 25 JANVARIUS. Teatmeteoste abil seda isikut avada ei õnnestunud. Raamatu esikaane sisekülje ning köitelehed on kaetud käsitsi kirjutatud tekstiga – 1lk. saksa keeles, 4,5 lk. eesti keeles. Tekstid on pealkirjastatud: *Für der Predigt, Joulo Pühhal, Uel Aastal.* Kirjutatud on gallustindiga, ühe ja sama käega, gooti kirjas ning kirjaviisilt just nii nagu Stahl selle oleks heaks kiitnud: *Üx Lapsokenne armo düis on Meile denna Pehlwel sündinut öhest Kaurist Neizikessess Meite Waisede Innimessede Remuß kui ep ollex se Lapsokenne Meile ilmaie dulnut sihs ollexina Me keick sudda errakaddonut se ön on keick Meije Perral o Sinna armas Jesus Christus eth sinna innimmenne sündinut ollet Hoida Meid Pörgko Hauda eddes.*

Ch. Rauschert oli Forseliuse vaadete pooldaja, küllap hindas temagi parandatud kirjaviisi. Samuti puuduvad tekstil Lõuna-Eesti murdelised jooned, mis olid ornased Rauscherti keelekasutusele, ka ei ole käekiri temale omistatav. K. M. Rodde tegutses küll Põhja-Eestis, kuid juba hilisemal ajal, 18. saj. keskpaiku. On ilmne, et Stahli stiilis

ÜHEST SEITSMEKÜMNE AASTA TAGUSEST ROMAANIVÕISTLUSEST

HELLE REMMELT

RRi arhiivkogu

palvetekstid olid sisse kirjutatud enne raamatu jõudmist Rauscherti ja Rodde kätte ning võivad pärineda eelnimetatud varasema omniku sulest.

H. Stahl *Leyen Spiegel*'i vaadeldud eksemplar on üsna hästi säilinud. Punakaaneline raamat on köidetud tumedasse nahka, varustatud vasklukkumitega, millest üks on murdunud, seljale on pressitud pime-trükkornamendid. Kahjuks on raamatu köitmisel juhtunud eksitus – raamatu algusse esimese osa ette on asetatud teise osa tiitelleht koos 3 esilehega, esimese osa tiitelleht aga puudub.

Tartu Ülikooli Raamatukogus on veel teinegi eksemplar Stahl'i jutlusteramatut. Selle varasemast saatusest pole teateid, kuid aeg on kohelnud teda karmilt. Tume puukaaneline nahkköide on kulunud ja rebenenud, puudub raamatu algus (6 lehte) ja lõpp (4 lehte). Esimesed ja viimased poognad on tugevasti kulunud ja rebenenud ning köitest lahti, paber pehmenenud ja tumenenud.

Stahl'i kirikukäsiraamatu ja eesti keele õpiku eksemplare on tänaseni väga vähe säilinud, suurekaustaline *Leyen Spiegel* on ajahambale paremini vastu pidanud, teda leidub igas Eesti suuremas raamatukogus.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti raamat 1525-1975. Ajalooline ülevaade. Tln., 1978.
2. Eesti kooli ajalugu. 1. kd. 13. sajandist 1860. aastateni. Tln., 1989.
3. L. Andresen. Kirjamees ja rahvalalgustaja B. G. Forselius. Tln., 1991.
4. L. Andresen. Eesti kooli ajalugu: algusest kuni 1940. aastani. Tln., 1995.
5. O. Sild. A. H. Francke' mõjud meie maal. Trt., 1928.
6. Eesti biograafiline leksikon. Trt., 1926-1929.
7. V. Sikk. Eesti raamatu välimusest XVII ja XVIII sajandil. Trt., 1941.
8. Deutschbaltisches biographisches Lexikon 1710-1960. Köln/Wien, 1970.
9. H. Rätsep. Heinrich Stahl'i keeleõpetus oma aja peeglis. – Keel ja Kirjandus 1987, nr. 12, lk. 709-715.
10. A. Raudsepp. Pastor Chilian Rauschert Eesti kultuuriloos. – Eesti Kirik. 16. II 1994.
11. A. Raudsepp. Chilian Rauschert Sangaste kihelkonna haridus- ja usuelu edendajana 17. saj. lõpul ja 18. saj. algul. – Bergid ja Sangaste. Lehekülgi Sangaste kihelkonna ajaloo. Trt., 1994, lk. 91-103.
12. S. Vahtre. Chilian Rauscherti elutee ja elutöö. – Keel ja Kirjandus 1995, nr. 1, lk. 29-40, nr. 2, lk. 103-110.

Esimese maailmasõja järel, vaatamata segastele aegadele, osteti Eestis küllaltki palju raamatuid, peamiseks põhjuseks rahakursi langus. Vabariigi sünd tõi kaasa ka uute kirjastuste tekke. Oldi veendunud, et suudetakse müüa suuri tiraaže, kuid tegelikkus osutus teiseks. Mitmed edukalt alustanud kirjastused nagu "Odamees", "Sõnavara", "Varrak" ja teised läksid pankrotti. "Odamehe" omanik C. Sarap sai hiljem tuntuks fotograafina, kuid kirjastamise juurde ta enam tagasi ei pöördunud. Suhteliselt edukalt jäi turule "Noor-Eesti" kirjastus, kes keskendus peamiselt algupärase ilukirjanduse avaldamisele. Žanriliselt kirjastati põhiliselt proosat. Luulet avaldas Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastus. Raamatute vähesest levikust tulenevalt olid ka tiraažid väikesed, luuleraamatutel vaid 1000 eksemplari. Eesti Kirjanduse Seltsi ja Eesti Kirjanikkude Liidu kirjastused said Kultuurkapitalilt toetust, kuid see ei innustanud neid riskile avaldada noorte autorite teoseid. Trükki jõudsid siiski vaid tuntud ja teada kirjamehed. Kirjanduslike võistlustega tehti algust 1920ndate aastate esimesel poolel. Osahüing "Albert Org'i kirjastus" kuulutas välja maailmakirjanduse tõlgete võistluse, millele reageerisid nimekad kirjanikud eesotsas A. H. Tammsaare, A. Kitzbergi ja J. Semperiga, keda ka auhinnati. Tõlgete avaldamiseni ei jõutud, sest "Albert Org'i kirjastus" läks pankrotti. Eesti

Haridusliit katsetas näidendite võistlusega, mis aga ebaõnnestus. 1923. a. jaanuaris asutati Tartus 4 miljoni marga suuruse põhikapitaliga kirjastusosahüing "Loodus". Tema eelkäija, usaldushüing "Looduse" (asut. 1920. a.) käsi käis kirjastusäris hästi. Eeskätt anti välja loodusteaduse ja matemaatika õppe- ja käsiraamatuid. Kiirelt arenev rahvusriik vajas emakeelseid teadusraamatuid. "Loodusele" alusepanijate seas seisis kõrvuti vaimujõud prof. A. Audova, J. Piiper, J. V. Veski jt. ning hea äriavaistuga H. Männik. "Looduse" väljaantud raamatud võeti hästi vastu. Näiteks "Elusa looduse" kaks esimest trükki (kokku 1500 eksemplari) müüdi läbi ühe kuu jooksul, mis oli omas ajas silmapaistev saavutus. 1920ndate keskel hakati raamatut uuesti hindama. 1926. a. ilmus A. H. Tammsaare "Tõde ja õigus" I, mis leidis erakordselt sooja vastuvõttu. Tõusis huvi romaani vastu.

1925. a. jõudis "Looduse" kirjastus õpikute ja reaalteaduslike teoste kõrval ka ilukirjanduse avaldamiseni. 1927. a. leidis "Looduse" juht Hans Männik aja küpse olevat katsetada romaanivõistlusega. Eeskätt oli see mõeldud noorte autorite ja uute nimede kaasamiseks. Sündmus pidi kirjastusele reklaami tegema ning samaaegselt ka kirjandust toetama ning edendama. Kuulutati välja eesti algupäraste romaanide võistlus, mille reklaamplakatilt võis lugeda:

"... k. o.-ü. "Loodus" Tartus kutsub eesti kirjanikke rikastama meie jutukirjandust uute väärtuslike algupäraste romaanidega ja saatma neid sellekohasele võistlusele, jättes seejuures autorile vabaduse aine valikus kui ka käsitluslaadis." Tööde vastuvõtmise tähtajana nimetati 1. juulit 1927, auhinna komisjon pidi oma otsuse avaldama 1. oktoobril 1927. Auhinnasummaks oli ettenähtud 120 000 marka, sellest 60 000 marka esimeseks, 40 000 teiseks ja 20 000 kolmandaks auhinnaks. Töid kutsuti hindama Fr. Tuglas, A. Alle, A. Jürgenstein ja J. Roos. Võistlus tekitas kirjandusringkondades ja seltskonnas piisavalt elevust. Reklamile kulutati palju raha ning see ei jooksnud tühja. Võistluse "tagajärjed", nagu märgib "Sädemed" nr. 41/1927, üllatasid isegi hindamiskoostöötajate. Laupäeval 1. oktoobril 1927. a. kell 7 õhtul toimus Tartus Saksa teatris Aia tänaval romaanivõistluste tulemuste avaldamise kirjandusõhtu. Avakõne pidas E. Hubel (M. Metsanurk). Kanti ette katkendeid võistlevatest romaanidest, kokku 22 teosest. Auhindamiskomisjoni otsuse tegi teatavaks Fr. Tuglas.

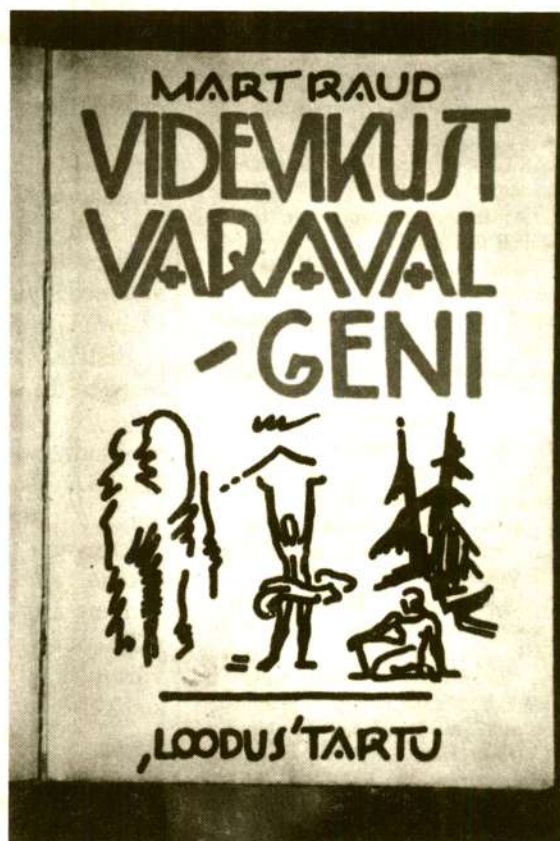
Auhinna omanikeks said eranditult nooremad, mõned neist seni tundmatud autorid. "Sädemed" nentis: "... romaanivõistluse tulemused andsid aga nüüd tõenduse, et noored, kui neile eelarvamusteta ligineda, võivad pakkuda väga väärtuslikku."

Esimese auhinna vääriliseks tunnustati romaan "Vaeste-Patuste alev", märgusõna all "Prillu". Ümbriku avamisel selgus, et autor oli seni tundmatu August Jakobson Pärnust. Teise auhinna vääriliseks arvati "Tuulearmuke", mille autoriks osutus Betti Alver, kellelt seni oli ilmunud paar jutustust "Sädemeis" ja üks "Loomingus". Teise auhinna sai ka Reed Morni "Ebalevaid hetki andelise parasiidi elust", autoriks Frieda Dreverk, kes samuti seni ilukirjanduse alal tundmatu. Kolmas auhind läks Mart Rauale teose eest "Videvikust varavalgeni".

Arvustajate reageeringud noorte äramärgitute teoste olid erinevad. Toon siinkohal kaks erinevat hinnangut (muud arvamused mahuvad nende vahele). 1927. a. proosa ülevaates leiab Jaan Käerner koguni:

see vaimustus oli üks neid massisugestiooni nähtusi, mida meil varemini võis märgata jalgpalli ning hobuste võidujooksu puhul... "Vaeste-Patuste alev" moodustab algusest lõpuni näite mitte üksi kultuuri-, vaid koguni elementaarsema mõõdutunde ja maitse puudusest. Reed Morni "Andekat parasiiti" peab J. Käerner huvitavaks, kuid elutuks iluesemeks. Betti Alveri "Tuulearmukese" kohta arvab J. Käerner, et teosel puudub keskne ideeline selgroog, puuduvad ka elulised tegelased, kes annaksid teosele liha ja verd, see on vaid mõnusaks ajaviitelugemiseks. Mart Raua "Videvikust varavalgeni" leidis J. Käerner silmis armu oma kompositsioonilise lahenduse poolest (võrreldav Joel Lehtose "Putkinotkoga"), muus osas peab ta romaani aga "kunstiliselt paisunud asjaks, mis oma välise šiki maneesmiselt õõnes ja tühi, nagu laste mängupall, mis lendab kergelt ja kõrgele, aga enamasti käest ära ja ära".

Täiesti erinevalt on noorte autorite teoseid näinud ja hinnanud Marta Sillaots. Ta leiab koguni, et Tammisaare "Tõde ja õigus" ongi ainus

teos eesti kirjanduses, millega A. Jakobsoni "Vaeste-Patuste alevit" saab kõrvutada, kompositsioonilise tiheduse, stiili tasapinna ning autorite vanusevahest oleneva sisemise küpsuse erinevusest hoolimata. Vapustavalt mõjub see romaan lugejasse. Betti Alveri "Tuulearmuke" "mõjub nagu värske tuulepuhang"... "Mäherdune tujukas hoog, mäherdune nooruslik-jõurikas vallatus. Missugune võr-ratu spontaansus. Ei saa eitada "Tuulearmukeses" väljenduvat kujundamisoskust, omapärast ning vaba sõnakäsitlust ja meeleolulise külje tihedust..." Reed Morni "Andekas parasit" on "... esimestest ridadest peale midagi erilaadset omapärast, teravalt isikulist". M. Sillaots jõuab romaani analüüsisides järeldusele: "... kas autor tulevikus ehk ilukirjandusliku eneseväljendusvõimaluse juurest ei siirdu puhteaduslikule alale, milleks tal kõik eeldused oleks."

"Looduse" romaanivõistluste edasine käekäik läks vahelduva eduga. 1928. aastaks oli võistlusele esitatud käsikirjade arv kahekordistunud. Žürii otsustas siiski välja anda ainult kolm kolmandat auhinda. Need olid V. Sarapiku (M. Raud) romaanile "Tuulte teedel", P. Krusteni teosele "Südamerahu" ja L. Anveldi tööle "Viirastusi valges öös". 1929. aastal anti esimene auhind A. Kirsimäe romaanile "Puhastustuli" (värske kordustrükk 1996. a. "Eesti romaanivara" sarjas). Teise auhinna said R. Janno "Metsmees" ja R. Sirge "Rahu! Leiba! Maad!". 1930. aastal võitis esimese auhinna H. Ranna "Keha ja vaim". Teine auhind kuulus J. Lapi romaanile "Vabaduse eest". 1931. ja 1932. aastal ei pidanud žürii ühtki esitatud käsikirja auhinna vääriliseks. 1932. aasta töödest mõned käsikirjad avaldati, nende seast oli tähelepandavaim L. Kibuvitsa "Soomustüdruk" (hiljemgi mitmeid kordustrükke). 1933. aastal võistlust ei korraldatud.

1934. aastal, eesti raamatu juubeli eel (400 aastat Wanradt-Koelli katekismuse ilmumisest) ja ühenduses raamatuaastaga (veebr. 1935 – veebr. 1936) lubati võistluse võitjale 10 000 krooni. Auhind jäi

kõrgendatud nõudmiste tõttu küll välja andmata. Esitatud töödest avaldati A. Hindi "Pidalitõbi", L. Kibuvitsa "Paradiisi pärisperenaine", L. Anveldi "Eluhirm" ja A. Mälgu "Sumud majad".

Pärast pausi jätkus 1938. aastal võistlus taas ja seekord osutusid tulemused kaalukaks. Esimese auhinna võitis K. Ristikivi "Tuli ja raud". See on monument eestlase sitkusele ja visadusele, edasi-püüdlikkusele ja kõlblalt tervele meelega, öeldi üksmeelselt paljudes arvustustes. Teine auhind läks jagamisele L. Tigase romaanile "Seitse pastlapaari" ja E. Öuna romaanile "Unustatud naised" vahel. Kolmanda auhinna vääriliseks tunnistati Mardika (E. Öuna) "Tint".

On huvitav märkida, et "Looduse" kirjastus soovis teada ka lugeja arvamust. Auhinnatud raamatutesse lisati ärarebitav ankeet, mille täitjate vahel jagati välja üks

raamatukogu 25 000 sendi väärtuses (mainitud raamatukogu oli koostatud k. o.- ü. "Looduse" ja "Varaku" raamatuid vastavalt loosi-mise võitja valikule). Ankeedile vastajaid leidis rohkesti. 1939. aastal võitis võistluse Mardika (E. Öuna) romaan "Konarlik tee". Teos üllatas lugejat oma andekalt kujutatud tüüpide rohkusega, kellega advokaadist peategelane kokku puutub. Teine auhind jäi välja andmata ja kolm kolmandat auhinda said Arp Rullingo (Alfred Rullinkovi) "Veider armastuslugu", H. Pärlisillaotsa "Karjäär" ja S. Kaburi "Reet Tammiku". Neid romaane pidas arvustus keskpärasteks. Proosakirjanduse üldine tase oli 1930ndail aastail tõusnud küllaltki kõrgele ja selles oli vaieldamatult teeneid ka k. o.- ü. "Looduse" poolt korraldatud romaanivõistlustel. Bernard Kangro sõnutsi – romaan oli kodunenud eesti kirjanduses.

HANNO KOMPUS – VARJATUD VÄÄRTUSTE AIMAJA

TIIU TOSSO
RR

H. Kompus. Maailm on sündinud tantsust / Koostanud H. Runnel. – Tartu: Ilmamaa, 1996. – 542 lk.

Raamatud ja Hanno Kompus on lahutamatud. Ei ole need rikastanud tema teadmisi, vaid kaudsel teel hüvendanud ka teiste maade inimesi sellega, et igal maal, kus ta on elanud, tekkisid varsti kaaslaseks raamatud, mida kahjuks polnud võimalik kaasa võtta, kui tuli jälle kord lahkumine. Kuid igas uues kohas olid jällegi raamatud need, mis esimestena tema kodu sisustasid.

Jah, raamatud! Hoole ja armastusega Tallinnas aastate jooksul kogutud raamatud, ligi 3000 köidet, leidsid oma otsa ühe ööga – Tallinna pommitamisel 9.märtsil 1944.

Võiks arvata, et niisugune iseloomult tagasihoidlik "raamatukoi" ja elav entsüklopeedia, nagu teda nimetati, peaks olema purukuiv ja igav inimene, kuid just vastupidi! Hanno Kompus oli varustatud rikkaliku huumorimeelega ja vaimukusega, mis teda alati huvitavaks kaasvestlejaks tegi.

Nii kirjutab Rahel Olbrei Kompus eessõnas Hanno Kompuse artiklitekogumikule "Kustutamata nälg kunsti järele" (1976).

Esimene eriharidusega ooperilavastaja Hanno Kompus sündis 5. märtsil 1890. Tartumaal Rannu kihelkonnas.

Viiuli- ja klaverimänguhuvi ning õpetus tuli Cimze seminari lõpetanud köstrist isalt. Viiuli kaudu puutus Hanno Kompus ka esimest korda tõsisemalt kokku teatriga. Tartu õpingutega paralleelselt mängis Kompus viiulit "Vanemuise" teatri orkestris, saades osa ühe eesti tähtsama näitejuhi Karl Menningu töökogemustest.

1909. aastast alates jätkas ta õpinguid Riia Polütehnikumi arhitektuuriosakonnas. Arhitektuurikunst saatis Hanno Kompust kogu elu.

1919. a. esietendus Tallinna Draamateatris O. Wilde'i "Salome". Lavastuse ettevalmistamisest võttis osa ka Hanno Kompus, mille tulemuseks oli kutse "Estonia" teatrisse. Sellest hetkest peale pühendas Hanno Kompus oma elu tõelisele kutsumusele ja armastusele – teatritele. "Estonias" esimesi samme tegev ooper tundis teravat puudust professionaalsest ooperilavastajast. Nii juhtuski, et lootustandev noor Kompus suunati õppima Dresdenisse ooperirežiidi, mille järel lavastas ta "Estonias" Offenbachi "Hoffmanni lood". Tolleaegne kriitika pidas seda eriliseks.

Järnesid legendaarsed lavastused, mille aluseks oli Hanno Kompuse esimesest tööaastast toimunud programm, mis eeldas, et lavastatavate teoste hulgas oleks näiteid kogu ooperiloomingust.

Ooperimaailmas olid tolleaegsed eeskujud Gluck, Wagner ja Verdi, lisaks rahvuslikud suunad (eesti, läti, soome, slaavi).

Kokku lavastas Hanno Kompus 40 ooperit. Kui heita pilk tema poolt kavandatud plaani teostumisele, siis mitme hooaja vältel nauditi suurt osa parematest ooperitest ja operetidest, täiesti euroopalikult lavastatuna.

Muusika on kui maastik: ülmad muutuvad, kliima püsib.

Kes tahab mõne ooperi muutilikke ilmutuua esile huvitavalt, arendagu neid selle partituuri kliimast. (Hanno Kompus)

Näiteid Kompuse lavastajatööst "Estonias": Tšaikovski "Jevgeni Onegin" ja "Padaemand", Puccini "Tosca" ja "Boheem", Verdi "Trubaduur", "Othello" ja "Aida", Wagneri "Lendav hollandlane", "Lohengrin", "Tannhäuser", "Tristan ja Isolde".

Tema eriti märkimisväärne panus eesti kultuuri seisneb esimeste algupäraste ooperite lavalejõudmises: Evald Aava "Vikerlased" (1928), Artur Lemba "Kalmuneid" (1929), "Armastus ja surm" (1931), ja "Elga" (1934) ning Adolf Vedro "Kaupo" (1932).

Sügavalt rahvuslikke teoseid suudavad lõpuni avada ainult samalt maalt pärit kunstnikud, arvas Hanno Kompus ning kutsus enda kõrvale lavastajaid Venemaalt ja Soomest. Toodud näited iseloomustavad Kompust ka teatrijuhina – 1925-1929 oli ta "Estonia" teatri direktor.

Teine meie tuntumaid lavastajaid Eino Uuli on kirjutanud:

Kompuse loomingu esimene periood kaldub stiliseeringusse ja ta püüab vältida puhtrealislikke võtteid. Aja jooksul aga võtab omaks veristliku suuna, taotledes ooperis realismi ja elulähedust (–) Ta credoks kujuneb lähtumine partituurist, kus on ühendatud nii muusika kui libretto.

Ta arvestab teose üldiseloomuga, ajaloolise stiiliga ning ühendab selle oma arusaamaga realismist kui inimlikust soojusest ja loomulikkusest.

Ajastu- ja stiilitunne iseloomustab nii Hanno Kompust kui lavastajat kui avarat kultuuritundjat. Töötades Riigi Ringhäälingus saatekava juhi kohal, ka esinejana, keda mäleta-

takse, või Eesti Kunstimuuseumis jäi Kompus oma põhimõtetele kindlaks.

Võtke muusikalt, kõige lihtsamalt viisilt, rütm ära, ja ei ole enam muusikat, ei viisi. Sest viis seisab koos kahest elemendist – meloodilis-harmonilisest ja rütmilisest. Esimene neist määrab helide kõrguse suhteid, ja samaaegselt kõlavate helide kõrguse suhete korraldamine on harmooniagi ülesanne... Teine määrab helide vältuse vahekorrad. Melos ei püsi rythmoseta – alles arenenud luustik määrab viisi iseloomu ja vormi. /--/

Nii kirjutab Hanno Kompus oma artiklis "Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele".

Erakordselt mitmekülge inimesena on Hanno Kompus suutnud oma elutöö püsijälgi jätta meie kultuuri, arvatavasti aimumata oma panuse suurust.

Elukutselt arhitekt, kutsumuselt lavastaja, dramaturg, näitleja, orkestrant, tõlkija, mitmete kultuuriasutuste juht... kuid meie lugejani jõudnud eelkõige oma alati tuumatabavate ja tihti filosoofiliste artiklite kaudu.

Tõeline looming on alati uudne, lõpmata vahelduv, ootamatustega üllatav, nagu seda on elu ise. Kõigis üksikasjus ettenähtud, ettemääratud eu aga, kui see on üldse mõeldav, kas ongi veel elamisväärtne eu? Just selles, mida me ette ei oska näha ega mõista ette määrata, selles peituvad tuleviku võimalused. (Ettekandest aastast 1935.)

Rootsi emigreerununa (1944) avanes uus olukord. Tuli pöörduda õpitud arhitektiameti juurde. Ta projekteeris nii mõnedki kümned eramutest Stockholmis või selle lähedal. Jätkus kirjatöö muusika, teatri, kujutava kunsti ja kultuurifilosoofia teemadel.

Kanadas elas Hanno Kompus aastast 1951 kuni surmani 1974. Tema abikaasa, truu elukaaslane Rahel Olbrei, kellega koos pandi alus "Estonia" balletitrupile (1922), koostas Kompuse artiklitekogu "Kustutamata nälg kunsti järele" (Montreal, 1976).

Kakskümmend aastat hiljem võime hoida käes Hando Runneli koostatud Hanno Kompuse artiklitevalimikku "Maailm on sündinud tantsust".

Kui suurrahvad saavad endale osta või väevõimuga võtta ja kokku kuhjata teiste kultuurivarasid, on nad sellepärast kultuursemad kui materiaalselt vaesemad väikerahvad? /--/

Ükski rahvas ei ole kultuuritu. Kuid paistab, suurrahva kultuur ja väikerahva kultuur erinevad n.ö. stiililt, nad on pärit erinevast vaimsest kliimast, nad kajastavad erinevaid vaimseid hoiakuid.

Suurrahva kultuuri võiksime vahest võrrelda suure sümfooniaorkestriga, väikerahva kultuuri kammermuusika kvartetiga. /--/

Suur orkester mängib ainult siis suurelt, kui teda juhatab suur, intelligentne, avara vaimuga juht. Kvartetis on juhiks ülesanne ise ja esinejate kunstiline vaist, kuulekus teosele ja peen, hingestatud vastastikune kooskõla. Ühises truuduses ühisele sihile – sisemine distsiplineeritus ja vastastikku teineteise respektieriv kuulamine.

Ei tahaks siiski ilma olla kummastki – maailm oleks vaesem, hallim, üksluisem ja ilmetum, kui jääks domineerima ainult üks või teine.

Hanno Kompuse kirjandustegevuse kõrgpunkt oli meie esimese iseseisvuse ajal, kust pärineb tohutu hulk artikleid ja vaatlusi. Need

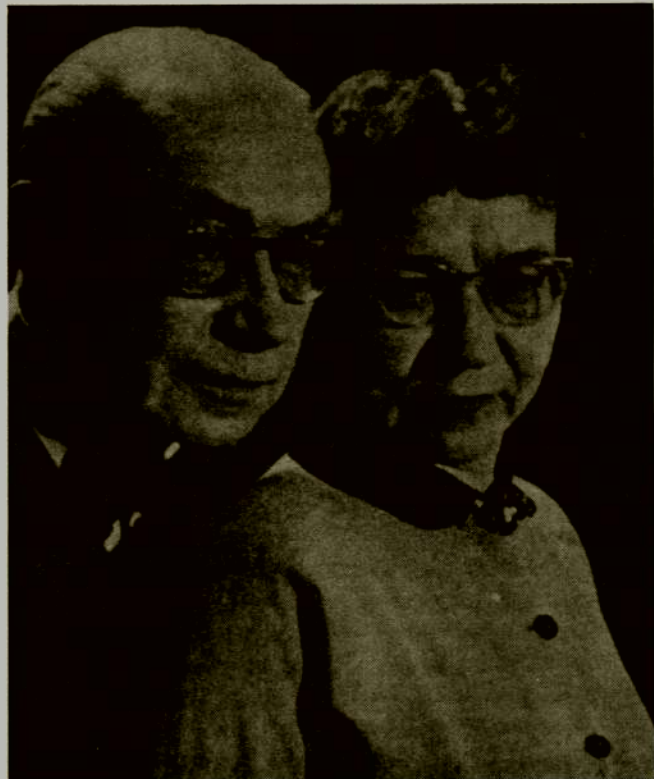
ilmusid "Päevalehes", "Postimehes" ja paljudes teistes ajakirjades ja almanahhides. Ja need ei ole ainult teatri- või kunstiarvustused, vaid käsitlevad kultuuri selle kõige laiemas mõistes. Kõik Kompuse kirjutised näevad meid mõtlema ka oma isiksuse, kogu meie ajaloo arengu üle. Seejuures, jäädes põhjendamatult tagasihoidlikuks, pidas Hanno Kompus end pelgalt kultuuripropageerijaks.

Laia silmaringiga vaimuerksa erudiidina oli Kompus paljude kultuurisündmuste korraldaja. Talle anti ka välisriikide, näiteks Läti, Ungari ja Prantsusmaa kultuuriautasusid. Kompus oli paljude rahvusvaheliste ühingute ja klubide, näiteks Pen Club'i liige.

Hanno Kompus – arhitekt ja kirjamees, ooperilavastaja ja näitleja, kunstikriitik ja Riigi Ringhäälingu saatekava juht, tuntud raadiohääl ja veel palju muudki – oli looja nii hingelt kui vaimult.

Kogu tema eu oli elamine taides, selle taide huvides, selle jaoks. (Rahel Olbrei)

Varjatud väärtuste aimaja, vormi ja hõrkuse mõistja, meeltesse kinni on jäänd kuidas sa hoiad ja vaed. (Aleksis Rannit Hanno Kompusele.)

Hanno Kompus ja Rahel Olbrei.

BIBLIOGRAAFILISTE ANDMEBAASIDE KONVERTEERIMISEST USMARC FORMAATI

ÜLLE SOOSALU

RRi peatehnoloog

ylle@venus.nlib.ee

Automatiseerimist alustades seisab raamatukogu ees kaks tähtsat ülesannet: esiteks leida sobiv integreeritud süsteem ja teiseks konverteerida raamatukogu olemasolev teatmestu (andmebaasid ja/või kaartkataloogid) sobivasse elektroonilisse formaati. Kuna konsortsiumi raamatukogud on sisestanud andmeid paari aastakümne jooksul, ei alustata tühja andmebaasiga.

Eeltöö elektrooniliste bibliograafiliste kirjade kogumiseks algas Eestis juba seitsmekümnendatel aastatel. 1974. aastast on säilinud välisraamatute koondkataloogi trükiväljaande tarbeks sisestatud kirjed ning 1984. aastast välisperiodika koondkataloogi kirjed. Tehnilise töö tegi Eesti Infoinstituut, kes koostas programmid, sisestas andmed raamatukogude poolt täidetud töölehtedelt ning koostas väljundi – registritega bibliograafianimestiku.

Välisraamatute koondkataloogi on koostatud erinevas formaadis. Alustati 1974. aastal Vastastikuse Majandusabi Nõukogu riikide koostöös välja töötatud tehniliste eeskirjade NTP järgi, tekkis L-kirje. Formaati muudeti vastavalt VMNi uutele kommunikatiivformaadi standarditele aastatel 1980 ja 1986. Vanas formaadis kirjeid uude ei konverteeritud. 1992. aastal salvestati kolmes erinevas formaadis kirjed suurarvutist personaalarvuti 3 tollistele floppidele ning neid saab lugeda kaasaegse tehnika abil. Alates 1992. aastast sisestatakse

välisraamatute koondkataloogi kirjeid bibliograafilise programmi *ProCite* vahenditega. Selle andmebaasi tarbeks on kirjutatud eraldi konverteerimisprogramm. INNOPACi laaditakse pärast TESTPACi vastuvõtmist ligi 50 000 kirjet.

Varasema kolme perioodi kohta on tehtud otsus, et 1974.-1980. aastate kirjeid ei konverteerita. Teiste perioodide andmete laadimiseks uude elektronkataloogi on mitu võimalust: kas endine EII töötaja konverteerib andmed USMARC formaati või impordivad kataloogijad otse CD-ROM andmebaasidest (*BNB on CD-ROM*, *CDMARC Bibliographic* jne.) INNOPACi korrektse rahvusvahelisele standardile vastava kirje. Teise mooduse puhul tuleb käsitsi lisada ühiku andmed.

1986. aastal katsetasid EII ja Raamatupalat võimalust hakata raali abil välja andma Raamatukroonikat, mille esimene prooviväljaanne valmis 1987. aasta lõpuks. Rahvuraamatukogus valmisid esimesed automatiseeritud töökohad bibliograafilise informatsiooni kogumiseks 1991. aasta alguses. Raamatupalatis alustatud andmebaasi KROONIKA maht on praegu 18 000 kirjet.

Esimesed programmid andmebaasi KROONIKA kirjade MARC formaati viimiseks kirjutati 1993. aasta lõpus, kui katsetati Soome süsteemi KIRI. Kuigi KIRI süsteemi otsustati mitte rakendada, konverteeriti andmebaas FINMARCi

1994. aasta alguses. Sellest töökogemusest on praegu palju kasu, kuigi USMARC erineb andmete paigutuselt kohati Soome formaadist. MARC (*Machine Readable Catalog*) formaat on kataloogikirje andmete standard, mida arvuti ära tunneb ja mida on võimalik elektrooniliselt töödelda. INNOPACi põhiformaat on USMARC ehk Ameerika Ühendriikide MARC.

Enne konverteerimisele asumist tegi RRI konverteerimise töögrupp otsingu Internetis ning leidis USMARCi WWW koduleheküljelt (<http://www.loc.gov/marc>) priivarana kaks programmi, millest MARCON oli mõeldud märgistatud teksti konverteerimiseks USMARC formaati. Kahjuks puudusid programmil MARCON kontrollimehhanismid ning töögrupp otsustas kirjutada eriprogrammi Rahvuraamatukogu andmebaaside tarbeks. Samas pidi loodav programm olema universaalne, kuna majas on palju erinevaid andmebaase ja andmebaasisüsteeme. Kui esimeses etapis on andmed kogutud suvalisest süsteemist *FoxPro* struktuuris vahefaili, saab edasi kasutada juba universaalseid programmilõike.

USMARC kirje moodustamiseks kogutakse andmeid erinevate töökohtade andmebaasidest. Raamatu kirjeldamiseks läheb vaja ka arvelevõtu andmeid, ühiku kirjade moodustamisel ka indikaatorandmeid. KROONIKA baasis kasutatakse USMARCi jaoks erilisi märke: eesti täpitähti ja vene tähti, mis tuleb lõpuks muundada INNOPAC-ile sobivatesse koodidesse. Venekeelne kirje koosneb seejärel loogilistest sulgudest ja numbritest, kuid ekraanil peaksid tulevikus ilmuma korrektsed tähed.

Käesoleva aasta juunikuus võeti INNOPACi meie esimesed KROONIKA baasi ca 12 000 kirjet.

Tartu Ülikooli Raamatukogu elektrooniline andmebaas INGRID on alates 1994. aastast kättesaadav Interneti kaudu. Andmebaas sisaldab nii Eesti kui välismaal ilmunud ladina tähestikus väljaantud teavikute kirjeid. 1996. aastal koostati Tartu programm, mis konverteeris INGRIDi kirjed *ProCite*'i eksport/import formaati. Nüüd saab TÜR saata oma andmeid

RRis asuvasse välisraamatute koondkataloogi andmebaasi Interneti kaudu. FINMARC formaadist on ilmselt üsna lihtne konverteerida andmeid USMARCi.

Eesti Akadeemilises Raamatukogus on retroandmebaasi sisestatud trükiväljaande "Eestikeelne raamat 1901-1917" kirjed. See programm on väga hea registrite loomiseks, kuid iga kirje moodustab ühe välja ning selle lahutamiseks elementideks on vaja ilmselt kasutada teisi meetodeid, näiteks Tšehhi programmi RETROCON, mille abil on võimalik tekstifailist komponeerida MARC formaadis kirjet. Sama meetodit võib katsetada ka artiklite kroonika tekstifaili sisestatud väljaannete kirjete puhul. Odavam lahendus tundub olevat INNOPACi kataloogimismooduli kasutamine Windows keskkonnas, kus oleks võimalik kopeerida olemasolevaid trükiväljaannete tekste väljade kaupa MARC formaati.

Rahvusraamatukogu uue hoone avamiseks 1992. aasta veebruaris valmisid lugejate ja laenutuste registreerimise programmid, mis võeti kasutusele koos vastavate andmebaasidega. Avamise ajast on lugejate andmebaas kasvanud üle 100 000 ning indikaatori andmebaasis on registreeritud ca 120 000 laenutust ja deponeeringut. Ka need andmed on võimalik üle kanda INNOPACi. Failide loomisest ei kasutanud me USMARC formaati, vaid lihtsamat, märgistatud teksti. Faile katsetatud veel pole. Just lugejate ja laenutuste failide õigeaegne ja kiire konverteerimine teeb uuele süsteemile ülemineku RRI jaoks pingeliseks.

Järgmisel etapil konverteerime USMARC formaati perioodika ja analüütilised kirjed. Nii Eesti perioodiliste väljaannete kui välisperioodika koondkataloogi kirjed asuvad ProCite andmebaasides. Eesti perioodika kirjed on aastast 1994. Välisperioodika koondkataloogi kirjed alates 1983. aastast on konverteeritud CDS/ISIS baasist. Artiklite kroonika andmebaas, mis sisaldab kirjeid 1993. aastast, konverteeritakse käesoleval sügisel. Hiljem on võimalik lisada valitud kirjeid teistest artiklite andmebaasidest, näiteks RRI

teatme ja infoanalüüsi keskuse või raamatukogunduse osakonna andmebaasidest. Selleks kasutatakse INNOPACi impordimoodulit, mis laadib süsteemi iga sobivas formaadis kirje.

Kolmandas etapis konverteeritakse soovi korral ProCite'i andmebaasid Eesti kunstibibliograafia, Eesti kaardiväljaanded, Eesti noodibibliograafia 1918-1944, Eesti helisalvestised. Andmebaasi Estonica konverteerimine ei ole tehniline, vaid põhimõtteline küsimus.

Algselt oli kavas konverteerida INNOPACi kohe ka märksõnastiku andmebaas. Eelmisel sügisel leiti siiski, et otsingute tegemisel andmebaasist oleks otstarbekam, kui iga abifailis olev märksõna oleks seotud mingi teavikuga. See välistaks võimaluse, et otsitakse märksõna järgi, millele ei vasta ükski kirje.

Tulevikus on vaja viia elektronilisse andmebaasi kõik raamatukogu kogud. Kümme aastat tagasi väitsid kõik elektronkataloogi omajad, et nad ei kavatsengi kunagi tervet kataloogi arvu tisse viia, kuid nüüd on leitud, et kataloogid tuleb konverteerida. Esiteks hõlbustab see raamatukogu juhtimist ja teiseks lugejate päringutele vastamist. Juhtida raamatukogu haldamata tervet kogu, tähendaks juhtida firmat, kelle raamatupidamine on ainult osaliselt arvutis. Ka ilmneb, et elektronkataloogi ja lugejatermiinalide olemasolul ning kaugotsingu võimalusel ei kasuta lugejad enam kaartkatalooge ning elektronkataloogides peegeldamata kogud muutuvad sumud kogudeks.

RRis on loomisel rekataloogimise töögrupp. Kaugem eesmärk on sisestada elektronkataloogi kogu eesti rahvusbibliograafia. Esmalt on vaja koostada projekti ajakava, panna paika töömaht ja arvutada maksumus.

Teavikuid tuleb kataloogida, liigitada ja märksõnastada *de visu*. Abimaterjalidena hakatakse kasutama Raamatukroonika trükiväljaandeid, Rahvusraamatukogu ja Raamatupalati katalooge ning muid teatmematerjale. Kavas on sisestada kronoloogiliselt 1991. aastast varasemasse.

LEPING EESTI TEADUSRAAMATUKOGUDE INFOSÜSTEEMI OSTMISEKS SÕLMITUD

9. juunil 1997 a. kirjutasid *Innovative Interfaces, Inc.* asepresident Robert Walton ja Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi esimees Mihkel Reial Rahvusraamatukogu kuppelsaalis alla lepingule, millega seitse Eesti teadusraamatukogu otsid õiguse kasutada raamatukogusüsteemi INNOPAC.

Eesti poolt on tegemist rahvuslike kultuuriväärtuste, ülikoolihariduse ja teatavate mõõndustega ka lugejateeninduse suhtes kõige olulisemate raamatukogudega: Rahvusraamatukogu, Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu, Akadeemiline Raamatukogu, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu, Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu ja Põllumajandusülikooli Raamatukogu. *Innovative Interfaces, Inc.* on olnud mitu aastat maailma juhtiv tootja ja müüja integreeritud raamatukogusüsteemide turul, keskendudes suurtele, ressursside jagamisel põhinevatele süsteemidele. Eesti raamatukogude selline ost sai võimalikuks ainult tänu *Andrew W. Mellon Foundation'i* stipendiumile, mis nimelt selleks otstarbeks Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumile mullu sügisel anti.

Tibusid loetakse sügisel ja raamatukogusüsteem on raamatukogusüsteem ikkagi alles töötavana, aga seegi leping on oluline vaheetapp, millega fikseeriti aastatepikkused mitmete raamatukogude, töögruppide ja inimeste ühised jõupingutused.

Asko Tamme
Eesti Raamatukoguvõrgu
Konsortsiumi tegevdirektor

RAAMATUKOGUNDUSE SÕNAVARA KASUTUSEST TERMINOLOOGI PILGUGA

MAIA RANDMA

Nime andmine mõistele ning mõiste ja termini seletamine on aega- ja vaevanõudev tegevus. Terminid sünnivad pikkade kahtlemiste, ümbermõtlemitte ja arutluste käigus ning saavad terminisõnastikuks terve rea inimeste ühistööna, alates terminoloogiatoimkonnast ning lõpetades autori ja toimetaja(te)ga. Ja nii toimib see igal erialal, ka raamatukogunduses.

Ilmunud kolme raamatukogusõnastiku vihikuga "Kataloogitermineid", "Raamat. Raamatukogu" ja "Lugejateenindus" (peagi on tulemas neljas vihik "Komplekteerimine. Kogud") on püütud raamatukoguhoidja käsutusse anda vajalik miinimum erialamõistete ja -termineid, mille tarvituselevõttu terminoloogid jälgivad hoolega ja on oma tööga rahul, kui sõnastikus pakutud termineid kasutatakse. Paraku on igapäevaelu tirinud meid rutiini ja nii dokumente, artikleid kui teadustöid koostades kirjutame ikka nii, nagu seda oleme harjunud tegema, suupäraste ja kõnekeele sõnadega. Terminisõnastikku vaadata ei tule meeldegi. Kuigi elame infouputuse ja Interneti sajandil, ei ole millegagi õigustada juhuslikkust eriala keeletarvituses, sest terminoloogia kaudu avaldub eriala tegevus ja kultuur.

Informaatika ja arvutisõnavara toob tahestatmata eesti keelde palju ingliskeelseid sõnu, mida omamoodi püütakse õigustadagi. Seejuures ei mõelda sageli sellele, et ingliskeelsete sõnade rohke esinemise tõttu (näiteid võib leida "Uut välismaa raamatukogudes" nr. 15, lk. 56, 71, 73, 74) muutub tekst raskestiloetavaks ja -mõistetavaks.

Mõnikord võib kohata päris üllatavat ingliskeelset mõjulist keeletarvitust suulises kõnes. Näiteks räägiti hiljutisel nõupidamisel *paneelil* istujatest, mis tuletatud ingliskeelsest sõnast *panel*, mille üheks tähenduseks pannoo, tahvli, ruudu, tahutud külje, vandekohtu jm. hulgas on tõepoolest "asjatundjate (nõuandjate) koondis", kuid antud juhul mõjub küll meelevaldselt mugandatud toorlaenuna, sest eesti keeles on sõnal *paneel* selgelt ainult ehitustermini tähendus.

Eesti keelele võõras on ka *läbi* massiline tarvitamine eessõnana (kaudu asemel) ja enese tähtsust rõhutav sõnajärg *arvan ma* (tagasihoidliku *ma arvan* asemel). Jälginud viimasel ajal ilmunud raamatukoguväljandeid terminitarvituse seisukohalt, esitan valiku soovitud tarvitusviise.

Oli kirjutatud:

saame teada ... läbi seisukohtade loevad ajalehti läbi Interneti

bibliograafianimestik
bibliokirje
bibliograafiline andmebaas
raamatukogunduslik organisatsioon
raamatukogunduslik haridus

teaduslik raamatukogu
perioodiline väljaanne
audiovisuaalsed materjalid
kohapeal kasutatav kogu
infotehnoloogilised vahendid
koolituse vajaduse rahuldamine
kaugmeetodil

Peaks olema:

... seisukohtade kaudu Internetist, Interneti kaudu
bibliograafia
kirje
bibliograafiaandmebaas
raamatukogundusorganisatsioon
raamatukogundusharidus,
raamatukoguharidus
teadusraamatukogu
perioodikaväljaanne
auvised
kohakasutuskogu
infotehnoloogivahendid
kaugkoolitus

Nagu teada, püüdleb oskussõnavara võimalikult omasõnade poole. Siin võiks soovitada võõrsõnaliste moeväljendite – *distantõppe* pilootprojekt, polüfunktsionaalne väljaõppeprogramm või *innovaator* ja *marketing* asemel julgelt emakeelset **kaugõpet**, **uendajat** ja **turundust**.

Omaette tuleks käsitleda sõnade *projekt* ja *prioriteet* rohkem kasutamist. Asja, nähtust, tegevust ennast ei nimetata ega täpsustata, on aina projektid ja prioriteetid. Projektiks võib olla kõik – alates teaduskonverentsist ning lõpetades kirjanduse komplekteerimise, ruumi remondi ja kammkõite kasutuselevõtmisega. Eriti armastatud tundub olevat sõna *pilootprojekt* (*infoserveri pilootprojekt* jne.). Tekstides leiame ka väärdundud võõrsõnakasutust: erialast nõupidamist nimetatakse **sümposion** (mitte *sümposium*). Ebatäpsust ja ebarajekindlust esineb mõistete **helisalvestus** (märgib tegevust, helisalvestamist) ja **helisalvestis** (täheleb salvestamise tulemit) kasutamisel.

Kui eeltoodut veidi poeetiliselt kokku võtta, võiks seda teha Vahur Mägi killuga kõnekoosolekult 18. veebruaril 1997 teemal *Mida ootab ühiskond raamatukogult*: "Oluline on raamatuna avaldatud inimese mõte, kuid sama oluline on ka keel."

TEAVIKUTE SÄILITUSPROBLEEMID MUUTUNUD AJAS

SEMINAR TÜRIS

Inimvaimu kõige mitmetahulisema loomingu, ajaloo faktilise allikmaterjali kogumine ja jäädvustamine on andnud meile kolossaalsed kultuurivarade kogumid – Aleksandria raamatukogu, Briti Muuseumi, Prado, Ermitaaži, Kongressi Raamatukogu USAs ja rahvusraamatukogud. Iga riik annab endast parima, et kogutu oleks kaasaja nõutele vastavalt hoitud ja nii uurijatele kui huvilistele kättesaadav.

Kultuurivarade säilitusküsimuste optimaalsete lahenduste puudumine Eestis ja uute ohutegurite lisandumine viimase seitsme-kaheksa aasta jooksul sunnib kogude hooldajaid ja konservaatoreid pidevalt selgitama selle valdkonna teaduslikke kontseptsioone nii enesele kui üldsusele ja riigiametnikele.

23. apillil 1997 toimus TÜRIS restaureerimisosakonna korraldusel järjekordne seminar "Teavikute säilitusprobleemid muutunud ajas". Seminari avasõnas püstitas direktor Peeter Olesk intrigeeriva küsimuse – kas Eesti teab, mis ta oma kultuuriga teeb? Ja vastas sellele oma kogemuste põhjal – ei tea. Rõhutades riigi vastutust kultuuripärandi kaitsel asetab P. Olesk vaekausi teisele poolele probleemide avalikustamise, neist pideva rääkimise, kuni jõutakse lahenduseni.

Vahemärkus: ekslik on arvata, et seni on piirdutud vaid tolmuühkimise ja hoiurežiimi parameetrite jälgimise ja registreerimisega, teadmata, mida näitudega peale hakata. 90ndail tööleasunute

kaitseks nimetan vaid mõned TÜRi töötajad, kes rahvusvahelisele kirjandusele tuginedes on analüüsinud ka meie probleeme: Elli Kool, Maie Alumaa, Naresh Mody, Kersti Jalas. Põhjalikumalt on kogude seisundit käsitlenud Ene Järvanurm-Sarap (TÜRi geograafiliste kaartide kogu), Jaan Lott (J. Bergmanni memoriaalkogu) ja Aime Espenberg (E. Vilde teoste säilivus Eesti kultuuriasutustes) (vt. ka artiklikogumik "Raamat – aeg – restaureerimine" I (1969) – VII (1995); VIII toimetamist lõpetatakse). Mõistagi saavad viimasel kolmel-neljal aastal esilekerkinud uurijad kasutada rahvusvaheliste laborite suurepäraseid publikatsioone ja kogemusi, mille toel võib saavutada hoopis kõrgema taseme kui 12-20 aastat tagasi.

Seminari avaettekandes "Probleemide kuhjumine kultuurivarade kaitsel" nimetas Viiv Klement (TÜR) püsivalt toimivate ohutegurite (näit. hoidlate arhitektuurivead, säilitusnõuete puudulik täitmine, poliitiline vandalism jms.) kõrval uusi faktoreid – kokuhoid säilitamise ja restaureerimisbaaside arendamise arvelt, avariikulogude pidev suurendamine, originaalide korduvkasutamine koopiade valmistamisel, mikrofilmimine (eriti väljaspool Eestit), raamatu asendumine digitaalkandjaga, teavikute järsk kallinemine, raamatukogu kasutatavuse suurendamine, (kasutus)vandalismi uued vormid, globaalne eetikakriis jne.

Säilikuid kahjustavate erinevate faktorite koosmõju on raske en-

nustada. Seda tuleb aga igal juhul teha, toetudes hoiurežiimi parameetrite andmepankadele ning muutustele kogude loomisel, töötlemisel ja kasutamisel. Kõigi probleemide lahendamine ei ole jõukohane ühele asutusele. See eeldab koostööd, rahuvahelise kogemuse ning sobivate lahendite maksimaalset arvestamist mitmel alal:

- happeliste säilikute neutraliseerimine;

- kasutus- ja ekspositsiooni-eeskirjade karmistamine;

- koopia- ja tagatisfondide süstemaatiline loomine;

- kogude kaitse kõige mitmekülgsem propaganda (seminarid, täiendõpe jms.);

- lähtudes kogude seisundist nende kaitsele ja säilitamisele tehtavate (riiklike) assigneerimiste suurendamise taotlemine;

- mistahes kultuuripoliitika väärsisuukohtade kriitika, vigade avalikustamine.

Koostöövajadust rõhutas ka Marge Tiidus (Eesti Riigiarhiiv) oma ettekandes "Kultuuriga või kultuurita Euroopasse". Ta käsitles 1995. a. lõpul ERÜ juurde moodustatud raamatukogu- ja arhiivmaterjalide säilitamise toimekonna muresid ja ülesandeid Eesti Vabariigis. M. Tiidus sõnas, et kui praegu on riigi põhihuvi kokkuhoid kultuurivarade kaitsel, siis hiljem need kulutused mitmekordistuvad. Sest oma kultuurita Euroopasse minek kujuneks ülimalt problemaatiliseks.

Mari Siiner (RR) käsitles oma ettekandes "Säilitusprobleemide võimalikest lahendusviisidest Eesti Rahvusraamatukogus" RRI kogude kaitse probleeme ja võimalikke lahendusi. Ka M. Siiner tõdes: "Sobivaid säilitusviise tuleb meil otsida olukorras, kus kehtiv seadusandlus pigem kohustab kui abistab. Trükitud kultuuripärandi säilitamine ei ole meil riiklikult sihtfinantseeritud. Viimase kahe aasta jooksul oleme kolmel korral pöördunud kohalike fondide poole rahalise abi saamiseks. Seni ei ole taotlused meie jaoks positiivselt lahendunud." Võttes aluseks maailmas väljakujunenud põhikriteeriumid kogude säili-

tamisel toob M. Siiner esile RRis maksvad põhirõhud:

- säilitamise planeerimine,
- säilitamise erinevate kategooriate kasutamine (ennetav säilitamine, praktiline konserveerimine, masstöötlemine, informatsiooni üleviimine teisele kujule),
- kollektiooni säilitamise prioriteetide vastavus raamatukogu teiste prioriteetidega.

Huvipakkuv oli Eesti Akadeemilise Raamatukogu konservaatori Ellen Allikase ettekanne "Silikageeli kasutamine raamatuhoidlas". Eesti kultuuripärandi hoidjate ületamatut probleemi - hoidlate mikroliima äärmuslikke muutusi suveperioodil - on võimalik lahendada mikroliimat stabiliseeriva silikageeli kasutamisega. Kuigi menetlus on äärmiselt töömahukas, vähenes selle tulemusel niiskus 5 % võrra, mis tähendab keldrikorruste hoiutingimuste olulist paranemist. 1996. aastal kasutusele võetud meetodikat rakendatakse vajaduse korral ka käesoleval suvel.

Jaan Lehtaru (TÜR) põhjaliku ettekande "Naatriumboorhüdriidi toime paberile valgendamise protsessis" lõppjäreldeuseks on:

- naatriumboorhüdriidiga pleegitatud paberitel on kõrge valgeduseaste,
- koos vesinikperoksiidiga sobib see ka ligniinis sisalduvate paberite pleegitamiseks,
- redutseerib karbonüülühmi, kinoone ja kinoonmetiide, parandades sellega H₂O₂ pleegitamisel saavutatud valgendusastet.

Erialases kirjanduses puuduvad ka viited, et naatriumboorhüdriidiga töötlemise tulemusena väheneks paberi rebimis-, murde- ja tõmbetugevus.

Ettekandes "Elektrooniliste infokandjate säilitamine" käsitles Kurmo Kansa (Eesti Postimuuseum) digitaalse informatsiooni kandjate liike - magnetlindid, disketid, magnetoptilised kettad, optilised kettad (kompaktplaadid), nende säilitamist ja nõudeid kasutamisel. Eesti jaoks on iga vähimigi info selles valdkonnas uudne ja väga vajalik.

Peeter Maksingu ettekanne "Fotomaterjalide säilitamine ja hoiustamisel kasutatavad materjalid" tutvustab fotoarhiivi korrastamist ja fotode arhiveerimist ning erinõudeid materjalide säilitamiseks - ümbrised, karbid, kaitsevutlarid.

Sirje Alter ja Margit Pajupuu (Eesti Kunstimuuseum) käsitlesid oma ettekandes "Ants Laikmaa pastellide restaureerimine ja vormistamine raami" keerukaid protseduure Laikmaa pastellide eemaldamisel aluspapilt, nende konserveerimist ja vormistamist originaalraami. Töös rõhutatakse, et originaale ohustavad abimaterjalid, mis ei vasta oma koostiselt ja omadustelt pikaajaliseks säilitamiseks ettenähtud nõuetele originaalide kaitsmisel/vormistamisel - kunstiteoste puhul näit. aluspapid, paspartuud, raamid.

Tiheda seminaripäeva viimane ettekanne laiendas huvipakkuvalt teemat "Kahjurputukad muuseumis ja kuidas nendega toime tulla", esitajaks Lea Raichmann Eesti Rahva Muuseumist.

Päev lõppes õpetliku ja tulusa ringkäiguga Eesti Kirjandusmuuseumis, kus muuseumi kogemustega töötajad tutvustasid Kirjandusmuuseumi kogusid, uuenenud hoidlaid, säilitusvõimalusi, laboreid.

Iga kultuurivarakogu omab oma riigi ja rahva jaoks väärtust, kuid see väärtus säilib vaid juhul, kui temasse talletatud info on kasutuses, hoolimata riigi majanduslikest ja poliitilistest suundadest ning ahistustest.

Viiu Klement

KOOSTAMISEL TEATMIK

Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogunduse osakond asub koostama Eesti eriala- ja teadusraamatukogude teatmikku.

Ootame andmeid kõigilt raamatukogudelt ja infoasutustelt, kes koguvad, töötlevad, säilitavad ja teevad tarbijale kättesaadavaks trükiseid ja teisi infokandjaid.

Teatmikus on võimalik tarbijat teavitada raamatukogu kogudest ja teenustest.

Soovi korral saab reklaamida Teie asutuse pakutavaid tasuta teenuseid või teha muud erialast reklaami. Andmed ja reklaam avaldatakse tasuta.

Palume esitada raamatukogu või infoasutuse täielik nimi, võimalusel ja vajadusel endised nimed, postiaadress, telefoni- ja faksinumber, elektronposti aadress, võimalusel asutamisaasta, direktori, juhataja või raamatukoguhoidja nimi, iseloomustada kogusid (suurus seisuga 1. jaanuar 1997, hõlmata ainevaldkondade ja andmebaaside loetelu), teavitada interneti ühendusest, iseloomustada kasutajaskonda.

Palun lisage kõik Teie raamatukogu või infoasutust iseloomustavad faktid ja vajalikud märkused. Loodame, et suhtute meie ettevõtmisse positiivselt.

**Andmeid ootame
1. novembriks 1997
Eesti Rahvusraamatukogu
raamatukogunduse osakonda
aadressil**

**Tõnismägi 2
Tallinn EE 00 01**

Täiendavat informatsiooni saab
tel. 6 307 123,
6 307 127 ja 6 307 126
Elektronpost:
margitj@venus.nlib.ee

DIGITAALNE RAAMATUKOGU

SEMINAR TÜRIS

Seminar "Digitaalne raamatukogu" toimus Tartus 16. aprillil Tartu Ülikooli Raamatukogu korraldusel. Seminari juhtis raamatukogu tehnoloogiadirektor Toomas Liivamägi. Kuigi üritusest ei teavitatud laialdaselt, oli see osavõturohke. See on mõistetav, sest raamatukogu tegevuse edukus sõltub infotehnoloogia rakendamisest. Seminaril käsitleti digitaalraamatukogu mõistet, kooditabelite kasutamist, andmebaase arvutispetsialisti vaatevinklist, raamatukogu ja elektroonilist kirjastamist, elektroonilisi ajakirju TÜRis, kogude täiendamist elektroonilise info abil, uut tehnoloogiat kaardiraamatukogus, virtuaalset infopunkti, info säilitamist ja turvet digitaalraamatukogus, Interneti etiketti.

Terminid digitaalraamatukogu, elektrooniline raamatukogu, virtuaalraamatukogu, hajusraamatukogu (*distributed library*) väljendavad lähedasi mõisteid. S. Nilbe (TÜR) eritles need mõisted ja analüüsis infotegevuse põhiprotsesse digitaalraamatukogus, tuues ühtlasi esile raamatukogu kui institutsiooni jäävfunktsioonid. Eesti raamatukogudes kasutatavaist kooditabeleist rääkides rõhutas J. Järs (TTÜR) adekvaatse andmevahetuse tagamise vajalikkust. Lähituleviku digitaalraamatukogu tarkvara peaks lisaks ladina (eesti) ja vene tähestikule toetama ladina diakriitikat, vajalikud on ka teised tähestikud (kreeka, Idamaad). Andmevahetus erinevate süsteemide vahel reaalsel on võimalik püsipikkusega märkide universaalse kodeerimissüsteemi UNICODE alusel. Eesti Rahvusraamatukogu kogemused välisraamatute ja teiste infokandjate hankimisel elektroonilise info abil on positiivsed, selgus

M. Viheri ettekandest (RR). Internet sisaldab väga paljude kirjastuste produktsiooni andmeid, enamikel juhtudel saab teavikuid tellida. Hinnatav on võimalus kii-resti tutvuda raamatuülevaade-tega, suhelda kolleegidega ja saada mitmesugust üldinfot. U. Tõnnovi (TÜR) põhjalik ettekanne käsitles raamatukogu kahetist suhet elektroonilise kirjastamisega. Raamatukogu on elektrooniliste teavikute hankija ja vahendaja ning ühtlasi nende koostaja ja kirjastaja. Uus teadusinfo ja elektroonilised väljaanded peak-sid olema kasutajale võimalikult lihtsalt kättesaadavad. Tuleks luua raamatukogu meta-andmepank, mis sisaldaks informatsiooni nii trükiste kui elektrooniliste teavikute kohta, mis on kas raamatukogus olemas või sealtkaudu elektrooniliselt kättesaadavad. E. Tang (RR) iseloomustas digitaalseid geograafilisi kaarte ja tutvustas nende vahendusvõimalusi. Digitaalkaardid on geograafilise infosüsteemi osa, kasutatavad CD-ROMidelt, Internetist või raamatukogusiseselt raamatukogu serveri kaudu. Väga atraktiivsed on multimeediavahendite abil loodud kaardid ja virtuaalne gloobus. Teenindusvõimalusi on palju: vastus päringule (väljatrukk), otsing Internetist, CD-ROM teenused, kliendi vajadustele vastavate uute kaartide loomine olemasolevate andmete alusel. Huvipakkuv oli M. Meltsase (TÜR) digitaalraamatukogu lugejateeniduse käsitus. Küllaldaselt pole veel mõeldud lugejale digitaalraamatukogu interaktiivse kasutusvõimaluse loomisele. Raamatukogude kodulehekülgi külastavad lugejad on sageli pettunud – oma probleemidele ei leita lahendust, pole selge,

kuhu päring edastada jne. Olukorda aitaks parandada nn. virtuaalse infopunkti loomine. Virtuaalne infopunkt on koht raamatukogu koduleheküljel, kust on võimalik saada infot raamatukoguteenuste kohta, esitada fakti- ja leidumuspäringuid, täpsustada andmeid jne. Virtuaalne infopunkt võiks hõlmata ka näidisküsimusi vastustega. Eraldi valdkonna moodustavad info säilitamine ja turvamine digitaalraamatukogus, kus lahendamata probleeme on hulgaliselt. K. Kõnsa (Eesti Postimuuseum) nentis, et säilitamine digitaalse tehnoloogia abil tähendab eelkõige digitaalsete tagatiskogude loomist. Info uuendamiseks vajalikud seadmed on keerulised, kallid ja kiiresti vananevad (seadmed ja tarkvara tuleks vahetada 3-5 aasta möödudes). K. Kask (TÜR) pidas inimlikku eksitust digitaalraamatukogu suurimaks turvaprobleemiks. Tööd häirivad sageli esinev tarkvaravargus, andmeleke, võtme personali lahkumine, streigid, looduslikud stiihiad jt. tegurid. Vaja on luua arvutitehnika ja -võrgu kasutuseeskirjad, töökohad klassifitseerida, kaitsta programmid, teha õigeaegselt varukoopiad, kõrvaldada staatiline elekter, lukustada ruume jne.

Infotehnoloogia on muutunud paljude elualade loomulikuks koostisosaks. Raamatukogu on kahestumas – kõrvuti eksisteerivad traditsiooniline ja digitaalraamatukogu. Nn. paberita ühiskonna kiire arenguga ei kaasne raamatukogu kui institutsiooni kadumine. Inimlik suhtlemine lugejaga, tema suunamine ja abistamine, informatsiooni vahendamine tootjalt kasutajale jääb raamatukoguhoidja pärusmaaks.

Reet Kukk

RAHVUSVAHELINE RAHVARAAMATUKOGUDE ARENGUPROJEKT

Lõppes rahvusvaheline rahvaraamatukogude arenguprojekt (*Public Libraries Development Project*), milles osales 14 Kesk- ja Ida-Euroopa riiki (vt. lähemalt "Raamatukogu" 1996, nr. 6). Selle eesmärk oli tutvuda osutatud riikide raamatukogunduse esindajatega, arutada tööprobleeme. Projekti juhtis Inglismaa Essexi Maakonna Raamatukogude Nõukogu. Ungari ja Rumeenia rahvaraamatukogudes korraldati inglaste abiga lugejaküsitlus, selgitati välja raamatukogutöö nõrgad küljed ja puudused (vt. "Uut välismaa raamatukogudes" 1997, nr. 16). Ungari ja Rumeenia rahvaraamatukogusid toetati ka materiaalselt.

Rahvaraamatukogude rahvusvahelise projekti raames toimus kolm konverentsi. Kuulati ettekandeid Ungari ja Rumeenia rahvaraamatukogude lugejaküsitluse tulemustest, töörühmades arutati paljude probleemide üle, mis takistavad edukat raamatukoguteenindust. Üheks edukuse näitajaks on kohaliku omavalitsuse toetus raamatukogule ja selle töö vajalikkuse tunnustamine. Seda tõestas Tallinnas käesoleva aasta 19. veebruaril toimunud Eesti Rahvusraamatukogu ja ERÜ koolitus-toimkonna korraldatud ettekandekoosolek "Rahvaraamatukogude arenguprojekt ja Euroopa Liit", mille osalenud Rapla-, Harju- ja Põlvamaa kohalike omavalitsuste esindajad nentisid vajadust tihendada koostööd raamatukogudega. Ka Inglismaal Danburys toimunud konverentsil, millest võtsid osa mitme riigi kohalike omavalitsuste esindajad ja tutvuti Essexi maakonna raamatukogudega, jõuti samale järeldusele. Maakonnas on 92 raamatukogu, mille rikkalik kogu sisaldab 3 miljonit raamatut ja muud infokandjat. Essexi maakonna raamatukogudel on aastani 2000 välja töötatud nii strateegiline kui äriplaan, mille on heaks kiitnud Essexi Maakonna Raamatukogude Nõukogu ning millel põhineb raamatukogude finantseerimine. Cluji, Pesti ja Danbury konverentsidel tehtud tähelepanekute ning rühmatöös ja

diskussioonidel väljaöeldud mõtete põhjal sõnastasid Albaania, Bulgaaria, Eesti, Kroatia, Kreeka, Leedu, Läti, Moldaavia, Poola, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi, Ungari, Valgevene ning Inglismaa *Carpenter Davies Associates'*i esindajad-projektkoordinaatorid pöördumise Euroopa Komisjoni, IFLA, EBLIDA ning riigivalitsuste, raamatukoguühingute ja kohalike omavalitsuste poole järgmistes küsimustes:

- kutsuda kokku konverents, kus osalevad valitsuste esindajad, et leppida kokku rahvaraamatukogude arengupõhimõtetes ja -suundades infoühiskonnas;

- tagada antud foorumi (*Phare PLDP/OSI*) edasine kestvus, finantseerides tegevust, mis tagaks Kesk- ja Ida-Euroopa partnermaade rahvaraamatukogude arengu parimate töökogemuste rakendamise kaudu;

- pakkuda aktuaalset informatsiooni ja abi toetamiseks rahvusvaheliste standardite kiiret rakendamist rahvaraamatukogudes;

- taotleda rahvaraamatukogude arendamise finantseerimist *Phare* ja *Tacis* programmi kaudu;

- taotleda rahvaraamatukogude juhtimise täiustamist, näiteks

- * arendada välja rahvaraamatukogu kogude komplekteerimiseks vähem kulusid nõudev mehhanism

- * luua rahvaraamatukogude koostöö arendamise mudelid, pakuda raamatukoguteenuseid väiksemate kulutustega

- * töötada välja ühtsed rahvaraamatukogude tegevuse tulemuslikkuse näitajad ja vastav riiklik statistika

- * soodustada äriplaan ja parimate töökogemuste rakendamist lugejauuringutes, et aidata tagada ressursside parim kasutamine ning intensiivne keskendumine elanikkonna vajadustele

- * rakendada raamatukogutöös kaasaegseid turundusvahendeid;

- jätkata rahvaraamatukogude riiklike ja kohalike arengukavade arendamist kaasaegse õigussüsteemi

kohaselt, tehes kättesaadavaks ja rakendades kaasaegset tehnoloogiat ning tundes teistes maades edukalt toimivaid arengumudeleid;

- arendada raamatukoguhoidjate kutseoskusi kõigi sobivate vahenditega, rakendades rahvusvaheliselt edukalt toimivaid koolitusstrateegiaid ja leides vahendeid koolitusmaterjalide koostamiseks ja vahetuseks;

- finantseerida ja laiendada uurimistöid, mis toovad esile rahvaraamatukogude majandusliku, kultuurilise ja haridusliku kasu.

Lõppenud rahvusvaheline projekt võimaldas 14 Kesk- ja Ida-Euroopa riigi raamatukogunduse esindajatel kohtuda ja üksteisest palju teada saada, eelkõige töörühmades. Konverentside vaheajal tuli esitada aruandeid oma riigi raamatukogutöö ühe või teise probleemi kohta. See lubas end võrrelda teistega ja võib julgelt väita, et eesti raamatukogundus on teistest ees:

- meil on rahvaraamatukogude seadus;

- välja on kujunenud stabiilne rahvaraamatukogude võrk;

- kogude komplekteerimist toetab riik;

- välja on kujunenud raamatukoguhoidjate täienduskoolituse süsteem;

- toimib kutseeksami sooritamise programm;

- välja on töötatud raamatukoguhoidjate kutsenõuded eri tüüpi raamatukogudele;

- rahvaraamatukogud on rakendanud automatiseeritud raamatukogusüsteemi "Kirjasto 3000";

- rahvaraamatukogud võtavad kasutusele UDK liigituse;

- raamatukogutöös arvestatakse rahvusvahelisi standardeid jne.

Et arendada rahvaraamatukogude koostööd ning tegevust ja otsida lahendusi probleemidele, mis tõstasid lõppenud projekti käigus, eraldas Essexi Maakonna Raamatukogude Nõukogu Eesti Rahvusraamatukogule 1900 \$ konverentsi korraldamiseks rahvaraamatukogude tööküsimustest. See on kavas pidada 1998. aastal koos Leedu ja Läti kolleegidega.

Krista Talvi

PLDP Eesti koordinaator

4.- 6. augustini toimus järjekordne RAHVARAAMATUKOGUDE SUVELAAGER. Seekordse, seitsmeteistkümnenda laagri teemaks oli **rahvaraamatukogu 21. sajandil.** Kultuuriministeeriumi ja Rahvaraamatukogu korraldatud laagris oli esindajaid peaaegu kõigist maakonna ja linna keskraamatukogudest, ERÜst ja TTÜRist. Laagripaika Ruhnu saarele ja tagasi sõidutas osalejaid väike laev "Stefani", mille moodsalt ja hubaselt sisustatud kahes salongis ning tekil võis end päris mõnusalt tunda. Seitsme tunni pikkuse laevasõidu jooksul olime elevil, uurisime hoolsalt iga nägemisulatusse sattunud maismaariba ja püüdsime selgitada vastutulevate puupraamide lipuvärve. Saarel võttis meid vastu vallavolikogu esimees, kelle juhatusel viisime asjad õõbimispaika kohalikku kultuurimajja. Esimehe talu õuel kolme suure valge telkkatuse all toimus meie sisuline töö. Perenaine Silvi, kes on ka Ruhnu raamatukoguhoidja, hoolitses meie söögi eest. Laagrilipp pulgastati pesunööri külge (lipuvarrast polnud) ja töö võis alata.

Laagrit avades rõhutas Tiit Valm arutusele tuleva teema tähtsust, sest sajandivahetus on ju kohe tulemas. Ta avaldas lootust, et seekordsed laagris olivad saavad osaleda ka 20. laagris, mis peaks toimuma aastal 2000. Ta andis väikese ülevaate Eesti rahvaraamatukogude hetkeseisust ja soovitas 21. sajandi rahvaraamatukogust mõeldes mitte minna reaalsusest liialt kaugele, vaid piirduda meie ootuste-soovide ja võimalustega uue sajandi esimesel viiel aastal pidades eriti silmas raamatukogude juhtimist, üldsus- ja avalikkussuhteid, rahvaraamatukogu ja rahvaraamatukoguhoidjat.

Mõttetöö toimus kolmes töörühmas.

Raamatukogude juhtimise praeguse korraldusega oldi üldiselt rahul. Arvati, et maakonna keskraamatukogu funktsioonid peaksid jääma samaks – ta koordineerib tööd, on metoodilise juhendamise keskus ja komplekteerib raamatuid oma maakonna piires. Lõuna-Eesti töörühm Õie Tammissaare ning Põhja-Eesti töörühm Katrin Nikluse juhtimisel pidasid oluliseks suurendada valla-raamatukogu osa eelnimetatud kolmes tööloigis. Lääne-Eesti ja saarte

töörühm Ilme Sepa juhatusel lisis siia omalt poolt olulisena, et igal raamatukogul, ka kõige väiksemal külaraamatukogul, oleks oma "sõprade ring" (nõukogu), kes toetaks nii tulevikukavade väljatöötamisel kui igapäevatöös. Arvati, et ka Kultuuriministeeriumi nõunik võiks rohkem toetuda raamatukoguhoidjate nõukogule, kuhu kuuluksid kõikide raamatukogutüüpide esindajad.

Samuti arutleti raamatukogubussi vajalikkuse üle, et paremini teenindada vanureid ja invaliide ning kaugeid metsakülasid, kuid leiti, et bussi ülalpidamiskulud on liiga suured ning parem on ikka omada kasvõi väikesi raamatukogusid kohapeal, kus raamatukoguhoidja võiks töötada osalise koormusega.

Üldsus- ja avalikkussuhtes peeti eriti oluliseks kahepoolseid suhteid omavalitsusega: raamatukogust peab iga soovija saama kiiresti informatsiooni kohaliku omavalitsuse tööst, kohalik omavalitsus omakorda peab saama informatsiooni nii Eestis kui mujal maailmas toimuvast – teab tuba raamatukokku! Oluline on raamatukoguhoidja isiksus ja tema roll külaelus, kuigi peamine raamatukogutöös ei ole ringid. Raamatukogu peab olema infokeskus (kogu info ei pea asuma selles konkreetses raamatukogus, raamatukoguhoidja peab teadma, kust otsida), kultuurikeskus (raamatukogus võiks olla laste-, suhtlemis-, muusika- ja kujutava kunsti nurk) ja õppekeskus (siin

peab raamatukogul olema vahendaja roll, näiteks ei pea raamatukoguhoidja ise õpetama keeli vmt.).

Kolmanda arutelupunkti – **rahvaraamatukogu ja raamatukoguhoidja** kohta arvati nii: raamatukogul peab olema piirkonnakeskne asukoht ja head sidesüsteemid, eelkõige telefon, kuid ka (kindlasti valla-raamatukogudel) arvuti ja Interneti võimalus ning muu vajalik tehnika, näiteks paljundusaparaat; kesk-raamatukogud peavad koordineerima maakogude andmebaaside loomist ja pakkuma arvutiõpet. Raamatukoguhoidja on aga ilus, tark ja hea.

Jalgsimatkal läbi saare külastasime raamatukogu ja koduloomuuseumi, vaatasime kolmnurksete puuristidega kalmistut, varasemat puu- ja hilisemat kivikirikut, jalutasime läbi Eesti muinsuskaitsete restaureeritavast Ruhnu talu õuest (päris õigeid Ruhnu maju pole säilinud) ja ronisime prantsuse inseneri Gustave Alexandre Eiffeli projekti järgi ehitatud majaka vaateplatvormile. Erilise elamuse andsid Ruhnu idakalda laulvad liivad ning vannisoe merevesi.

Tagasiteel paistis päike ühelt laevaküljelt ja kui raamatukoguhoidjad olid end ninad vastu päikest laeva ühele külgtelkile ritta istuma seadnud, vajus laev kreeni. Kapteni korraldusel taastati kiiresti endine istumiskord ning me jõudsimme õnnelikult koju.

Ene Riet

Laagris osalejad Ruhnu raamatukogu trepil.

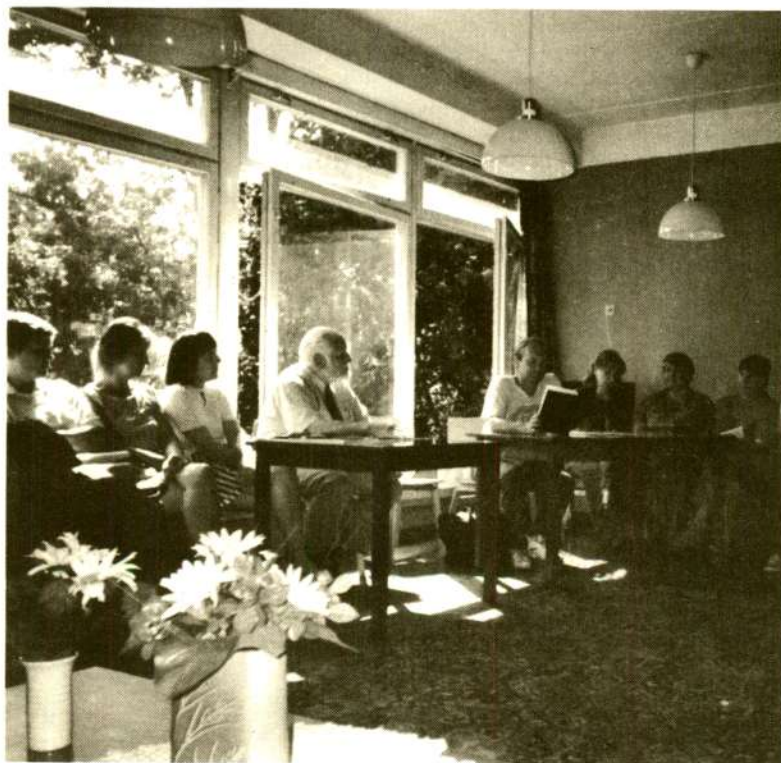
29.- 31. juulini toimus Toilas ERÜ MAARAAMATUKOGUDE SEKTSIOONI SEMINARLAAGER. Seminari kordamineku eest hoolitsesid Lea Rand Toila raamatukogust ning Ene Karm ja Ingrid Spits Jõhvi Linna Keskraamatukogust. Osa võttis 40 raamatukoguhoidjat.

Anu Nuut andis osavõtjatele ülevaate Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogunduse osakonna tööst, Tiiu Valm raamatukogunduse arengusuundadest ja kavandatavatest rahvaraamatukogu seaduse muudatustest. Kuna näib, et keskraamatukogud on erialast informatsiooni ja nõupidamistel kuulnud kitsid edastama, oli saadud teave uudne, asjakohane ja vajalik.

Lisaks erialaküsimustele said osavõtjad teada, kuidas elatakse Ida-Virumaal. Oma valdu tutvustasid Toila vallavanem Bruno Ustal ja Mäetaguse vallavanem Veljo Kingsep, kes juhatas ka tutvumiskäiku suurepäraselt renoveeritud Mäetaguse mõisahoones. Selle hubases kohvikus kohtuti luuletaja Virve Osilaga, kelle siiras, tunde-

küllane ja humoorikas esinemine puudutas hingekeeli. Toila koolimuseumi, Toila ajaloo ja vaatamisväärsustega, sh. imekauni Toila pargiga, kus asus Pätsi suveresidents, tutvuti kohaliku entusiasti, koduuriija Märt Mõtuste juhatusel. Mäetaguse raamatukogu vastremonditud ruume näitas raamatukogu juhataja Tiina Tõnurist, Toila raamatukogu omi Lea Rand. Nii mõneski osavõtjas tekitas "kihelust" mõlema valla küllaltki suur eelarve ja raamatukogude, nagu ka kogu kultuurielu vajaduste mõistmine. Alutaguse muistsest ajaloost ja Ida-Virumaa kujunemisest andis põhjaliku ülevaate Jõhvi linna haridus- ja kultuurinõunik Vallo Reimaa. Kõigile kohtumistele andis tooni optimistlik hoiak, uhkustunne oma kodukoha üle, eestluse hoidmine. Esines Tammiku rahvatantsurühm, milles osaleb ka Jõhvi Linna Keskraamatukogu direktor Ingrid Spits. Kaasa said lüüa ka mõned seminarist osavõtjad. Tekkis soov Virumaad enam tundma õppida. Järgmisel suvel tahetaksegi kokku saada Lääne-Virumaal.

Linda Kask

Maaraamatukogude seminarlaagris esineb Jõhvi Linnavalitsuse kultuurinõunik.

21.- 23. maini 1997. aastal toimus Monacos Monte Carlos asuvas Kongresside Palees 8. Euroopa PATENDI-INFORMATSIOONI KONVERENTS PATLIB - 97. Konverents oli mõeldud Euroopa Patendiorganisatsiooni (EPO) liikmesmaade (neid on 18) patendiinformatsiooni spetsialistidele.

Traditsiooni kohaselt toimub PATLIB iga aasta mais mõnes EPO liikmesriigis. Konverentsi korraldas Euroopa Patendiamet koos Monaco riigi valitsusega.

Konverentsist võtsid osa 23 riigi patendiametite, patendiraamatukogude ja patendiinformatsiooni keskuste esindajad, kokku 166 osavõtjat.

Eesti ei ole veel Euroopa Patendiorganisatsiooni liige, kuid kaks viimast aastat oleme saanud kutse ja osalenud sellel kõrgetasemelisel konverentsil.

Esimese konverentsipäeva hommikupoolikul toimusid diskussioonid paralleelselt neljal aktuaalsel teemal:

1. Kogemuste vahetus rahvuslike patendiinfo keskuste vahel.
 2. Hinnapoliitika – teenuste hinnad patendiinfo keskustes.
 3. Klientide nõustamine patendinduses.
 4. Patendiraamatukogude tulevik elektroonikaajastul.
- Osalesin neljanda diskussiooni-grupi töös. Kahe ja poole tunni jooksul väideldi patendiraamatukogude, Interneti ja sidusandmebaaside osa üle lugejateeninduses. Jõuti järeldusele, et patendiraamatukogud on vajalikud ka elektroonikaajastul ning neid ei asenda Internet ega sidusandmebaasid.

Plenaaristungil räägiti patendiraamatukogude ja patendiinfo-keskuste kogudest, nende kasutamisest lugeja poolt, enamkasutavaist siduspatendiinfosüsteemidest, lugejakoolitusest, tasuta ja tasulistest teenustest, teenuste hindadest ja sellest, missuguseid probleeme oleks võimalik ühiselt lahendada.

Paralleelselt konverentsiga toimus kõigile avatud näitus, kus patendiinformatsiooni spetsialistid tuntud firmadest üle kogu maailma de-

monstreerisid uut toodangut, teenuseid, tark- ja riistvara. Viimasel konverentsi päeval demonstreeriti ja pakuti müügiks uusi patendiinformatsiooni andmebaase.

Osalemine PATLIBis

- annab uut informatsiooni, mis suunas Eesti Patendiraamatukogu arendada;

- tihendab koostööd, st. loob otsesidemed Euroopa Patendiorganisatsiooni ja teiste Euroopa riikide patendiraamatukogudega;

- võimaldab tutvuda uute patendiinfosüsteemidega ja kaaluda, mida võiks Eestis rakendada;

- võimaldab võrrelda Eesti Patendiraamatukogu teiste riikide patendiraamatukogudega.

Järgmine PATLIB toimub 1998. aasta maikuus ning selle korraldajaks pakkus ennast Hispaania.

Eve-Mall Vare

Eesti Patendiraamatukogu direktor

REPLIIK

Eelmises RK toimetajaveerus pöörasin tähelepanu Kirde-Eestis toimunud venekeelsele teabepäevale. Vaid mõni kuu hiljem (12.-13. juuni) kuulasin rahvusvahelist teaduskonverentsi "Raamatukogu kvaliteet: teadusraamatukogude töö tulemuslikkuse hindamisest" tõlketa, ainult inglise keeles. Paljud kuulajad olid just seetõttu sunnitud lahkuma, mõned tegid seda protestimärgiks (ka allakirjutanu). Tõsi, leidus kohusetruult istujaid, kes küll oskavad mõnd teist keelt, aga inglise keelest siiski aru ei saa.

Ma mõistan, et me kõik vajame keelepraktikat, aga kas seda on arukas teha teaduslikul koosistumisel? Olgem ausad, väliskülalisi oli õige napilt.

Ma ei väsi seda tundlikku keelekasutamisküsimust puudutamast – raamatukoguhoidjad, kellele ja milleks on siis eesti keel mõeldud?

Maire Liivamets

TOIMETUS VABANDAB

Ajakirja eelmisesse numbrisse on sattunud eksitav viga. Lk. 33 esimese lõigu algus peab olema:

Ülikooli lõpetas Koort 1924. aastal filosoofiamagistri kraadiga. Tema väitekirja teema oli "Tüübiõpetus kaasajal". Tüübi probleem oli talle edaspidigi keskne akadeemiline uurimisteema. Ülikooli antud toetus kõige andekamale – kuigi mitte just paljude filosoofiahuviliste seast – edasisteks õpinguteks kahe aasta jooksul nn. kodumaise edasiõppijana oli loogiline.

Kataloog "Kirjandusmaailm" ilmub 1997. aasta maikuust ja kajastab Eestis ilmuvaid raamatuid kõigist valdkondadest. "Kirjandusmaailm" on mõeldud laiale ringile huvilistele, kes soovivad täpsemat teavet äsjailmunud või ilmuvate väljaannete kohta. Kavatsame avaldada ka muud kirjandust puudutavat materjali.

Raamatuid saab kataloogi kaudu tellida. Selleks tuleb tellimus saata posti teel või faksiga toimetusse.

Kataloog ilmub kord kuus ja seda saab tasuta raamatukauplustest ja teatritest. Kui aga tahate olla päris kindel, et väljaanne igal kuul tõepoolest Teieni jõuab, tellige see toimetusest.

Toimetuse aadress:

EE0090 Tallinn PK 3627

Tel./fax: (22) 450 443

MÄLESTAME

KYRA ROBERT

25.07.1916 – 8.07.1997

Raamatuteadlase Kyra Roberti pikk ja töörohke elutee jõudis lõpule 81. eluaasta künnisel. Jaanipäevaks valmis viimane uurimus – "Nicolaus Spechti raamatupärand Eesti Akadeemilises Raamatukogus", mis praegu ajakirja "Keel ja Kirjandus" toimetuses ilmumisjärge ootab. Kahe nädala pärast tuli lahkumine.

Kyra Robert pärines põlisest õpetajate perest ning tema endagi esimesed 15 tööaastat (1937-1952) möödusid õpetajaametis. Paljud Kivimäe kooli kasvandikud peavad teda oma õpetajaks. Kui olude sunnil õpetajaametist loobuda tuli, asus Kyra Robert 1952. a. sügisel tööle Eesti Akadeemilisse Raamatukokku ning jäi selle majaga seotuks oma elu lõpuni. Voldemar Miller, baltikaosakonna esimene juhataja ning Kyra Roberti kauaaegne kolleeg on kirjutanud: "Nõmme koolid kaotasid hea õpetaja, kuid eesti raamatuteadus võitis omanäolise, visa ja järjekindla raamatuloolase..." Aastatel 1956-1962 õppis Kyra Robert raamatukogundust Tartu Ülikoolis, 1993. aastal kaitses raamatuteaduse magistrikraadi Tallinna Pedagoogikaülikoolis.

Eesti Akadeemilises Raamatukogus sai Kyra Roberti töömaaks endine Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogu, mille alusel 1968. a. moodustati baltikaosakond. Algul tuli tegelda peaaegu kõigi raa-

matukogutöö protsessidega korraga. Raamatute arvelevõtmise ja kataloogimise, fonditöö, bibliografeerimine, lugejate teenindamine ja konsulteerimine, näituste korraldamine ning kogude tutvustamine. Kõik see kuulus koguga tegelevate töötajate, Voldemar Milleri ning Kyra Roberti töökohustuste hulka. Aastatega osakonna töötajate arv kasvas ning muutusid ka tööülesanded. Viimased kümme aastat oli Kyra Roberti põhitöö käsikirjade ning foto- ja postkaardikogu korrashoid. Kõige selle kõrvale mahtus aga järjekindel ja visa uurimistöö, mille tulemusena on meile tänaseks avanenud palju huvitavaid lehekülgi möödunud aegade kultuuriloost. Kyra Roberti diplomitöö "ENSV TA Keskraamatukogu koosseisu kuuluva Eestimaa Kirjanduse Ühingu Raamatukogu ajalugu" (1962) oli tema esimene töökokkuvõtte ning andis samas palju materjali ja teemasid järgnevateks uurimusteks. Magistritöö "Trükitegevus ja raamatukogud Tallinnas 17. sajandist kuni 1917. aastani" aluseks saidki vahepealsetel aastakümnetel avaldatud uurimused.

Võttes kokku Kyra Roberti arvu- kad ilmunud artiklid, võib kõnelda kolmest põhilisest teemavaldkonnast: Tallinna trükinduse ajaloo uurimine (Tallinna linna- ja gümnaasiumitrükikoja asutamise ning Tallinna esitrükkali Christoph Reusneri tegevuse uurimine, Tallinna XVII sajandi trükiste koondkartoteegi koostamine, Tallinna trükikodade asukohtade ja trükikojaomanike tegevusaegade väljaselgitamine), Tallinna vanade raamatukogude ning raamatupärandite uurimine (Tallinna Oleviste raamatukogu ja selle koostisse kuuluvate raamatupärandite (Reinhold Grist, Paul Fleming, Nicolaus Specht) uurimine, diplomitöö Eestimaa Kirjanduse Ühingu Raamatukogu ajaloo), eesti raamatu ajaloo uurimine (eesti raamat 19. sajandi teisest poolest kuni 1917, eestikeelne raamat Nõukogude Liidus 1918-1940; ka vastavad peatükid ajaloolises ülevaates "Eesti Raamat 1525-1975").

Kyra Robert oli oodatud esineja eesti raamatuteaduse konverentsidel, esindanud eesti raamatuteadust rahvusvahelistel konverentsidel ja sümposioonidel Lüneburgis, Göttingenis, Gdanskis ja Tallinnas. Aastakümneid jagas ta oma raamatuloolisi

teadmisi baltikaosakonna lugejatele, tema trükikunstialased loengud ning Eesti ala käsitlevate teatmeteoste tutvustused avardasid paljude üliõpilaste silmaringi. Ta oli hinnatud vestluskaaslane ning kultuuriajaloo tutvustaja Eesti Raadio kultuurisaadetes.

Lisaks raamatukogutööle oli Kyra Robert ka innukas kodu-uuri ja ning üks Tallinna Linnamuuseumi kodu-uurimisringi asutajaid. Ka siin jäi tema lemmikteemaks Tallinna ning oma kodukohta Nõmme ajalugu. 1968. aastal ilmus raamat "Nõmme ja Mustamäe", mis hiljem trükiti ka vene keeles (1971) ning väikeseformaadilise turismiväljaandena (1973). Tallinna kultuurilugu käsitlevad lõigud "Trükisõna ja raa-matukogud" ning "Muusika. Teater. Kino" kaheköitelises "Tallinna ajaloo" (1969-1976). Kyra Robert oli ka mitme "Eesti Entsüklopeedia" trükindust ja trükikodasid puudutava artikli autor ning toimetas koostatava Saksa raamatuleksikoni (toim. prof. Paul Kaegbein) Baltimaid puudutavaid artikleid.

1991. aastal ilmus Kyra Roberti artiklite valimik "Raamatutel on oma saatus". Samade kaante vahel on ka seni ainus tema töid koondav valik-bibliograafia aastaist 1954-1990. Pooleli jäi töö Tallinna Oleviste Raamatukogu 450. aastapäeva juubeliteose ettevalmistamisel.

Ometi pole ainult aukartustärgatavalt suur uurimuste pagas see, mis meenub Kyra Robertile mõeldes. Tema puhul tuleb esile tõsta töö, õppimise ning harrastuse õnnelikku kokkusulamist. Ta armastas metsa ja merd, teatrit ja muusikat, raamatuid ja raamatute maailma. Ta elas läbi keerulised ajad kibestumata ning oskas leida ilusat ja head ka rasketes päevades. Alati rõõmsameelne, heatahtlik ja abivalmis kolleeg – sellisena jääb ta oma teadmiste, loova uurijahinge ning korrektsusega eeskujuks mitmele põlvkonnale raamatukogutöötajatele.

Juuli algul, juba haiglavoodis lamades, ütles Kyra Robert: "Ma olen rahul, mul on ilus elu olnud". Nii suudab öelda vaid see, kes on täie elujõuga elanud kõik temale antud päevad. Nõmme mändide rahus on Kyra Roberti viimane puhkepaik.

Eesti Akadeemiline Raamatukogu

ALLI TIPPO

21. 07. 1937 – 22. 05. 1997

Alli Tippo, kauaaegne Eesti erialaraamatukogude töö koordineerija ja meetodiline juhendaja oleks tähistanud käesoleva aasta 21. juulil oma 60ndat juubelit. Paraku tahtis saatus teisiti, pärast pikka ja rasket haigust lahkus ta 22. mail meie hulgast jäädavalt.

Alli Tippo sündis 21. juulil 1937. aastal Pärnumaal, kus möödus tema lapsepõlv ja kust ta võttis kaasa elu-

rõõmu ja igavese nooruslikkuse. Pärnusse siirdus ta tagasi ka pärast Tallinna Kultuurharidustöö Kooli lõpetamist 1957. aastal, asudes erialasele tööle Pärnu Linna Keskraamatukogus. Pärnust lahkus Alli Tippo alles 1968. aastal seoses muutustega isiklikus elus.

Ka Tallinnas jätkas ta raamatukogutööd Eesti Vabariikliku Teadusliku Tehnikaraamatukogu (VTTRI) bibliograafiaosakonnas. Tema erialase tegevuse viljakam periood (1968-1990) mööduski VTTRI kollektiivis.

Töö kõrvalt omandas ta kõrghariduse E. Vilde nimelises Tallinna Pedagoogilises Instituudis raamatukogunduse ja bibliograafia erialal.

1969. aastast 1976. aastani töötas Alli Tippo VTTRI meetodikaosakonna juhatajana, meetodiliselt erialaraamatukogude võrgu tegevust koordineerides ja juhendades. Tol ajal tegutses ligi 300 erialaraamatukogu ja tehnikainformatsiooni väärtustati väga kõrgelt. Kes meist ei mäletaks erialaraamatukogude võrgu suveseminare Narva-Jõesuus, Värskas ja teistes Eestimaa paikades, väljaõppeseminare ja kursuseid tehnikaraamatukogude töö-

tajatele Kuhlbari tänava õppekeskuses, mis toimusid Alli Tippo juhtimisel.

VTTRI meetodikaosakonna koosseis oli tol ajal üsna väike, koormus aga suur. Et pisutki tervist säästa, siirdus Alli Tippo 1976. aastal bibliograafiaosakonna infotöö sektori juhatajaks, jätkates tehnikaraamatukogude võrgu juhendamist info- ja bibliograafiatöö valdkonnas. Tema üheks ülesandeks oli tehnikaraamatukogude vahetuskoegade nimestiku koostamine ja selle levitamine tehnikakirjanduse järelkomplekteerimiseks. Samuti osales ta tehnika- ja loodusteaduste alase väliperioodika koondnimestiku koostamises.

Ta oli vaieldamatult tugev ja väljapaistev isiksus, lummates ausesse, siiruse ning optimismiga. Kahjuks viis tervislik seisund ta püsivast tööst 1990ndate aastate alguses eemale ega võimaldanud jätkata erialast tegevust pensionieani. Alli Tippo elab Eesti Tehnikaraamatukogu ja tehnikaraamatukogude võrgu endiste töötajate mälestustes silmapaistvalt intelligentse, elurõõmsalt naerusuise, hea ja sõbraliku kolleegina.

Anu Nuut

* * * * *

KERSTI BAKHOFF

20. 11. 1960 – 24. 07. 1997

“Meie keskel elavad inglid. Neid võib ära tunda õrnast tiivalöögi puudutusest.” Kas kirjutas nii Viivi Luik või keegi teine? Võib-olla Kersti oleks teadnud, ta luges ja armastas luulet. Aga Kerstit ei ole enam. 24. juuli õhtul, kui ta läks läbi sooja vihmajärgi oma kodu poole, tabas teda välgunool. Ta oli ainult 36 aastane. Viljandi Lasteraamatukogu oli tema esimene ja ainuke töökoht.

Kersti tuli meile tööle 1981. a. kevadel pärast Viljandi Kultuurikooli lõpetamist.

Tema naeratus, siiras ja vahetu olek mõjusid kõigile. Küllap tundsid lapsed ära selle hingesoojuse, mis temast kiirgas. “Kas sa tead, kui tore tädi see on,” ütles südamest tuleva ohkega üks raamatukogust lahkuv poiss teisele. Aga tädi oli siis 21 aastane. Oma rahulikult vaikselt kombel leidis ta igale lugejale õige raamatu, iga küsimus sai vastuse, iga rõõm ja mure ära

kuulatud. Iga asi näis olevat omal kohal, kui Kersti oli tööl.

1993. a. astus Kersti Viljandi Kultuurikolledži kaugõppesse omandama kõrgharidust.

Kui raske on töö ja pere kõrvalt õppida, teab see, kes ise sama teed käinud. Kersti sai kõrgharidust tõendava diplomi 1996. a. kevadel.

Sel kevadel asusid nad maale rajama oma kodu. Kersti säras ja oli täis tegutsemistahet. Õunapuud tõotasid rohkem saaki. Õunu, mida ta nii väga armastas, korjavad nüüd puudelt tema lapsed. Kõik hea jääb alles. Kersti elab edasi meie mälestustes. Ta elab Piretis ja Priidus. Me mõtleme ta peale ja mäletame seda head, mida me jagasime. Jääb meelde sel viimasel viimasel õhtul läbi uduse bussiakna nähtud naeratus. Kellele mõeldes Sa naeratasid, KERSTI?

Viljandi Linnaraamatukogu ja lastekirjanduse osakond

SUMMARY

In her article "In the Defence of the Profession of a Librarian, Bibliographer and Informator" Helene Johani reminds of how 70 years ago the teaching of librarianship and bibliography as subjects was introduced at Tartu University. Stressing the thoughts of Friedrich Puksoo, an active and meritorious person in librarianship, Helene Johani, a longstanding librarianship lecturer, points at the main problems and demands of the professional ethics of a librarian. The main subject of the article is how the teaching of the profession of librarian was started and what changes it has undergone during the years. The main emphasis is laid on the arrangement of the studies at Tallinn Pedagogical Institute. She gives a survey of the facts and names over the years concerning the teaching of the librarianship. This article has historical value in library research.

* * * * *

Elna Hansson from Tartu University introduces in her article "Heinrich Stahl's Rare Copy of "Leyen Spiegel"" the well-known clerical man of letters in Estonian culture and book history Henrich Stahl's "Haußväter Ehstnischen Fürstenthumbs" (1632-1638) published in four parts. The second part, a song book, was published in Tallinn in 1637 and was the first Estonian book printed in Estonian. Stahl was also the compiler of the first Estonian grammar book, published in Tallinn in the same year. Elna Hansson gives a more detailed survey of the sermon book "Leyen Spiegel", written in two languages; it is remarkable for its printing technique. There are two copies of this sermon book in Tartu University Library, in one of which there are the remarks that enable to follow the way of reaching it Tartu University Library. The last owner of the book was Eduard Philipp Körber (1770-1850), a clergyman in Võnnu, one of the first researchers on his native place and an enthusiastic historian. Körber lets us know that this rare copy belonged to the honoured parson of Sangaste Chilian Rauschert (1652-1717), a fighter for peasants' education and very popular among the people. Elna Hansson introduces also the role of Rauschert in the Estonian culture. This copy had been in the hands of Rauschert's friend K. M. Rodde, but there are no written data about it. We know that Rodde was a parson in Narva Jaani Church and had arranged educational problems in Narva.

* * * * *

In our interview Kalju Tammaru, a specialist in librarianship and a librarian at the Estonian Depository Library, discusses the problems of library education in Estonia. One can get library education in the Department of Information Science at Tallinn Pedagogical University and at Viljandi College of Culture. Kalju Tammaru gives the main attention to the level of teaching at Tallinn Pedagogical University that has a high-level technical teaching base for information studies. The teaching level of the lecturers and the prestige of master's degree has been talked about. Evaluating the prestige of libraries and library profession Kalju Tammaru thinks that the prestige of libraries has not grown very much and it depends on the state's attitude to libraries.

A music specialist of the Fine Arts Department at the National Library of Estonia Tiiu Tosso in her article "Hanno Kompus – One Who Cognizes Consealed Values" introduces the well-known opera producer, man of letters, architect, art critic and actor Hanno Kompus's collection of articles "The World Has Born from Dance". The collection was published by the publishing house Ilmamaa in the series Estonian History of Ideas. H. Kompus was born on the 5th of March in 1890 at Rannu parish in Tartu County and died in Kanada in 1974. In his youth he studied playing the violin and piano. He graduated from Riia Polytechnic Institution as an architect and worked as an architect also in exile in Sweden. From 1919 he dedicated to theatrical activities. He staged 40 operas and many light operas in the Estonia Theatre. He was the director of the theatre from 1925 to 1929.

"RAAMATUKOGU"

ilmub 1998. aastal 6 numbrit

Individuaaltellijaile

üksiknumbri hind 35 krooni
tellimishind aastaks 210 krooni
pooleks aastaks 105 krooni

Raamatukogudele

üksiknumbri hind 60 krooni
tellimishind aastaks 360 krooni
pooleks aastaks 180 krooni

TELLIGE AJAKIRJA OTSE TOIMETUSESTI

Meie aadress:

EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetus
tel. (372) 6 307 128
faks (372) 6 311 410
elektronpost: enerk@venus.nlib.ee

1997. aastal keskendub ajakiri veel järgmistele teemadele:

- nr. 5 – virtuaalraamatukogu, rahvaraamatukogu, Tallinna KRK – 90
- nr. 6 – bibliograafiatöö, lugejate infovajaduse uurimine

20. – 30. OKTOOBRIINI 1997
toimuvad raamatukogupäevad

RAAMATUKOGU — ELUAEGSE ÕPPIMISE KOHT

Tänavuste raamatukogupäevade juhtmõte pakub igale raamatukogule ohtralt kaasalöömise võimalusi. Teie raamatukogu on paikkonna kultuuri- ja infokeskus, kust igaüks leiab enesele midagi vajalikku. Näidake seda!

Raamatukogupäevade üldjuht on ERÜ juhatusel liige, Viljandi Linnaraamatukogu laenuosakonna juhataja Maire Killar.

Palume raamatukogudes korraldatavatest üritustest teatada **Maire Killarile:**

Viljandi Linnaraamatukogu,
Lossi 3, EE2900 Viljandi

või ERÜ büroole:

Tõnismägi 2, EE0100 Tallinn

faks 2- 6307 429

elektronpost: ela@venus.nlib.ee

* * * * *

27. ja 28. oktoobril

korraldab ERÜ koos Eesti Kirjastuste Liidu ja Eesti Raamatukaubastajate Liiduga järjekordse

EESTI KAASAEGSE TRÜKISE KONVERENTSI.

Ettekande esitajate nimekiri on veel avatud.

CONTENTS

■ First Column:	Evi Rannap	4
■ LIBRARY EDUCATION		
In the Defence of the Profession of a Librarian, Bibliographer and Informator	Helene Johani	5
Some Memoirs of the Library and Bibliography Studies in Tartu University in the 1930s	Helene Kulpa	10
Educating Librarians in the Viljandi Culture College	Mati Muru	11
■ LIBRARIES ABROAD		
Libraries in the Fairyland Denmark: Library Education	Ene Riet	12
■ INTERVIEW		
Today's Graduate of the Information Science Department is Sufficiently Educated: An Interview with Kalju Tammaru	Maire Liivamets	14
■ * * *		
Estonian Public, Special and Scientific Libraries in 1996: Statistics		17
Estonian Special and Scientific Libraries in 1996: Statistics		23
■ RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP		
■ BOOK HISTORY		
Rare Books in Tartu University Library: A Rare Copy of Heinrich Stahl's "Leyen Spiegel"	Elna Hansson	27
About a Novel Competition Seventy Years Ago	Helle Remmelt	29
■ ESTONIAN HISTORY OF IDEAS		
Hanno Kompus - One Who Cognizes Consealed Values	Tiiu Tosso	32
■ COMPUTER EDUCATION		
Converting Bibliographical Databases into USMARC Format	Ülle Soosalu	34
■ COMMON TOPIC		
The Contract for Purchasing an Information System for Estonian Research Libraries Signed	Asko Tamme	35
■ LANGUAGE CARE		
The Use of Library Terminology	Maia Randma	36
■ CONFERENCES AND SEMINARS		
The Problems of Document Preservation in the Changing Time	Viiu Klement	37
Digital Library	Reet Kukk	39
■ NEWS		
International Library Development Project	Krista Talvi	40
■ IN MEMORIAM		
Kyra Robert		44
Alli Tippo		
Kersti Bakhoff		
■ SUMMARY		46

RK

